

მეზოს გუგითი

გამოცემლობა „საბოთა საქართველო“
თბილისი—1975

მკითხველი კარგად იცნობს ამ წიგნში წარმოდგენილ ფეხბურთელებს. ყველა საერთაშორისო „ვარსკელავთა“ რიგებს მიეკუთვნება. საყურადღებოა აღინიშნოს, რომ არც ერთ მათგანს, თვით 59 წლის სტენლი მეტიუზსაც, ფეხბურთისათვის თავი არ დაუნებებია. ზოგი მწვრთნელია, ზოგი სპორტული მიმომხილველი. რამდენიმე კი კვლავინდებურად დიდი წარმატებით განაგრძობს თამაშს და ისევ ზიბლავს მრავალრიცხოვან მაყურებელს.

ამ წიგნის გმირებმა პოპულარული ჯილდო — „ოქროს ბურთი“ დაიმსახურეს. სადმე რომ არსებობდეს „ფეხბურთის აკადემია“, მას პირველ რიგში „ოქროს ბურთის“ ლაურეატები დაამშვენებდნენ.

„სტოკ-სიტის“ ფეხბურთელთა გუნდი ლონდონის ცნობილ „ტოტენჰემ ჰოტსპურთან“ შესახვედრად ემზადებოდა. ამ მატჩის შედეგზე დიდად იყო დამოკიდებული გუნდის დარჩენის საკითხი პირველ ლიგაში. ამიტომ მენაჯერი ტონი ვედინგტონი მეტად ღელავდა. მთელ დღეებს მისი ფეხბურთელები „ტოტენჰემის“ თამაშებისადმი მიძღვნილი ფილმების ყურებასა და ინტენსიურ ვარჯიშში ატარებდნენ, რადგანაც სასწოროზე იღებოდა გუნდის ღირსება.

და აი გუნდმა დაამთავრა მატჩისადმი მზადება. მოთამაშეებით გარშემორტყმული ვედინგტონი მათ უკანასკნელ დარიგებას აძლევდა. „სტოკ-სიტის“ ფეხბურთელთა შორის იყო ერთი ხანდაზმული ჯენტლმენიც, რომელიც დანარჩენ მოთამაშეებს მამად ერგებოდა. იგი მელოტი გახლდათ და მწვერთნელზე ათიოდე წლით უფროსიც. ამ კაცის გარეგნობაში ბევრი რამ მაინც ახალგაზრდული იყო. მხნე გამოხედვა, ცოცხალი თვალები და საოცრად თეთრი კბილები.

მენაჯერი მოთამაშეებს სახელებით მიმართავდა, ხანდაზმულ ჯენტლმენს კი უცვლელად „სერს“ უწოდებდა. რას ნიშნავდა ეს უცნაური „სერ“, ანდა რა უნდოდა ან სპორტულ ფორმაში გამოწყობილ „მოხუცს“ ჯაბუკ ფეხბურთელებს შორის?! აქ არავითარი შეცდომა არ ყოფილა: ხანდაზმული ჯენტლმენი „სტოკ-სიტის“ ფეხბურთელი იყო, მენაჯერი კი მისი

ასაკისა და დანახურებისადმი პატივისცემას გამოხატავდა. მოწიწებით ექცეოდნენ მას დანარჩენი მოთამაშეებიც.

ეს უცნაური „მოხუცი“ გახლდათ ინგლისის ყველაზე პოპულარული ფეხბურთელი, „ფინტების მეფე“ სტენლი მეტიუზი, რომელიც თავისი 49 წლის მიუხედავად ზაინც „სტოკ-სიტის“ წამყვანი მოთამაშე იყო. მან ხომ ადრე არაერთხელ იხსნა თავისი კლუბი. ასე მოხდა ამჯერადაც. ძნელ ბრძოლაში გუნდმა დაამარცხა „ტოტენჰემ ჰოტსპური“ და პირველ ლიგაში დარჩა: ლონდონელებს არც ხანგრძლივმა ზზადებამ უშველა და არც მათი მრავალნადადი მწვრთნელის ბილ ნიკოლსონის დარიგებამ: „გაუფრთხილდით მეტიუზს, ერთი წუთითაც ნუ მოაშორებთ მას თვალს! ეგ თქვენ დუგლასი ან პეინი ხომ არ გგონიათ. მეტიუზს ბევრი თქვენაირი ფეხბურთელი უნახავს. გაფრთხილდით!“

სტენლი მეტიუზი დაიბადა 1915 წლის 1 თებერვალს, თუ შეიძლება ასე ითქვას, „სპორტულ ოჯახში“. მამამისი პროფესიით დალაქი იყო, მაგრამ სპორტით სულდგმულობდა. იგი საკმაოდ ცნობილი მოყვარული მოკრივე გახლდათ და თავისი ვაჟიც არაერთგზის წაუყვანია კრივის მატჩის საყურებლად.

მაგრამ ჯერ მეტიუზის ვაჟი მამის კვალს როდი გაყვა. ის არც მოკრივე გამოვიდა და არც დალაქი. ასევე მოხდა მრავალი წლის შემდეგ, როდესაც სტენლი მეტიუზის შვილებმაც არ ნიბაძეს მამას. მათ თავიანთი ცხოვრება სპორტს დაუკავშირეს, მაგრამ...

სტენლი სულ პატარა იყო, როდესაც ფეხბურთი თავდავიწყებამდე შეუყვარდა. იგი არ სცილდებოდა „სტოკ-სიტის“

მოთამაშეებს, არ აცდენდა ვარჯიშებს. სპორტულ ჩანთებს და ბურთებს სიამოვნებით ატარებდა, ბუცების გაწმენდასაც არ თაკილობდა. პატარა ბიჭი „სტოკ-სიტიში“ შინაური პიროვნება გახდა, მისი გამარჯვებით ხარობდა და წარუმატებლობა გულს უწყვეტდა. ამავე დროს სტენლი ბევრს თამაშობდა სკოლის გუნდში. მას „სტოკ-სიტის“ ხელმძღვანელობამაც მიაქცია ყურადღება, როგორც ნიჭიერ თავდამსხმელს. მეტიუზი 16 წლისაც არ იყო, როდესაც ინგლისის სკოლების ნაკრებსა და „სტოკ-სიტის“ სათადარიგო გუნდში დაიწყო თამაში.

1932 წელს მეტიუზმა ხელი მოაწერა თავის პირველ პროფესიულ ხელშეკრულებას — იგი „სტოკ-სიტის“ ძირითადი შემადგენლობის მოთამაშე გახდა. ასე დაიწყო პროფესიული ფეხბურთის ამ უდიდესი წარმომადგენლისა და რეკორდსმენის კარიერა, რომელიც საოცრად დიდ ხანს გაგრძელდა, ამიტომ ეძახიან მეტიუზს ბიბლიური მოხუცის, „უკვდავ მათუსალას“ სახელს. რამდენჯერ მიიჩნიეს „წინასწარმეტყველებმა“ მისი კარიერა დამთავრებულად, რამდენჯერ გადაიყვანეს მეტიუზი „თადარიგში“. მაგრამ „მათუსალა“ კვლავ თანაშობდა ამ „სპეციალისტების“ გასაწბილებლად და თავისი მომხრეების გულის გასახარებლად.

ფეხბურთელების დღეგრძელობა ხომ უამრავ რამეზეა დამოკიდებული. რაიმე შემთხვევითი ტრამვა ხშირად თამაშისათვის თავის დანებების მომასწავებელია. 30 წლის შემდეგ ხომ მაღალი კლასის გუნდებში საკმაოდ იშვიათად ვხვდებით მოთამაშეებს და მართლაც რომ გასაოცარი „რეკორდსმენი“ აღმოჩნდა ამ მხრივ მეტიუზი, რომელმაც დროის

გამოცდას გაუძლო და 35 სეზონის განმავლობაში ითამაშა.

რა არის ამის მიზეზი?! მოვესმინოთ თვით მეტიუზს: „მე თამაში ძალიან მიყვარს. ფეხბურთის თითოეული ნაწილი ჩემს ნაწილად მიმაჩნია. შესაძლოა სწორედ ამიტომ გავხდი ფეხბურთის ისტორიის ნაწილი“. ფეხბურთისადმი სიყვარულმა მეტიუზი აიძულა ყველაფერი მისთვის დაემორჩილებინა. იგი ყოველთვის უმკაცრეს რეჟიმს იცავდა, მთელი წლის განმავლობაში ვარჯიშობდა. მეტიუზმა არ იცოდა, რა იყო „საფეხბურთო არდადეგები“. როდესაც ინგლისში ხანგრძლივი, მომქანცველი ეროვნული ჩემპიონატი თავდებოდა (იგი ცხრა თვეს გრძელდება), მეტიუზი მიემგზავრებოდა, ანადაში ან სამხრეთ აფრიკაში, სადაც განაგრძობდა ადგილობრივ გუნდებში თამაშს. მეტიუზის ასეთი „გასტროლები“, რა თქმა უნდა, დიდ ინტერესს იწვევდა, მაგრამ ფეხბურთელი ამაში მაინც შემდგომი სეზონისათვის მზადებას ხედავდა. ეს ერთდროულად ვარჯიშიც იყო და დასვენებაც.

მეტიუზი ალკოჰოლიან სასმელებს ფეხბურთელის №1 მტრად თვლის. ამის გამო იგი მათ არასოდეს მიეკარებია. მას თუ დაუფუჯერებთ, საერთოდ არ იცის ღვინისა და ლუდის გემო. ამ მხრივ მეტიუზს ინგლისურ ფეხბურთში სერიოზული „მეტოქეც“ გამოუჩნდა. ცნობილი ცენტრალური მცველი ბილ რაიტი სერიოზულად ამტკიცებდა, რომ თავის სიცოცხლეში მხოლოდ ერთხელ დალია ერთი ჭიქა ლუდი და ისიც საკუთარი ქორწილის დღეს. მეტიუზს არც თუთუნია მოუწევია და რეჟიმის მხრივ ხომ სამაგალითოა ყველა ფეხბურთელისათვის.

მამ ასე, მეტიუზის სპორტული „დღეგრძელობის“ მიზეზი

უნდა ვეძებოთ ფეხბურთის ფანატიკურ სიყვარულში, მის საოცარ ჯანმრთელობასა და უმკაცრეს რეჟიმში.

17 წლის მეტიუზის დებიუტმა „სტოკ-სიტიში“ დიდი წარმატებით ჩაიარა. ომამდელ პერიოდში ინგლისელები მთელი მსოფლიოსათვის ფეხბურთის მასწავლებლად ითვლებოდნენ. მათ მართლაც მეტად ძლიერი კლუბები და მრავალი გამოჩენილი მოთამაშე ჰყავდათ, ხოლო ინგლისის ნაკრები კონტინენტის გუნდებთან თამაშს „იოლ გასეირნებად“ თვლიდა. მკაცრი სპორტული კონკურენციის პირობებში მეტიუზი თავისი დიდი ტალანტის წყალობით სწრაფად დაწინაურდა. ეს საოცრად ტექნიკური, „ცბიერი“, მკვირცხლი მარჯვენა გარემარბი. შიშის ზარს სცემდა მცველებს. საყურადღებოა, რომ თვით მეტიუზს ნაკლებად გაჰქონდა გოლები, მაგრამ მისი ზუსტი ჩაწოდებები პარტნიორებისათვის მეტად ხელსაყრელ ვითარებას ქმნიდნენ. მეტიუზმა დიდ სიმაღლემდე აიყვანა გადაცემის ოსტატობა. ამიტომ ეს საოცარი „სოლისტი“ ცენტრალური თავდამსხმელებისათვის ნამდვილი „აღმოჩენა“ გახდა. აი რას წერდა მრავალი წლის შემდეგ მეტიუზის ბრწყინვალე გადაცემებზე ნაკრების ცნობილი ცენტრალური თავდამსხმელი ნეტ ლოფტჰაუზი: „ერთ-ერთ მატჩში მე ოთხი ბურთი გავიტანე თავით. ორი — მარჯვენა გარემარბის სტენლი მეტიუზის გადაცემიდან, ორიც — მარცხენა გარემარბის ტომ ფინეის მიწოდებიდან და უნდა ვაღიარო, რომ მეტიუზი ნამდვილი ჯენტლმენია. მან ისე მომაწოდა ბურთი, რომ მისი თასმებიანი მხარე არ მომხვედრია შუბლზე“.

19 წლის მეტიუზმა პირველად ითამაშა ინგლისის ნაკრებში უელსელთა წინააღმდეგ. განა მაშინ ვინმე იფიქრებდა, რომ იგი ნაკრებს კიდევ 23 წელს შემოირჩებოდა! ინგლისელები

ყოველთვის დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ ბრიტანეთის ოთხი ნაკრების ტრადიციულ ტურნირებს. მათ სურდათ დაემტკიცებინათ თავიანთი უპირატესობა შოტლანდიელებთან, ჩრდილოეთ ირლანდიელებთან და უელსელებთან ბრძოლაში. და აი მეტიუზი ყოველწლიურად გამოდიოდა. გლაზგოს, ზელფასტისა და კარდიფის სტადიონებზე. ევროპაში უდიდეს „ჰემპდენ პარკის“ სტადიონზე გლაზგოში 155 ათასი ფანატიკოსი შოტლანდიელი გულშემატკივარი ინგლისელებს მტრული ყოყინით ხვდებოდა. სად არ უთამაშია მეტიუზს, მაგრამ „ჰემპდენ პარკი“ მისთვის და ინგლისის ნაკრების სხვა ფეხბურთელებისათვისაც ყველაზე უსიამოვნო მოედანი იყო მსოფლიოში.

ომამდელი წლები ინგლისის ნაკრების ტრიუმფის წლები იყო, მართალია, ინგლისელები მსოფლიო ჩემპიონატებში არ მონაწილეობდნენ (შემდეგში მათ ძალიან ძვირად დაუჯდათ „ამაყი იზოლაციის“ ეს უგუნური პოლიტიკა!), მაგრამ კონტინენტის უძლიერეს გუნდებს თავის მოედანზე იწვევდნენ და სასტიკად ამარცხებდნენ. 3 : 0 ლონდონის „უემბლის“ სტადიონზე იუგოსლავიის ძლიერ ნაკრებთან, უდავოდ თვალსაჩინო წარმატება იყო, სადაც მნიშვნელოვანი წვლილი მეტიუზმაც შეიტანა. ინგლისელთა პრესტიჟი კიდევ უფრო განამტკიცა ევროპაში, ამერიკაში, აფრიკასა და ავსტრალიაში საუცხოოდ ჩატარებულმა გასტროლებმა.

როდესაც ნაციტურმა რეჟიმმა გერმანელ სპორტსმენებს მოუწოდა ყველა სახეში პირველი გამხდარიყვნენ, განსაკუთრებით უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდნენ ფეხბურთელები. ამისათვის მათ ზომ, უპირველეს ყოვლისა, ინგლისელები უნდა დაემარცხებინათ. გერმანელებმა ხანგრძლივი

ყოყმანის შემდეგ გადაწყვიტეს ბერლინში მიეწვიათ ინგლისელები, მაგრამ „ოლიმპია-შტადიონზე“ სასტიკი დამარცხება იწვნიეს (3:6). ჰაბუკი მეტიუზის შეჩერება შეუძლებელი აღმოჩნდა. იგი გერმანელ მცველთა რიგებს განუწყვეტლივ არღვევდა.

თავის ომამდელი მატჩებიდან მეტიუზი მაინც ჩეხოსლოვაკიელებთან შეხვედრას გამოყოფს. 1937 წელს „უემბლის“ მაღალი ოსტატობით განთქმული ჩეხოსლოვაკიის ნაკრები ეწვია. მან ნათელყო, რომ ინგლისელებთან მათ მოედანზე ბრძოლა სავსებით შესაძლებელი ყოფილა (გაივლის კიდევ 16 წელი და ამას უნგრეთის „დიდი გუნდი“ დამაჯერებლად დაამტკიცებს). მეტად მედგარი ბრძოლა ინგლისელებმა მეტიუზის დიდებული თამაშის წყალობით მოიგეს ანგარიშით 5:4. ახალგაზრდა მარჯვენა გარემარბმა, რომელიც აქამდე და არც შემდეგ არ ითვლებოდა „ბომბარდირად“, სტუმრების კარში ამჯერად 3 ბურთი გაიტანა. ეს ნამდვილი ტრიუმფი იყო 22 წლის ფეხბურთელისათვის, რომელიც შემდეგ წელს უკვე ფიფა-ს ნაკრების წინააღმდეგ გამოვიდა ინგლისური ფეხბურთის 75 წლისთავისათვის მიძღვნილ საზეიმო მატჩში. ეს მატჩი ლონდონის „უემბლის“ სტადიონზე ინგლისელთა დამაჯერებელი გამარჯვებით (3:0) დამთავრდა.

და აი ინგლისური ფეხბურთის აღმავლობის ხანა დამთავრდა. ღრეიკის, ჰეგუდის, ჯეიმსის. კრეისტონისა და მორტონის თაობამ მწვანე მინდორი დატოვა, ისტორიას ჩაბარდა ნაკრების გამარჯვებებიც. ინგლისური ფეხბურთი „დაღმართზე დაეშვა“. აქ საქმე ნიჭიერი ახალგაზრდების ნაკლებობაში კი არ იყო, არამედ ტაქტიკის სფეროში სერიოზულ ჩამორჩენაში.

ომის შემდგომ პერიოდში ამას სავალალო შედეგები მოჰყვა. მეტიუზი, რომელიც ინგლისელთა გამარჯვებების ზოწმე იყო, ახლა ეროვნული ფეხბურთის დაკნინების დამსწრე გახდა. წარსულში ძლევამოსილი თაობიდან ბრიტანულ ფეხბურთს სტენლი მეტიუზილა შემორჩა.

ომის წლებში ინგლისელებს, რა თქმა უნდა, ფეხბურთისათვის არ ეცალათ. მაგრამ დამთავრდა თუ არა ფაშისტური გერმანიის განადგურება, „ფეხბურთის კუნძულზე“ განახლდა შეჯიბრებები. 1945 წლის მიწურულში ინგლისს მოსკოვის „დინამო“ ეწვია. დასაწყისში მასპინძლები, რომლებიც ანგარიშს არ უწევდნენ ფეხბურთის სამყაროში მომხდარ ცვლილებებს, ამას მნიშვნელოვან მოვლენად როდი თვლიდნენ, მაგრამ „დინამოს“ პირველმავე მატჩმა „ჩელსისთან“ ისინი სერიოზულად ჩააფიქრა. იმისდა მიუხედავად, რომ „ჩელსის“ თავდასხმის სათავეში ედგა თავისი სპორტული დიდების ზენიტზე მყოფი შესანიშნავი ცენტრფორვარდი ტომი ლაუტონი, რომელიც ინგლისში მეტად შედეგიან ფეხბურთელად ითვლებოდა, მატჩი ფრედ (3:3 დამთავრდა მას შემდეგ, რაც „დინამომ“ სასტიკი დამარცხება აგემა „კარდით სიტის“ (10:1), ინგლისელებმა გადაწყვიტეს, რაღაც არ უნდა დასჯდომოდათ, რევანში აეღოთ. ამ მიზნით ისინი სპეციალურად ამზადებდნენ ლონდონის პოპულარულ „არსენალს“. ამ გუნდმა „დინამოსთან“ შეხვედრის წინ „სტოკ-სიტისაგან“ სპეციალურად ითხოვა ინგლისში უძლიერეს მარჯვენა გარემარბი სტენლი მეტიუზი. მიუხედავად სტენლის საუცხოო თამაშისა (მის წინააღმდეგ გამოდიოდა „დინამოს“ მცველი სტანკევიჩი) და რამდენიმე საუცხოო გარღვევისა, „დინამოს“ საერთო უპირატესობა აშკარა იყო, რო-

მელმაც მოიგო კიდევ ანგარიშით 4:3. მაშინ ინგლისელებმა კიდევ ერთხელ სცადეს სტუმრების დამარცხება. საბჭოთა ფეხბურთელებმა ჩაატარეს მატჩი შოტლანდიის უძლიერეს კლუბ „გლზგო რეინჯერსთან“, რომელიც ფრედ (2:2) დამთავრდა. ორი მოგება, ორი ფრე ბურთების შეფარდება 19:9—ასეთი იყო „დინამოს“ ვიზიტის შედეგები ინგლისში.

თავის ძირითად წარმატებებს მეტიუზმა მაინც „ბლექპულში“ მიაღწია. ამ კლუბში იგი 1947 წელს გადავიდა. „სტოკ-სიტიმ“ იმ დროისათვის დიდი თანხა, 11 500 გირვანქა სტერლინგი მიიღო და შეელია თავის „ვარსკლავს“. ამ დროიდან „ბლექპულის“ დიდი წარმატებები ინგლისის ჩემპიონატში თითქმის მთლიანად მეტიუზთან არის დაკავშირებული. თუ მას აქამდე მეტსახელად „ფინტების მეფეს“ ეძახდნენ, ახლა „ბლექპულელი ჯადოქარი“ დაარქვეს. „ბლექპულთან“ შეხვედრის წინ მწვრთნელები განსაკუთრებით უფრთხოდნენ მეტიუზს. სპეციალურად ამზადებდნენ მცველებს, მაგრამ ამაოდ. ამ პერიოდში მეტიუზთან ბრძოლა გადაუჭრელ პრობლემად გადაიქცა ინგლისის კლუბებისათვის. რა არ აღუთქვეს მეტიუზის სანაცვლოდ „ბლექპულს“ მასზე ბევრად უფრო მდიდარმა კლუბებმა, რა თანხით არ დაახარბეს, მაგრამ უშედეგოდ. მეტიუზის გაყიდვა მთავარი საბრძოლო იარაღის დათმობას უდრიდა, ამიტომ „ბლექპული“ ხელცარიელს ისტუმრებდა ყველა მენაჯერს. მეტიუზს კი ამასობაში ქულები მოჰქონდა.

ინგლისის ნაკრებში ახალი თაობა მოვიდა. ახოვანი, შემმართებული ცენტრალური თავდამსხმელი ტომი ლაუტონი თამაშობდა ომამდელი ინგლისური ფეხბურთის „ტანკების“ სტილით, გამბედავად და შედეგიანად. თავისი დახვეწილი ტექნი-

კითხა და ყუმბარისებური დარტყმებით ყურადღებას იპყრობდა აგრეთვე ახალი საუცხოო მარცხენა გარემარბი ტომი ფინეი. იგი ნაკრებში მეტიუზის ძირითად სპორტულ მეტოქედ ითვლებოდა. ზოგი ხაზს უსვამდა ფინეის დიდ შედეგიანობას (ამას ხომ მეტიუზი ვერ დაიკვეხნიდა) და მას მეტიუზსაც კი ამჯობინებდა, მაგრამ „ფინტების მეფე“ ყურადღებას არ აქცევდა მითქმა-მოთქმას. იგი ფინეის ისე გულთბილად და მეგობრულად ექცეოდა, რომ სამუდამოდ მოხიბლა კიდეც. დაცვაში გამოირჩეოდა გოროზი და ჯიუტი ალფრედ რამსეი (ინგლისის ნაკრების ახლანდელი მწვრთნელი), რომელიც საჯარიმო დარტყმების უებარ შემსრულებლად ითვლებოდა. მიუხედავად ასეთი ახალი ნიჭიერი ფეხბურთელებისა, ინგლისის ნაკრების პრესტიჟი საგრძნობლად იქნა შელახული, 1950 წელს გუნდმა -როგორც იქნა, გადაწყვიტა მონაწილეობა მიეღო მსოფლიოს IV ჩემპიონატში, რომელიც რიო-დე-ჟანეიროში გაიმართა. ეს პირველი შემთხვევა იყო, როდესაც ინგლისელებმა „იკადრეს“ სხვებთან ერთად თანაბარ პირობებში თამაში. შედეგი ჭეშმარიტად სენსაციური იყო. ინგლისელებს გათამაშება დაატოვებინა არა რომელიმე ცნობილმა ფავორიტმა, არამედ აღიარებულმა აუტსაიდერმა, ფეხბურთის სამყაროს ნიერ სრულიად უგულვებელყოფილმა ამერიკის შეერთებული შტატების გუნდმა. აქ მეტად საწყენი ის იყო, რომ ამერიკელებს არასდროს ჰყოლიათ სტაბილური ნაკრები. მათი გუნდი სახელდახელოდ შეაკოწიწა ნიუ-იორკში დროებით მიწვევულმა ცნობილმა შოტლანდიელმა მწვრთნელმა, ინგლისის კლუბ „მანჩესტერ იუნაიტედის“ მენაჯერმა მატ ბასბიმ. ამერიკელებმა გაიმარჯვეს ანგარიშით 1:0.

ინგლისელებმა თავი იმით იმართლეს, რომ ისინი სრულიად

არ მომზადებულან მსოფლიო ჩემპიონატისათვის, რომ მათი ფეხბურთელები დადლილნი იყვნენ ხანგრძლივი ეროვნული პირველობის შემდეგ. თუმცა, რა თქმა უნდა, ამ გზით ძნელი იყო ამერიკელებთან წაგების ახსნა.

მეტიუზი საუცხოო ფორმაში იყო, თუმცა ნაკრებს უკვე ვეღარაფერს შველოდა. ამ პერიოდში ცნობილი ფრანგი მიმომხილველი გაბრიელ ანო წერდა: „დიდი ხანია ლაპარაკია იმაზე, ინგლისურმა ფეხბურთმა, რომელიც გამოირჩეოდა მაღალი ფიზიკური და ტექნიკური დონით, ამჟამად შეწყვიტა პროგრესი და გაიყინა თავის ტრადიციულ ფორმებში“. სამაგიეროდ თავის გუნდში „ბლეკპულელი ჯადოქარი“ სასწაულებს ახდენდა. 1953 წელს თასის გათამაშებისას „ბლეკპულმა“ გადალახა ძლიერი კონკურენცია და ფინალში გავიდა. ეს მატჩი „ბოლტონ უონდერერსთან“ ტრადიციის თანახმად ლონდონის უდიდეს სტადიონ „უემბლიზე“ გაიმართა. „ბოლტონ უონდერერსს“ ახალი საუცხოო ცენტრფორვარდი ნეტ ლოფტჰაუზი ჰყავდა, რომელმაც ამ პერიოდში ნაკრებში ლაუტონი შეცვალა და სახელი გაითქვა თავისი აგრესიული თამაშით. ფინალური მატჩის წინ სპორტული მიმომხილველების მიერ დასმული საკითხი „ნეტიუზი თუ ლოფტჰაუზი?!“ მაინც მეტიუზის სასარგებლოდ გადაიჭრა. თავისი მარჯვენა გარემარბის დიდებული თამაშის წყალობით „ბლეკპულმა“ გაიმარჯვა ანგარიშით 4:3 და ინგლისის თასს დაეუფლა. თამაშის დამთავრებისთანავე „ბლეკპულის“ მოთამაშეებმა მატჩის გმირი მეტიუზი ხელში აყვანილი გამოიყვანეს მოედნიდან.

ამასობაში ინგლისის ნაკრებმა კიდევ ერთი სერიოზული დამარცხება განიცადა. რამსეის, რაიტის, მეტიუზის, მორტენსენის, ლოფტჰაუზისა და სხვა „ვარსკვლავების“ მონაწილეობის მიუხედავად, მან ლონდონში წააგო მატჩი უნგრეთის ნაკ-

რებთან ანგარიშით 3 : 6. ეს იყო ინგლისელების პირველი დამარცხება ფეხბურთის ისტორიაში საკუთარ მოედანზე და მათი უძლეველობის მითის დასასრული. ეს მოხდა 1953 წლის 25 ნოემბერს.

ამავე წლის მიწურულში ინგლისის ფეხბურთის 90 წლის-თავის აღსანიშნავად ეროვნულმა ნაკრებმა „უემბლის“ სტადიონზე 100 ათასი მაყურებლის დასწრებით ზიილო ფიფა-ს ნაკრები. გუნდები მოედანზე გამოვიდნენ ასეთი შემადგენლობით: ინგლისი — მერიკი, რამსეი, ეკერლი, რაიტი, ეფტონი, დიკინსონი, მეტიუზი, მორტენსენი, ლოფტჰაუზი, კეიკსპოლი, მელენი; ფიფა-ს ნაკრები — ცემანი (ავსტრია), ნავარა (ესპანეთი), ჰანაპი (ავსტრია), ჩაიკოვსკი (იუგოსლავია), პოსიპალი (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა), ოცვირკი (ავსტრია), ბონიპერტი (იტალია), კუბალა (ესპანეთი), ნორდალი (შვეცია), ჯუკასი, ზებეცი (ორივე იუგოსლავია).

ამ მატჩმა ერთხელ კიდევ დაამტკიცა, რომ ინგლისის ნაკრების მოთამაშეები ჩამოუვარდებოდნენ კონტინენტის უძლიერეს ფეხბურთელებს. მათ ფრეს მხოლოდ თამაშის დასასრულს მიაღწიეს და ისიც ფრიად საეჭვო საჯარიმო დარტყმის წყალობით.

უკვე მე-7 წუთზე კუბალამ გახსნა ანგარიში, რასაც ორი წუთის შემდეგ ინგლისელმა მორტენსენმა გოლით უპასუხა. მე-15 და 21-ე წუთებზე იტალიელმა „ვარსკვლავმა“ ბონიპერტიმ კიდევ ორი გოლი გაიტანა მასპინძლების კარში. ფიფა-ს ნაკრების უპირატესობა აშკარა იყო, მაგრამ ტაიზის დასასრულამდე ორი წუთით ადრე მელენმა (№ 11) მაინც მოახერხა განსხვავების შემცირება — 2:3.

მეორე ტაიზში ფიფა-ს მეკარე ცემანი ბეარამ (იუგოსლავია)

ვია) შეცვალა. მალე ინგლისელებმა გაათანაბრეს კიდეც ანგარიში. მე-18 წუთზე კუბალამ მეოთხედ შეარხია ინგლისელთა კარის ბადე, თითქოს მატჩიც ფიფა-ს ნაკრების გამარჯვებით უნდა დამთავრებულიყო, მაგრამ თამაშის უკანასკნელ წუთებში საექვო საჯარიმო დარტყმით რამსეიმ გაიტანა ბურთი და მატჩიც ფრედ — 4:4 დამთავრდა.

მომდევნო, 1954 წელს ინგლისის ნაკრებმა შესარჩევ მატჩებში დაბრკოლება გადალახა და უფლება მოიპოვა ეთამაშა მსოფლიო ჩემპიონატის ფინალში, რომელიც შვეიცარიაში გაიმართა. ინგლისელებმა როდი გაითვალისწინეს ახლო წარსულში მიღებული მწარე ჯაკვეთილები. მწვერთელ უოლტერ უინტერბოტომის არაერთი პროტესტის მიუხედავად საკლუბო გუნდებმა დროულად არ გაანთავისუფლეს ნაკრების მოთამაშეები. სასწავლო-საწვრთნელი მუშაობა ფაქტიურად არც კი ჩატარებულა, ისე გაემგზავრა სახელდახელოდ შექმნილი ნაკრები შვეიცარიაში. შედეგმაც არ დააყოვნა. მოთამაშეებს არ ესმოდათ ერთმანეთისა, გუნდს შეწყობილი ანსამბლის ნაცვლად ფაქტიურად მხოლოდ ორიოდ „სოლისტი“ ჰყავდა. თავდასხმაში ერთმანეთს მხოლოდ მეტიუზი და ლოფტპაუზი თუ უგებდნენ. 40 წელს მიღწეული და ამასთან ხანგრძლივი ეროვნული ჩემპიონატით გადაღლილი „ფინტების მეფე“ შვეიცარიაში ძველებურად ვერ ბრწყინავდა. დროდადრო იგი სახიფათო გარღვევებს ახორციელებდა და მეტოქეთა დაცვა დაძაბულობაში ჰყავდა, მაგრამ შემდეგ იღლებოდა და თამაშიდან გამოეთიშებოდა ხოლმე. პარტნიორების უფერული თამაშის ფონზე მეტიუზმა ზაინც მიიქცია საყოველთაო ყურადღება. სპეციალისტებმა აღნიშნეს, მისი საუცხოო დრიბლინგი, იდეალური გადაცემები. საერთოდ

კი ვეტერანი ფეხბურთელის თამაში მაინც დაიჩრდილა ბრაზილიელების ბრწყინვალე მარჯვენა გარემარბ ჟულინიოსთან შედარებით. მისი ოსტატობის ღონე მეტიუზისას რამდენადმე ჩამოუვარდებოდა, მაგრამ დიდმა ენერგიამ, ბრძოლისუნარიანობამ, თამაშის არაჩვეულებრივმა წყურვილმა და საუცხოო შედეგიანობამ ჩემპიონატის დამთავრების შემდეგ მაინც ჟულინიოს მოუტანა სამყაროს №1 მარჯვენა გარემარბის წოდება.

ასაკში შესვლასთან ერთად, რა თქმა უნდა, „ფინტების მეფემ“ თანდათან დათმო დაკავებული პოზიციები. მიუხედავად ამისა, მას მაინც არ ჰყავდა ბადალი ინგლისში. უოლტერ უინტერბოტომმა არაერთხელ მოუძებნა მას შემცვლელი, მაგრამ ახალგაზრდა კონკურენტებმა მაინც ვერაფერი დააკლეს მეტიუზს. მათი დებიუტი ნაკრებში ყოველთვის ფიასკოთი მთავრდებოდა და მარჯვენა გარემარბის ადგილს ისევ „ბლეკ-პულელი ჯადოქარი“ და „მათუსალა“ იკავებდა.

ნაკრებში თავისი კარიერის დამთავრებამდე მეტიუზმა მაინც შესძლო ხელახალი საერთაშორისო აღიარების მოპოვება. ეს უფრო იმიტომ იყო საინტერესო, რომ ვეტერანმა ბრწყინვალედ შეძლო თავისი მეტოქეების დაჩაგვრა სწორედ ისეთ აღიარებულ ოსტატებთან ბრძოლაში, როგორც ბრაზილიელები არიან. უნგრეთის „დიდი გუნდის“ დაშლის შემდეგ ფეხბურთის სამყაროში „უგვირგვინო მეფეებად“ სწორედ ბრაზილიელები ითვლებოდნენ. ეს ის გუნდი იყო, რომელმაც რამდენიმე ხნის შემდეგ მსოფლიოს VI ჩემპიონატი სტოკჰოლმში ასეთი ტრიუმფით დაამთავრა.

1956 წელს ბრაზილიელები ევროპას ეწვივნენ და სხვა თამაშებთან ერთად ლონდონის „უემბლის“ სტადიონზე გამო-

ვიდნენ. შესაძლებელია სწორედ ეს მატჩი იყო მეტიუზის უდიდესი ტრიუმფი ინგლისის ნაკრებში გამოსვლების მანძილზე. მან პირდაპირ „შავი ღლე“ დააყარა ბრაზილიელების განთქმულ მცველ ნილტონ სანტოსს, რომელიც დიდი ოსტატობის მქონე ფეხბურთელად ითვლებოდა. მეტიუზი ისეთი საბრძოლო ჟინითა და შემართებით თამაშობდა, თითქოს 41 წლის კი არა, 21 წლის ყოფილიყოს. მან ისე დაჩაგრა ნილტონ სანტოსი, რომ ამ უკანასკნელმა (ალბათ, პირველად და უკანასკნელად თავის ხანგრძლივი კარიერის მანძილზე!) სრულიად დაყარა ფარ-ხმალი. სანტოსისათვის მუდმივი დახმარების საჭიროებამ ბზარი შეიტანა ბრაზილიელების დაცვაში. ინგლისელებსაც ეს უნდოდათ. მათი შესანიშნავი ახალგაზრდა ცენტრფორვარდი ტომი ტეილორი (რომელმაც ნაკრებში ლოფტჰაუზი შეცვალა) საუცხოოდ „უსაფრდებოდა“ მეტიუზის გადაცემებს და ბრაზილიელთა მეკარე ჟილმარს მუდმივ დაძაბულობაში ამყოფებდა. ჟილმარმა ამ მატჩში ინგლისელი მაყურებლები მოხიბლა, საუცხოო ნახტომებით აიღო ორი 11-მეტრიანი დარტყმა, მაგრამ საბოლოო ანგარიშით მაინც ვერ იხსნა თავისი გუნდი დამარცხებისაგან. ინგლისელებმა ნაწილობრივ აღიდგინეს პრესტიჟი საკუთარი მაყურებლების წინაშე ადრე განცდილი სასტიკი დამარცხებების შემდეგ. ამ გამარჯვებას (4:2) ისინი მაინც მეტიუზს უმაღლოდ-ნენ, რომელიც ხელში აყვანილი გამოიყვანეს მოედნიდან.

ბრაზილიელებთან შეხვედრა მეტიუზისათვის ფაქტიურად „გედის სიმღერა“ აღმოჩნდა ინგლისის ნაკრებში. ვეტერანს აშკარად უმტყუნეს ძალებმა. გულშემატკივრები ფიქრობდნენ,

2. გ. გამრეკელი

რომ იგი მსოფლიო VI ჩემპიონატის ფინალამდე მიაღწევდა, მაგრამ 1957 წელს კოპენჰაგენში დანიის გუნდთან თამაშის შემდეგ „ბლეკულები ჯადოქარი“ ნაკრებს საბოლოოდ გამოეთხოვა და თავისი ადგილი ახალგაზრდა ბრაიან ღუგლასს დაუთმო. ღუგლასი საუცხოო ფეხბურთელი იყო, მაგრამ თავისი დიდი წინამორბედის შეცვლა, რა თქმა უნდა, ვერ შეძლო. ღუგლასი გარეგნულადაც ბაძავდა მეტიუზს, მაგრამ— „ფინტების მეფის“ ეს ეპიგონი ვერც ინგლისის ნაკრებმა შეითვისა და ვერც გულშემატკივრებმა.

მეტიუზმა ინგლისის ნაკრებში სულ 54 მატჩი ჩაატარა. თითქოს ნაკრებში მისი კარიერის დამთავრებას გამოეხმაურაო, საფრანგეთის ცნობილმა ჟურნალმა „ფრანს-ფუტბოლმა“ იგი 1956 წლისათვის ევროპის № 1 ფეხბურთელად აღიარა. ასე მიეცა დასაბამი „ფრანს-ფუტბოლის“ ამ ტრადიციულ კონკურსს, რომელიც დღეისათვის ევროპაში ფრიად პოპულარული გახდა.

მეტიუზმა, რომელმაც ინგლისის ნაკრებში თითქმის მეოთხედის საუკუნე გაატარა (ძნელი საფიქრალია, რომ ეს რეკორდი ფეხბურთის ისტორიაში ოდესმე მოიხსნას), ძნელად გადაიტანა თავის საყვარელ კოლექტივთან განშორება. მას ესმოდა, რომ ეს აუცილებელი იყო, მაგრამ მეორე მხრივ თავს ძალიან „ფრთაშეკვეცილად“ გრძნობდა, მეტიუზის სევედას ის გარემოებაც აძლიერებდა, რომ ნაკრების ყოველი წარუმატებლობის შემდეგ მიმომხილველები მის დაბრუნებას მოითხოვდნენ. საწყალმა ღუგლასმა ძლიერი ცდისა და საკმაოდ ოსტატურად ჩატარებული თამაშების მიუხედავად, ვერ იქნა და ვერ მოიგო მკურნალობის გული.

მეტეუზის ორი შვილი — ქალიშვილი ჯენი და ვაჟი სტენ-
ლი ბავშვობიდანვე ჩოგბურთით იყვნენ გატაცებული.
ჯენი უიმბლდონის ტურნირშიც კი იღებდა მონაწილეობას,
რომელიც მოყვარულ ჩოგბურთელთა არაოფიციალურ მსოფ-
ლიო ჩემპიონატად ითვლება. უმცროსმა სტენლიმ კი თა-
ვის დას გადააჭარბა. მასზე ჩოგბურთის სპეციალისტები დიდ
იმედებს ამყარებდნენ, მაგრამ მაინც არ შეიყვანეს ახალგაზ-
რდულ ნაკრებში, რადგან ძალზე პატარად მიიჩნიეს. პატარა
სტენლი სახლში დაღვრემილი დაბრუნდა და თავისი
გასაჭირი მამას შესჩივლა. მამამ სევდიანი ღიმილით მიუგო:
„ასეა, შვილო, ჩვენ საერთო მტერი გვყავს, ასაკი“. რა თქმა
უნდა, „ფინტების მეფე“ ნაკრებიდან თავის გამოყენას
გულისხმობდა.

დაიწყო მეტიუზის სპორტული კარიერის „დაისი“, მაგრამ
„მათუსალამ“ მაინც არ დაყარა ფარ-ხმალი და დაამტკიცა,
რომ კიდევ დიდხანს შეეძლო სარგებლობა ნოეტანა თავისი
კლუბისათვის.

1957 წლიდან მოყოლებული სპორტული მიმომხილვე-
ლები ყოველ სეზონში მოელოდნენ მეტიუზის „გადადგომას“.
„სტენლი მეტს აღარ ითამაშებს მან ხომ ისედაც მოხსნა
ყველა რეკორდი“. მაგრამ რა დიდხანს მოუხდათ მათ ცდა!

სანამ სტენლი „ბლეკჰულში“ ითამაშობდა, მისი ყოფილი
კლუბის „სტოკ-სიტის“ საქმეები უკუღმა წავიდა. ჯერ იყო
და „სტოკ-სიტიმ“ პირველი ლიგა დატოვა. ეს მის მოთა-
მაშეებს, მართალია, ნაკლებად აღელვებდა (განსხვავება
პირველი და მეორე ლიგის ფეხბურთელთა ჯამაგირებს შო-
რის მინიმალურია), მაგრამ მდიდარი სპორტული ტრადიცი-
ების ქალაქი სტოკ-სიტი მარცხს ძალზე მტკივნეულად განი-

ცდიდა. მალე „სტოკ-სიტიმ“ ვერ გაუძლო მძაფრ კონკურენციას მეორე ლიგაშიც, მას 22 მონაწილე გუნდს შორის მე-20 ადგილი ეკავა და მეორე ლიგის დატოვებაც ემუქრებოდა. სანამ ყველაფერი დაკარგული არ იყო, საჭირო ხდებოდა „ქირურგიული ჩარევა“.

ასეთ პირობებში „სტოკ-სიტის“ მესვეურებს გაახსენდათ თავიანთი ყოფილი „ვარსკვლავი“ მეტიუზი. ამიტომ მათ „ბლეკპულის“ ხელმძღვანელობას მოსთხოვეს მისი დათმობა. „46 წლის „მოხუცის“ შენარჩუნებას რა აზრი აქვს“. — იფიქრეს ბლეკპულელებმა და გარიგებაც შედგა: 1961 წლის ოქტომბერში სტენლი მეტიუზი „სტოკ-სიტიმ“ დაიბრუნა 3 ათასი გირვანქა სტერლინგის ფასად. ეს ინგლისის ფეხბურთელთა ბაზარზე ნამდვილად „ჩალის ფასი“ იყო. ამის დასადასტურებლად იმის თქმაც კმარა, რომ ჯიმ გრივისის „მილანიდან“ დასაბრუნებლად „ტოტენჰემ ჰოტსპურმა“ 100 ათასი გირვანქა სტერლინგი გადაიხადა.

მაშ ასე, 1961 წლის ოქტომბერში „სტოკ-სიტი“ მეოცე ადგილზე იყო და მესამე ლიგაში გადასვლა ემუქრებოდა. მის ყოველ თამაშს საშუალოდ 8 ათასი ნაყურებული ესწრებოდა. როდესაც 13 წლის განშორების შემდეგ მეტიუზი მშობლიურ ქალაქში ჩავიდა, მთელმა მოსახლეობამ მოინდომა მასთან შეხვედრა. ასეთი რამ სტოკ-სიტის (სადაც 300 ათასი მცხოვრებია) არ ახსოვდა. „ვიქტორია გრაუნდის“ სტადიონს, რომელიც გუშინ ცარიელი იყო, 50 ათასი კაცი მიაწყდა და უნდა ითქვას, რომ სტენლიმ მთლიანად გაამართლა გულშემატკივართა იმედები. ამიერიდან იგი უკვე აღარ იყო „ბლეკპულელი ჯადოქარი“. მაგრამ „ფინტების მეფე“ და „მათუსალა“ კვლავ ხიბლავდა მაყურებლებს თავისი ოსტა-

ტობით. „ვიქტორია გრაუნდის“ დამსწრეთა რიცხვი 8 ათასიდან საშუალოდ 20 ათასამდე გაიზარდა.

მეტიუზის გამოჩენამ „სტოკ-სიტის“ ახალგაზრდა ფეხბურთელები ისე გააზნუნა, რომ რამდენიმე უახლოეს მატჩში მეტოქეებს სულ ბდღვირი ადინეს. ისე არ უნდა ვიფიქროთ, რომ ინგლისის მეორე ლიგაში თამაში იოლი საქმეა. აქ ხომ ინგლისის არაერთი ექს-ჩემპიონი გამოდის. მარტო ჯანაგირში კი არა, თამაშის კლასშიც მცირე განსხვავებაა პირველი და მეორე ლიგის ფეხბურთელთა შორის. აღსანიშნავია, რომ მრავალი წლის განმავლობაში ინგლისის ნაკრების კაპიტანმა, მთელ მსოფლიოში განთქმულმა თავდამსხმელმა ჯონი ჰეინსმა თითქმის მთელი თავისი კარიერა მეორე ლიგაში გაატარა. იგივე ითქმის „საუკუნის მატჩის“ მონაწილეზე და გოლის ავტორზე ტერი ჰეინსზეც.

მეტიუზის სახით „სტოკ-სიტის“ ფეხბურთელებმა საუცხოო მასწავლებელი შეიძინეს, ხოლო მწვრთნელმა — დიდებული კონსულტანტი და ინგლისის ყველა წამყვანი მოთამაშის ავ-კარგის უტყუარი მცოდნე. მან მაგნიტივით მოიზიდა მაყურებლები და „სტოკ-სიტის“ აღუდგინა დაკარგული ავტორიტეტი. ფინანსური კრახის წინაშე მდგარმა კლუბმა სული მოითქვა, ახლა მას ახალი მოთამაშეების შეძენაზე ფიქრიც კი შეეძლო.

იმ სეზონში „სტოკ-სიტიმ“ შეინარჩუნა ადგილი მეორე ლიგაში. მეტიუზი ყველაზე პოპულარული პიროვნება იყო ქალაქში. მას გუნდ-გუნდად დასდევდნენ ბავშვები და ავტოგრაფების მოყვარულები. „ფინტების მეფეს“ ადრეც არ აკლდა ჟურნალისტების ყურადღება, ახლა კი მის შესახებ ტომები იწერებოდა. საოცარია, მაგრამ ფაქტია, რომ ინგლი-

სელთაგან ეს უდიდესი ფეხბურთელი არასდროს ყოფილა ინგლისური სკოლის ტიპური წარმომადგენელი. იგი ყოველთვის ესთეტიკურ, კომბინაციურ თამაშს ამჯობინებდა ინგლისურ ძალისმძიერ მანერას. ამ მხრივ მეტიუზი ერთი იმ იშვიათთაგანი იყო ინგლისის ფეხბურთელთა შორის, რომლის თამაშით ტლანქ ათლეტიზმს კომბინაციური, გარეგნულად ლამაზი მანევრირება უპირისპირდებოდა.

1962-63 წლის სეზონი როგორც მეტიუზმა, ისე მისმა ახალმა პარტნიორებმა დიდი აღმავლობით ჩაატარეს. გუნდი სერიოზულად აპირებდა პირველ ლიგაში დაბრუნებას, ამიტომ ზოგი ცნობილი ოსტატიც გადაიბირა. ესენი იყვნენ ნაკრების ყოფილი მოთამაშეები დენის ვაიოლეტი („მანჩესტერ იუნაიტედიდან“), ჯიმი მაკილროი (ჩრდ. ირლანდიის ნაკრების ბომბარდირი, ინგლისის ყოფილ ჩემპიონ „ბერნლიდან“), ედი სტიუარტი და ედი კლენზი („ველვერჰემპტონ უონდერერსიდან“). გუნდის ლიდერად და მედროშედ მაინც „მოხუცი“ მეტიუზი დარჩა. გუნდმა მეორე ლიგაში პირველი ადგილი დაიკავა და უმაღლეს ლიგაში დაბრუნდა.

როდესაც ინგლისის პრესაში დაიწყო ტრადიციული კონკურსი — „ვინ იყო 1962-63 წლების სეზონის საუკეთესო ფეხბურთელი?“ — ჟურნალისტების დიდმა უმრავლესობამ სტენლი მეტიუზი დაასახელა. სახელოვანი „მათუსალა“ მაშინ 48 წლის გახდა. ეს ხომ უპრეცედენტო მოვლენა იყო ფეხბურთის ისტორიაში.

ინგლისის პრესაში წერდნენ: „იმ უამრავ ფეხბურთელთა შორის, რომელთაც ასე თუ ისე გაოიჩინეს თავი ამ შესანიშნავი თამაშის ისტორიაში, განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს სამი: მეტიუზი, დი სტეფანო და პელე. მაგრამ მათ

შორისაც რომ მოხდეს არჩევანი, პირველი ადგილი მაშინ მეტიუზს დაეთმობა. რომელ ადამიანს შეუძლია ახალგაზრდა ფეხბურთელებზე უკეთესად თამაში 49 წლის ასაკში?!”

ლონდონის ერთ-ერთ ღირშესანიშნაობას წარმოადგენს ქალბატონ ტისოს ცვილის ფიგურების მუზეუმი. ვის არ ნახავთ აქ წარსულისა და თანამედროვეობის გამოჩენილ პოლიტიკურ მოღვაწეებს, მწერლებსა და მუსიკოსებს. აქვეა რამდენიმე ცნობილი სპორტსმენის ცვილის ფიგურაც. მათ შორის ერთადერთი ფეხბურთელია — სტენლი მეტიუზი.

...მოედნის სიღრმიდან მოულოდნელად შემოჭრილმა სანდრინო მაცოლამ მიიღო „ინტერის“ კაპიტნის პიკის საუცხოო გადაცემა, მოხდენილად

დი სტეფანო

აუარა გვერდი სახტად დარჩენილ სანტამარიას, შემდეგ მეკარე ვისენტესაც და მესამე ბურთი მოათავსა მადრიდის „რეალის“ კარში. თამაშზე დასასწრებად ჩამოსული 20 ათასი იტალიელი „ტიფოზი“ ზეიმობდა. ევროპის ჩემპიონთა თასის გათამაშების ისტორიაში პირველად მილანის „ინტერნაციონალემ“ ფინალში სძლია მადრიდის „რეალს“ (3 1) და მოიპოვა ეს საპატიო ჯილდო.

ეს მოხდა 1964 წლის 27 მაისს ვენის „პრატერ-შტადიონზე“. „რეალის“ კაპი-

ტანმა ალფრედო დი სტეფანომ თავჩაქინდრულმა დატოვა მოედანი. ეს მარცხი ფაქტიურად მისი კარიერის დასასრულს

მოასწავებდა. თამაშის დაწყებამდე რამდენიმე დღით ადრე დი სტეფანომ ეკლესიაში ილოცა და „ღმერთს გამარჯვება შესთხოვა“. მას უნდოდა ერთხელ კიდევ მოეპოვებინა ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასი და ისე დაეტოვებინა ფეხბურთი, მაგრამ „რეალის“ კაპიტნის ოცნებებს განხორციელება არ ეწერა. ვენის „ნოიე ესტერრაიპი“ წერდა: „შესაძლოა „რეალი“ ოდესმე კიდევ გავიდეს ამ თასის ფინალში, მაგრამ დი სტეფანოსათვის ყველაფერი დამთავრებულია“. „ინტერის“ მწვრთნელმა ელენიო ერერამ განაცხადა, რომ 27 მაისი უბედნიერესი დღე იყო მის ცხოვრებაში. ერერა როდი ტყუოდა. მან ხომ ამ დღეს პირველად იძია შური დი სტეფანოზე, რევანში აიღო „რეალთან“ მრავალი აღრინდელი დამარცხებისათვის. თვით დი სტეფანოს კი ამიერიდან სამაგიეროს გადახდაზე ოცნებაც აღარ შეეძლო. საინტერესო იყო ისიც, რომ იგი, ტომით იტალიელი თავისი თანამეგობარების წინააღმდეგ იბრძოდა, ერერა და „ინტერნაციონალეს“ უძლიერესი თავდამსხმელი სუარესი კი ბოლოს და ბოლოს მოესწრნენ თავიანთი თვისტომების, ესპანელების დამარცხებას.

უცნაური ქვეყანაა იტალია. შუასაუკუნეობრივი „პალაცოებისა“ და მოდერნული სასახლეების „ანსამბლს“ ერწყმიან ენით აუწერელი ჯურღმულები და ქოხნახები. ამიტომ ის, ვისთვისაც ეს სახელმწიფო „დედინაცვალია“, ტოვებს აპენინის ნახევარკუნძულს და ბედის საძებნელად ცხრა მთას იქით მიეშურება.

სწორედ ამგვარად გადაიხვეწნენ დი სტეფანოს წინაპრები კუნძულ კაპრიდან არგენტინაში. რა უნდა გააკეთოს ღარიბ-ლატაკმა ემიგრანტმა ამ ქვეყანაში! მას ხომ არ ძალუძს სათანადო განათლების მიღება, დაწინაურების სხვადასხვა გზებიც მიუწვდომელია მისთვის. რჩება სპორტი, რომელიც აძლევს ყველა ახალგაზრდას თავის განოჩენის საშუალებას. არგენტინაში კი სპორტის ძირითადი სახე ფეხბურთი გახლავთ. მსოფლიოს არც ერთ ქალაქში არ არის იმდენი სტადიონი, რამდენიც ბუენოს-აირესში. და აი სწორედ ამ სტადიონებს აწყდებიან ათასობით ჭაბუკები და სცდიან ბედს. ბედი ზოგიერთებს „უღიმის“ კიდეც.

ამ ზოგიერთებს შორის აღმოჩნდა მომავალი გამოჩენილი ფეხბურთელის ალფრედო დი სტეფანოს მამაც. ომის წლებში იგი ცნობილი კლუბის „რივერ პლატას“ ცენტრალური თავდამსხმელი იყო და თამაშებზე დაჰყავდა თავისი ყველაზე უფრო დიდი გულშემატკივარი — პატარა ვაჟი.

ალფრედო დი სტეფანო, რომელსაც შემდეგ მისმა თანამემამულე იტალიელებმა „სენიორ კალჩიო“ („ბატონი ფეხბურთი“) უწოდეს, დაიბადა ბუენოს-აირესში, 1926 წლის 4 ივლისს. მისი პირველი და უკანასკნელი სიყვარული ფეხბურთი იყო. მისი მამის კლუბი „რივერ პლატა“ არგენტინის პირველობაზე მძაფრ ბრძოლას აწარმოებდა „ბოკა ხუნიორსთან“, „რესინგსა“ და „სან ლორენცოსთან“. პატარა ბიჭი მწვავედ განიცდიდა „რივერ პლატას“ თითოეულ მარცხს. იგი ოცნებობდა მომავალში თვით გამხდარიყო ფეხბურთელი და თავის საყვარელ გუნდში ეთამაშა.

დი სტეფანომ ყურადღება მიიქცია მოსწავლეთა შეჯიბრებებზე. 1944 წელს იგი უკვე „რივერ პლატაში“ ჩაირიცხა.

საყურადღებოა, რომ ჭაბუკი ფეხბურთელის დებიუტი „რივერ პლატას“ ძირითად სპორტულ მეტოქესთან „სან ლორენცო-სთან“ შეხვედრისას შედგა. შეხვედრის ბედი ჭაბუკი ცენტრალური თავდანსხმელის არაჩვეულებრივმა სისწრაფემ და გამჭრიახობამ გადაწყვიტა. „არგენტინის ფეხბურთის ცაზე მზე ამობრწყინდა“ — წერდა ბუენოს-აირესის ერთ-ერთი გაზეთი.

„რივერ პლატა“ დიდი ტრადიციების მქონე კლუბი იყო. დი სტეფანოს მხარდამხარ თამაშობდა გამოცდილი თავდამსხმელი ანხელ ლაბრუნა. არგენტინელები სერიოზულად ამტკიცებდნენ, რომ მსოფლიოში არასოდეს ყოფილა მასზე უკეთესი ფეხბურთელი. ჭაბუკი დი სტეფანო გატაცებით ეარჩიშობდა, თანაც თვალს არ ამორებდა ლაბრუნას. ბევრ რამეს იძენდა ამ დიდოსტატის უმდიდრესი არსენალიდან. სხვათა შორის, ანხელ ლაბრუნა ფეხბურთის საკმაოდ დიდხანს შემორჩა. 1958 წელს არგენტინელები შვეიცარიაში გამართულ მსოფლიო ჩემპიონატზე სათამაშოდ ისეთი განწყობით ჩამოვიდნენ, თითქოს მათ გარდა არავის არაფერი გაეგებოდა ფეხბურთში. როდესაც პირველივე მატჩში მათ მწარე დამარცხიბა იგემის, ბუენოს-აირესიდან სასწრაფოდ გამოიძახეს 40 წლის ლაბრუნა, საფეხბურთო არგენტინის „კერპი“.

ახალგაზრდა დი სტეფანოს დიომა სისწრაფემ, შედეგიანობამ, გამჭრიახობამ და თამაშის ელეგანტურმა მანერამ საყოველთაო ყურადღება მიიპყრო. გასაგებია, რომ მას არგენტინის ნაკრების ხელმძღვანელები ჩაფრინდნენ და ჯერ კიდევ სრულიად ჭაბუკი ურუგვაელთა წინააღმდეგ გამოიყვანეს. ამ შეხვედრას, რომელიც 1947 წელს გაიმართა და არგენტინელთა გამარჯვებით დასრულდა (3:1) დი სტეფანო მიიჩ-

ნევს თავის სპორტულ კარიერაში ყველაზე უფრო მაღალ დონეზე ჩატარებულ მატჩად. ფეხბურთის ახალი „ვარსკვლავი“ კარგად გახდა ცნობილი ევროპაშიც, თუმცა იქ მას არასოდეს უთამაშია. ბუენოს-აირესში მრავალი ევროპელი „ფეხბურთელით მოვაჭრე“ დაძვრდა და დი სტეფანოს გადაბირებას ცდილობდა, მაგრამ „რივერ პლატა“ არავის უთმობდა თავის წამყვან მოთამაშეს. დი სტეფანომ ექვსი სეზონი გაატარა „რივერ პლატაში“. ამ ხნის განმავლობაში ამ გუნდმა ორჯერ მოიპოვა არგენტინის ჩემპიონობა, დი სტეფანო კი სამჯერ გახდა ჩემპიონატის ყველაზე უფრო შედეგიანი თავდამსხმელის საპატიო ჯილდოს ზფლობელი.

1949 წელს დიდი ინცინდენტი მოხდა არგენტინის პირველი ლიგის კლუბების მეპატრონეებსა და მოთამაშეებს შორის. ფეხბურთელები ჯამაგირის მომატებას ნოითხოვდნენ, მაგრამ ცივი უარი მიიღეს. ეროვნული ჩემპიონატი შეწყდა, დაიწყო მოთამაშეთა ხანგრძლივი გაფიცვა, რომელიც, ვინ იცის, როდემდე გაგრძელდებოდა, ერთი კურიოზული ანბავი რომ არ მომხდარიყო. კოლუმბიელმა საქმოსნებმა შეიტყვეს არგენტინაში შექმნილი ვითარების შესახებ. მათი წარმომადგენლები არგენტინელ ფეხბურთელებს ეწვივნენ და „ოქროს მთები“ აღუთქვეს. მცირე ხნის განმავლობაში არგენტინიდან ფეხბურთელთა ემიგრაცია დაიწყო, ეროვნული ნაკრები სისხლისაგან დაიცალა, ყველა გამოჩენილი „ვარსკვლავი“ კოლუმბიაში გადაბარგდა. დი სტეფანოც მათ შორის იყო. მან არ მიბაძა თავის მასწავლებელ ანხელ ლაბრუნას, რომელიც მთელი თავისი ხანგრძლივი კარიერის მანძილზე მხოლოდ „რივერ პლატაში“ თამაშობდა და ბოგოტას „მილიონარიოსის“ შემადგენლობაში აღმოჩნდა. ოთხ წელს თამაშობდა დი სტე-

ფანო ამ ახალ კლუბში, რომელიც ამ პერიოდში სამჯერ გახდა კოლუმბიის ჩემპიონი. არგენტინელმა „ბატონმა ფეხბურთმა“ ამდენჯერვე მოიპოვა კოლუმბიის ჩემპიონატის პირველი სნაიპერის წოდება.

1953 წელს „მილიონარიოსი“ ესპანეთში ჩავიდა ამხანაგური საერთაშორისო თამაშების ჩასატარებლად. დი სტეფანოს თამაშმა ფურორი მოახდინა. მას „შეუდარებელი ცენტრალური თავდამსხმელი“ და „გენიალური ფეხბურთელი“ უწოდეს. დაიწყო კლუბების მძაფრი დავა დი სტეფანოს ხელში ჩაგდებისათვის. იტალიელებსაც უნდოდათ დი სტეფანოს გადაბირება. და, მეტი ფხა რომ გამოეჩინათ, სწორედ მისი წყალობით ააღორძინებდნენ თავიანთ „სკუადრა აძურას“ („ცისფერ გუნდს“). მაგრამ მოხდა ისე, რომ „მილიონარიოსმა“ თავისი წამყვანი მოთამაშე „ბარსელონას“ დაუთმო, ნიკრე ხნის შემდეგ კი დი სტეფანომ „რეალში“ ანოყო თავი. ამის შემდეგ იგი ბარსელონაში ყველსზე უფრო საძულველი ფეხბურთელი გახდა. მის ყოველ გამოჩენას ამ წინდორზე ადგილობრივი გულშემატკივრები გამაყრუებელი სტვენით ხვდებოდნენ.

ესპანეთის უძველესი და უმდიდრესი კლუბი მადრიდის „რეალი“ დაარსებულ იქნა 1902 წელს. 14-ჯერ (1932, 1933, 1954, 1955, 1958, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968 და 1969 წლებში) ეს გუნდი ესპანეთის ჩემპიონი გახდა. თორმეტჯერ მეორე ადგილზე გამოვიდა, 9-ჯერ (1905, 1906, 1907, 1908, 1917, 1934, 1936, 1946 და 1947 წლებში) დაეუფლა ესპანეთის თასს, 21-ჯერ კი მონაწილეობდა თასის ფინალში. წარსულში ამ გუნდის გამოჩენილი მოთამაშეები იყვნენ ბელაუნდი ბერნაბეუ, რენე პეტიტი, სოტერო, ზაბა-

ლა, ტირიაკო, კვინკოკესი, რეგვირო, პილარიო, ოლივარესი, ზამორა (ლეგენდარული მეკარე), ნავარო, როხა, მუნოზი (გუნდის ახლანდელი მწვრთნელი), ზარიგა, კაბრერა, მარკვინტოსი და რიალი, მაგრამ ყველა მათგანს დი სტეფანომ გადააჭარბა.

„რეალში“ ჩარიცხვის დღიდანვე დი სტეფანომ ამ გუნდში წამყვანი მდგომარეობა დაიკავა. დაიწყო გაუთავებელი დავა ამ კლუბსა და „ბარსელონას“ შორის ესპანეთის ჩემპიონობისათვის, დანარჩენმა წამყვანმა კლუბებმა: „ბეტისმა“ (სევილია), „ატლეტიკომ“ (მადრიდი), „სევილიამ“, „სარაგოსამ“, „ვალენსიამ“ და „ატლეტიკომ“ (ბილბაო) თანდათან დათმეს პოზიციები და ვერ უწევდნენ „რეალსა“ და „ბარსელონას“ ღირსეულ მეტოქეობას.

ორი წამყვანი კლუბის მეტოქეობას ხელს უწყობდა ეროვნული შუილი ესპანელებსა და კატალონელებს შორის. საუკუნეების განმავლობაში ამ ქვეყნის მთავრობები ცდილობენ ესპანელებში „გათქვიფონ“ კატალონელები, მაგრამ ამაოდ. როდესაც ნეაპოლის უნივერსიტეტის იუბილეზე დასასწრებად ბარსელონის უნივერსიტეტას წარმომადგენლები ჩავიდნენ, მასპინძელთა ერთ-ერთმა წარმომადგენელმა, რომელიც ეტყობა, ვერ ერკვეოდა ესპანეთში შექმნილ ვითარებაში, კატალონელებს ესპანურ ენაზე მიმართა. იგი ფრიად გაოცებული დარჩა, როცა ბარსელონის უნივერსიტეტის წარმომადგენლებმა ესპანურად კი არ უპასუხეს, არამედ იტალიურად.

„რეალისა“ და „ბარსელონას“ თითოეული მატჩი ამა თუ იმ ინცინდენტში გადაიზრდებოდა ხოლმე და პოლიციის გაძლიერებული რაზმების ჩარევას საჭიროებდა. „რეალის“ პატრონი სანტიაგო ბერნაბეუ ყოველთვის დიდ ფულად ჭილდოს ალუ-

თქვამდა თავის მოთამაშეებს „ბარსელონას“ დამარცხებისათვის. გადამწყვეტი როლი ამ დავაში მაინც „რეალის“ არგენტინელ-იტალიელმა „ლანდსკნეხტმა“—დი სტეფანომ — შეასრულა. „ბარსელონას“ ლიდერმა ლუის სუარესმა კი მხოლოდ 1964 წელს გადაუხადა მას სამაგიერო და ისიც იტალიის ჩემპიონ „ინტერნაციონალეს“ შემადგენლობაში გამოვლისას.

სანტიაგო ბერნაბეუმ არ დაიშურა ფული და სხვადასხვა ქვეყნის გამოჩენილი „ვარსკვლავებით“ თავისი კლუბი საგანგებოდ გაამაგრა. ვინ არ თამაშობდა აქ: ურუგვაელი ცენტრალური მცველი ხოსე სანტამარია, რომელიც ევროპაში დარჩა 1954 წელს შვეიცარიაში გამართული მსოფლიო ჩემპიონატის შემდეგ, არგენტინელი მეკარე არაკისტაინი, არგენტინელი რიალი (№ 10), უფრო მოგვიანებით ბრაზილიელი დიდი და შვედი სიმონსონი. სიმონსონი „რეალს“ ვერ შერჩა არასაკმარისი სისწრაფის გამო, დიდმა და კოპამ კი ვერ გაუძლეს დი სტეფანოსთან კონკურენციას. აი რას წერდა დი სტეფანოს თამაშზე მისი დიდი მეტოქე რაიმონ კოპა:

„მსოფლიოში მრავალი გამოჩენილი ფეხბურთელია, მაგრამ თუ მათ შევაფასებთ 10 ბალიანი სისტემით, იმ ელემენტების მიხედვით, რომლებსგანაც ფეხბურთი შედგება, პირველი ადგილი დი სტეფანოს ეკუთვნის. მე მას 10 ბალს ვაკუთვნებ კარში დარტყმისათვის, 8 ბალს — დრიბლინგისათვის, 7 ბალს — თავით თამაშისათვის, 10 ბალს — თამაშში ორიენტაციისა და მოედნის ხედვისათვის. ესაა ექსტრა-კლასის ფეხბურთელი, რომელიც ზშირად ღრმად იხევეს უკან და მრავალსვლიან კომბინაციას იწყებს, რომელსაც ან თვით ამთა-

ვრებს, ან ბურთს აწვდის პარტნიორს. მას არ უყვარს, როცა პერსონალურად სდარაჯობენ, თუმცა არ უფრთხის მას“.

დი სტეფანო სპეციალური ვარჯიშის გარდა მისდევდა მძლეოსნობას, თამაშობდა კალათბურთს. ახალგაზრდა ფეხბურთელები, მისი რჩევით, ბევრს უნდა ზრუნავდნენ ტექნიკის სრულყოფაზე, ერიდებოდნენ სასმელს, რათა რაც შეიძლება მეტ ხანს შეინარჩუნონ კაბუკური ენთუზიაზმი და თამაშის ხალისი.

წლების მანძილზე დი სტეფანო აღიარებული იყო მსოფლიოში უძლიერეს ცენტრალურ თავდამსხმელად. უფრო მეტიც, ფეხბურთის ზოგიერთი სპეციალისტის აზრით, ისტორიას არ ახსოვს მისი მსგავსი ცენტრფორვარდი. ეს, რა თქმა უნდა, პრობლემატური საკითხია, მაგრამ მის შესახებ კი არაფერს დავობდა, რომ დი სტეფანო პროფესიული ფეხბურთის ერთ-ერთი უდიდესი წარმომადგენელი იყო. სხვათა შორის, საკუთარი თავის ქებას არც თვით დი სტეფანო თაკილობდა. აი რა განაცხადა მან ერთ-ერთი მატჩის წინ ლონდონში: „ინგლისელი მაყურებელი მადრიდის „რეალის“ თამაშის საცქერად კი არ მოსულა, არამედ ჩემს სანახავად. განა ოპერაში მოსული მსმენელი ქოროს მომღერლებითაა დაინტერესებული? მას ხომ სოლისტი აინტერესებს!“ უნდა ითქვას, რომ აქ დი სტეფანო არ აჭარბებდა. წლების განმავლობაში „რეალის“ სულისჩამდგმელი სწორედ დი სტეფანო გახლდათ. საკმარისი იყო რაიმე მიზეზით მისი მოღუწება, რომ გუნდის საქმეები უკუღმა მიდიოდა.

პირველი მნიშვნელოვანი საერთაშორისო ჩილდო, რომელიც დი სტეფანომ მადრიდელებს მოუპოვა, „კოპა ლატინა“ („ლათინური თასი“) იყო. 1955 წელს პირველად გაიმართა

ამ თასის გათამაშება ესპანეთის, პორტუგალიის, საფრანგეთისა და იტალიის უძლიერესი საკლუბო გუნდების მონაწილეობით. მძაფრი კონკურენციის დაძლევის შემდეგ „რეალი“ ფინალში გავიდა, სადაც დამარცხა (2:1) საფრანგეთის მრავალგზის ჩემპიონი „სტად დე რეიმსი“ და თასიც მოიპოვა. 1957 წელს მან ეს ჯილდო შეინარჩუნა პორტუგალიის უძლიერესი კლუბის „ბენფიკას“ დამარცხების (1:0) შემდეგ.

„რეალისა“ და დი სტეფანოს ყველაზე დიდ წარმატებად მაინც ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასის ხუთგზის მოპოვება ითვლება, რაც დღემდე გადაულახავ რეკორდს წარმოადგენს. ამ შეჯიბრებაში ესპანეთის ჩემპიონს უძლიერესი კლუბების წინააღმდეგ მოუხდა ბრძოლა. მან ძირითადად დი სტეფანოს დიდი ოსტატობისა და აგრეთვე მისი საუცხოო პარტნიორის ფრანცისკო-ჰექტორ ჰენტოს წყალობით შეძლო ამ ამოცანის მიღწევა, თუმცა არაერთხელ ესპანელები დიდ წინააღმდეგობას წააწყდნენ და თასის გათამაშების დატოვებაც კი მოელოდათ.

დი სტეფანოს „მარჯვენა ხელის“, მარცხენა გარემარბ ჰენტოს უპირველესი ღირსება დიდი სისწრაფე იყო. მოწინააღმდეგეს ყოველთვის უნდა გაეთვალისწინებინა მისი „რეაქტიულობა“. მინდვრის სიღრმიდან მიღებულ ბურთს ჰენტო მდიდარი ტექნიკის წყალობით ელვის სისწრაფით ამუშავებდა, ხოლო შემდეგ იწყებდა თავის ცნობილ რეიდს მეტოქის კარი-საკენ. წლების განმავლობაში ჰენტო შიშის ზარს სცემდა მცველებს, მაგრამ შემდგომში მას მოუნახეს „გასაღები“. დი სტეფანოსთან ბრძოლა კი უფრო ძნელი ამოცანა აღმოჩნდა.

1955 წლიდან დაიწყო ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასის გათამაშება, რომელიც მოკლე ხანში ყველაზე პოპულა-

რული შეჯიბრება გახდა კონტინენტზე. ხანგრძლივი ბრძოლის შემდეგ, როცა მისი მონაწილეები დაიცხრილნენ, 1956 წელს პარიზში გაიმართა ფინალური შეხვედრა თასის ორ ძირითად პრეტენდენტს „რეალსა“ და „სტად დე რეიმსს“ შორის. უპირატესობა ხელიდან ხელში გადადიოდა, მაგრამ დი სტეფანოს ბრწყინვალე თამაშმა საბოლოოდ გამარჯვება (4:3) ესპანელებს მოუტანა, რომლებიც თასის პირველი მფლობელები გახდნენ. ამასთან მათ კიდევ ერთ წარმატებას მიაღწიეს — შეიძინეს „რეიმსის“ თავდასხმის ლიდერი კოპა, რაც ფაქტიურად ფრანგების კოლექტივის „განიაარლებას“ ნიშნავდა. მომდევნო წელს „რეალმა“ ისევ მიაღწია თასის მეორე თამაშების ფინალამდე. სადაც მისი მეტოქე იყო იტალიის ჩემპიონი „ფიორენტინა“. ფლორენციის კლუბი მეტოქეს არც სიმდიდრით ჩანორჩებოდა და არც ნაყიდი „ვარსკვლავების“ რიცხვით. აქ თამაშობდნენ განთქმული მარჯვენა გარემარბი ბრაზილიელი ჟულინიო და არგენტინელი შუამარბი მიქელანჯელო მონტუორი. მძაფრი წინააღმდეგობის მიუხედავად იტალიელებს ფარ-ხმალის დაყრა მოუხდათ (0:2). ეს მატჩი მადრიდის „ჩამარტინის“ სტადიონზე გაიმართა. მესამე თამაშების ფინალში იტალიის ახალმა ჩემპიონმა „მილანმა“ ბრიუსელში გამართულ მატჩში კინალამ უსიამოვნება შეამთხვია თასის მფლობელს. ძირითადი დრო ფრედ დამთავრდა და „რეალმა“ მხოლოდ მატჩის გაგრძელებისას ისევ დი სტეფანოს ოსტატობის წყალობით მიაღწია წარმატებას (3:2). მომდევნო ორი წლის მანძილზე „რეალს“ თასის გათამაშებაში სასტიკი კონკურენციას უწევდა „ბარსელონა“, რომელსაც ელენიო ერერა ედგა სათავეში. ერერა „ბარსელონას“ ნეპატრონეს დაჰპირდა, რომ თასს აუცილებლად

წაართმევდა „რეალს“ და, როცა ეს ვერ მოახერხა, იძულებული გახდა ვადაზე ადრე დაეტოვებინა გუნდი. თასის მეოთხე გამაშების ფინალში (1959 წ.), რომელიც შტუტგარტში (გფრ) გაიმართა, „რეალმა“ შედარებით იოლად სძლია ძველ მეტოქეს „რეიმსს“ (2:0). ამასთან კოპა „რეალში“ თამაშობდა. 1960 წელს „რეალმა“ მეხუთედ მოიპოვა ეს ჯილდო ფინალში გფრ-ის ჩემპიონ „აინტრაქტის“ (ქ. ფრანკფურტი) დამარცხების შემდეგ. ეს შეხვედრა გლაზგოს უდიდეს სტადიონ „ჰემპდენ პარკში“ მოეწყო. იმავე 1960 წელს „რეალმა“ მონტევიდეოს „პენიაროლის“ დამარცხების შემდეგ (0:0 და 5:1) საკონტინენტთაშორისო თასი მოიპოვა. მაგრამ ყველაფერს დასასრული აქვს. 1961 წელს დასრულდა „რეალის“ ჰეგემონიაც. ამასთან საყურადღებოა, რომ მადრიდელებს „სასიკვდილო ლახვარი“ სწორედ „ბარსელონამ“ ჩასცა. ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასის მეექვსე გათამაშებაში ერთმანეთს კენჭისყრამ „რეალი“, და „ბარსელონა“ შეახვედრა. პირველი მატჩი მადრიდში „რეალის“ უპირატესობის მიუხედავად ფრედ (2:2) დამთავრდა. მეორე შეხვედრის შედეგი კი ჰემმარიტად სენსაციური აღმოჩნდა. თავისი ტემპერამენტიანი გულშემატკივრებისა და ინგლისელი წსაჩის დახმარებით „ბარსელონამ“ დამარცხება აგემა (2:1) ჩემპიონთა თასის მფლობელს და გავიდა ფინალში. ეს დი სტეფანოსა და მისი მეგობრებისათვის დასასრულრს დასაწყისს უდრიდა. ბარსელონელი გულშემატკივრები ზეიმობდნენ, მაგრამ ღროებით. ფინალურ მატჩში „ბარსელონა“ დამარცხა (3:2) პორტუგალიის ჩემპიონმა „ბენფიკამ“ (ლისაბონი) და პირველად გახდა ჩემპიონთა თასის მფლობელი.

1962 წელს „რეალი“ ერთხელ კიდევ გავიდა ფინალში,

სადაც იგი კენჭისყრამ სწორედ „ბენფიკას“ შეახვედრა. მატჩი ნეიტრალურ მოედანზე, ამსტერდამში დაინიშნა. უკვე საკმაოდ ხანში შესული დი სტეფანო უწინდებურად ვერ „სარდლობდა“ გუნდს, ჰენტოსაც ყავლი გაუვიდა. მან სისწრაფე ნაწილობრივ დაკარგა, გადაცემებსაც უწინდელი სიზუსტე აკლდა, მაგრამ ყველაზე ძალიან „რეალს“ მაინც მცველებმა უმტყუნეს. ოდესღაც თავისი კარის წინ „კედელივით აღმართული“ სანტამარია ახლა აშკარად ვერ უმკლავდებოდა „ბენფიკას“ შავ „ვარსკვლავს“ ეუსებოს. უპირატესობა ამ მატჩში ხელიდან ხელში გადადიოდა, მაგრამ ბოლოს გამარჯვება უფრო ახალგაზრდა და უფრო მტკიცე „ბენფიკას“ დარჩა (5:3). პორტუგალიის ჩემპიონის მწვერთელმა, ცნობილმა უნგრელმა სპეციალისტმა ბელა გუტმანმა შეასრულა დანაპირები და. თასი კიდევ ერთი წლით შეუნარჩუნა თავის კოლექტივს.

თასის მორიგი VIII გათამაშება „რეალის“ საშინელი კრაზით დამთავრდა. მან პირველ შესარჩევ მატჩში თავის მოედანზე მიიღო ბრიუსელის „ანდერლეხტი“. მადრიდელებმა ღირსეულად არ შეაფასეს თავიანთი ახალგაზრდა და ენერგიული მეტოქეები. ბელგიელები „რეალს“, მართალია, ოსტატობით ვერ შეედრებოდნენ, მაგრამ სისწრაფეში აშკარად სჭობდნენ, რის შედეგადაც მიაღწიეს კიდევ საპატიო ფრეს (3:3). ბრიუსელში მადრიდელთა „მობერებული“ დაცვა აშკარად ვერ გაუმკლავდა მეტოქის სწრაფ ფორვარდებს ჟურიონსა და ვან ჰიმსტს. ამ მატჩში ჟურიონმა (ერთადერთმა ცნობილმა ფეხბურთელმა ევროპაში, რომელიც სათვალეებით თამაშობს) გაიტანა ბურთი, რომელიც გადამწყვეტი აღმოჩნდა და „რეალი“ დასაწყისიდანვე გამოეთიშა გათამაშებას.

მაგრამ არც „ანდერლექტის“ შემდგომი ხვედრი იყო სახარბი-
ელო. მანაც დატოვა გათამაშება. „ბენფიკამ“ უკვე მესამედ
მიაღწია ფინალს, მაგრამ აქ კი იძულებული გახდა ფარ-ხმა-
ლი დაეყარა „მილანთან“ (1:2). ევროპის ქვეყნების ჩემპიონ-
თა თასი პირველად დარჩათ იტალიელებს.

თასის IX გათამაშება „რეალისათვის“ თავიდან კარგად
წარიმართა. მან სძლია „გლაზგო რეინჯერსს“, ბუქარესტის
„დინამოს“, გათამაშებიდან გამოიყვანა თასის მფლობელი
„მილანიც“ (4:1 და 0:2). მიმომხილველთა აზრით „რივერა
დი სტეფანოსთან“ შედარებით ბავშვივით თამაშობდა“. შემდეგ
ესპანელებმა „ფკ ციურიხსაც“ სძლიეს და გავიდნენ ფინალ-
ში. ამ ფინალისა და „ინტერნაციონალეს“ ტრიუმფის შესახებ
ჩვენ უკვე ვილაპარაკეთ დასაწყისში. ვენაში მატჩის და-
სასწრებად ჩამოსულმა 20 ათასმა იტალიელმა მაყურებელმა
ყიჟინით დატოვა მოედანი.

ასე დასრულდა დი სტეფანოს მეშვიდე გაშოსვლა ევრო-
პის ქვეყნების ჩემპიონთა თასის ფინალურ მატჩში.

* * *

„რეალის“ შემადგენლობაში დიდ ხანს წარმატებით
თამაშმა დი სტეფანოს დიდი სახელი მოუხვეჭა. იგი არა-
ერთგზის იქნა შეყვანილი სხვადასხვა იდეალურ ნაკრებში.

1956 წლიდან ჟურნალი „ფრანს ფუტბოლი“ ატარებს
კონკურსს „ვინ არის ევროპის № 1 ფეხბურთელი?“ აქ ერთ-
ნაწილად მძაფრ კონკურენციას უწევდნენ დი სტეფანო და
კოპა. 1957 წელს ევროპის საუკეთესო ფეხბურთელად დი
სტეფანო იქნა აღიარებული. 1958 წელს მსოფლიო ჩემპიონა-

ტში ბრწყინვალე გამოსვლის შემდეგ გამარჯვება კოპას დარჩა, მაგრამ 1960 წელს დი სტეფანომ კიდევ ერთხელ იზეიმა გამარჯვება ამ კონკურსში (80 ხმით 42-ის წინააღმდეგ). ამ წელს ხომ მან თავისი დიდების ზენიტს მიაღწია. იგი შეუდარებელ „გოლედორად“ და „არმადორად“ (გამთამაშებლად) ითვლებოდა.

რამდენადმე უფრო უიღბლო აღმოჩნდა დი სტეფანო მსოფლიო ჩემპიონატებში. უცნაურია, მაგრამ ფაქტია, „ფეხბურთელთა მეფედ“ წოდებულმა ალფრედომ თავისი ხანგრძლივი კარიერის მანძილზე ვერ მოახერხა ეთამაშა მსოფლიო ჩემპიონატების ფინალური ნაწილის ვერცერთ მატჩში. ადრე, როდესაც იგი არგენტინის ნაკრებში თამაშობდა (სულ დი სტეფანომ ამ ნაკრებში 7 მატჩი ჩაატარა), ომი ახალი დამთავრებული იყო და მსოფლიო პირველობისათვის არავის ეცალა. 1953 წლიდან, როდესაც დი სტეფანო ესპანეთში დასახლდა, მას ორი წლის განმავლობაში არ ჰქონდა აქაურ ნაკრებში თამაშის უფლება, როგორც „ნატურალიზებულ“ უცხოელს. ასე გააცდინა „სენიორ კალჩიომ“ 1954 წლის მსოფლიო ჩემპიონატი. 1956 წლის მსოფლიო ჩემპიონატში კი ესპანელებმა დიდი მარცხი განიცდეს, მათ ვერ შესძლეს შესარჩევ თამაშებში პირველი ადგილის დაკავება და შვეიციაში გამგზავრების უფლება შოტლანდიელებს დაუთმეს.

ესპანელები საგულდაგულოდ ემზადებოდნენ მსოფლიოს მორიგი VII პირველობისათვის, რომელიც 1962 წელს ჩილიში გაიმართა. მათი მწვრთნელი პედრო-ესკარტინი ხანგრძლივ საწვრთნელ შეკრებებს მართავდა გუნდის ძირითადი შემადგენლობის დასადგენად. იგი თავისი ფეხბურთელების მცირე დახასიათებებსაც წერდა. დი სტეფანოს შესახებ

მწვრთნელი შენიშნავდა, რომ მან უკვე დაკარგა სისწრაფე, თუმცა თამაშის გაგების თვალსაზრისით ცენტრალურ თავდამსხმელს ჯერ კიდევ არ ყავდა ბადალი და შეეძლო დიდი სამსახური გაეწია ესპანელთათვის. დი სტეფანოც გულმოდგინედ ემზადებოდა, რათა პირველად და უკანასკნელად ეცადა ბელი მსოფლიო ჩემპიონატში. მაგრამ ესკარტინის გეგმებსა და დი სტეფანოს ოცნებებს განხორციელება არ ეწერათ. ესკარტინი მწვრთნელის პოსტზე ელენიო ერერამ შეცვალა, დი სტეფანომ კი ტრავმა მიიღო და მისი მონაწილეობა ჩილის ასპარეზობაში საეჭვო გახდა.

ერერას „ძველი ანგარიშები“ ჰქონდა დი სტეფანოსთან. ადრე, როდესაც იგი „ბარსელონასა“ და ესპანეთის ნაკრებს ედგა სათავეში, დი სტეფანო და „რეალის“ სხვა მოთამაშეები ვერაფრით ვერ შეირიგა. ამასთან ერერას კარგად ახსოვდა „ბარსელონას“ მუდმივი მარცხი „რეალთან“, ამ ასპარეზობებში დი სტეფანოს განსაკუთრებული როლი და ის განდევნაც, რომელიც მადრიდელებთან წაგებას მოჰყვა. ამის შემდეგ ერერა მილანის „ინტერნაციონალეს“ მწვრთნელი გახდა. ხოლო ესპანეთის ნაკრების ხელმძღვანელის პოსტზე მსოფლიო პირველობის წინ მისმა ხელახალმა მიწვევამ საშუალება მისცა ჩილიში გამოეყვანა თავისი მოწაფე ლუის სუარესი, რომელიც იტალიაშიც თან წაიყვანა. სუარესი დი სტეფანოს სახიფათო მეტოქედ ითვლებოდა, როგორც ნაკრების „არმადორი“. ამასთან იგი „სენიორ კალჩიოზე“ ბევრად ახალგაზრდა იყო, ასე რომ, ერერას უკვე გაკეთებული ჰქონდა არჩევანი სუარესის სასარგებლოდ.

მსოფლიო ჩემპიონატის დაწყებამდე რამდენიმე ხნით ადრე დი სტეფანო გამოჯანმრთელდა და სხვებთან ერთად

ჩილიში გაემგზავრა. და აი, როდესაც ჩეხოსლოვაკელებთან პირველი შეხვედრის წინ ესპანელთა შემადგენლობა გამოცხადდა, დი სტეფანომ შეიტყო, რომ თავის ცხოვრებაში პირველად სათადარიგო მოთამაშეთა სკამზე ჯდომა მოუხდებოდა. მან გულში ჩაიკლა წყენა და მწვრთნელისათვის არაფერი უთქვამს (ეს მატჩი ესპანელების დამარცხებით დამთავრდა). მაგრამ, როდესაც მეორე მატჩის წინ ესპანელთა საბრძოლო შემადგენლობაში „ფეხბურთელთა მეფის“ ნაცვლად ისევ სუარესის მონაწილეობა იყო გათვალისწინებული, დი სტეფანომ ველარ მოითმინა და ერერას ჰკითხა:

— რატომ არ ვთამაშობ, რა არის ამის მიზეზი?

— როგორ ითანაშებთ, თქვენ ხომ ტრავმა გაქვთ.

— რომელი ტრავმა, მე ხომ კარგა ხანია გამოვჯანმრთელდი.

— გთხოვთ, მომისწინოთ როდესაც არმია ბრძოლას იწყებს ორი გენერლით, იგი აუცილებლად დამარცხდება. ასეთია ჩვენი მდგომარეობაც. გამიგეთ?!

ასე დამთავრდა დი სტეფანოს კარიერა ესპანეთის ნაკრებში, სადაც მან სულ 31 მატჩი ჩაატარა.

1963 წლის 23 ოქტომბერს ინგლისის ფეხბურთის 100 წლისთავისადმი მიძღვნილ ზეიმში დი სტეფანომ მონაწილეობა მიიღო როგორც ფიფა-ს ნაკრების კაპიტანმა. ინგლისელთა წინააღმდეგ „სენიორ კალჩიომ“ მაღალი ოსტატობით ითამაშა, მაგრამ მთელი მსოფლიოს გულშემატკივრებისათვის, რომლებიც ამ მატჩს ტელევიზიით ადევნებდნენ თვალს, ცხადი გახდა, რომ ამ გამოჩენილი ფეხბურთელის კარიერა დასასრულს მიუახლოვდა. ეს მადრიდის „რეალის“ აღსასრულსაც ნიშნავდა.

ადრე „რეალის“ პატრონი სანტიაგო ბერნაბეუ არ მალავდა, რომ დი სტეფანოს ყიდვა იყო ყველაზე უფრო დიდი „კომერციული წარმატება“, რომელიც კი ოდესმე „რეალს“ ჰქონია. აი რას წერდა თვით დი სტეფანო: „იმ 800 ბურთიდან, რომელიც მე გავიტანე ჩემი კარიერის მანძილზე, 600 „რეალის“ მატჩზე მოდის, დანარჩენები კი გატანილი იქნა არგენტინისა და ესპანეთის ნაკრებში - თამაშისას, „რივერ პლატასა“ და „მილიონარიოსში“ განოსვლების დროს.“

დი სტეფანოს ხანში შესვლის შემდეგ „რეალის“ კრაზი შემთხვევითი მოვლენა როდი იყო. ეს გახლდათ იმ გუნდის აღსასრული, რომელიც საკუთარი მოთამაშეების აღზრდაზე არ ზრუნავდა. მისთვის მთავარი იყო შემოსავლის მიღება. ამ საქმეს კი უცხოელი „ლანდსკნეხტები“ უკეთესად ემსახურებოდნენ.

ვენაში „ინტერნაციონალესთან“ დამარცხების შემდეგ დი სტეფანო ისევ თავის ძველ მტერ-მოყვარეს, იტალიელთა მწვრთნელ ელენიო ერერას ესაუბრა. მან თქვა, რომ დაიღალა ამდენი ხნის თამაშით და ახლა მწვრთნელობას აპირებს. ერერამ მისთვის დამახასიათებელი ირონიით მიუგო, რომ ტყუილად ეძებს დი სტეფანო მწვრთნელობაში ხსნას, რადგან ფეხბურთელობა ბევრად უფრო იოლია, ვიდრე მწვრთნელობა.

არც მანამდე, არც მის შემდეგ ფრანგულ ფეხბურთს არა ჰქონია რაიმე თვალსაჩინო მიღწევა საერთაშორისო ასპარეზზე. „სამფეროვნებს“ (საფრანგეთის ნაკრების ფორმად) რაიმონ კოპამ გაუთქვა სახელი. მის გარეშე ერთნაირად უძლურად გამოიყურებოდნენ როგორც საკლუბო გუნდი „სტად დე რეიმსი“. რომლის სულისჩამდგმელი წლების განმავლობაში ეს ტანმორჩილი ფეხბურთელი იყო, ისე ეროვნული ნაკრებიც: ამიტომ უწოდეს ჟურნალისტებმა კოპას „ფრანგული ფეხბურთის ნაპოლეონი“.

რაიმონ კოპა დაიბადა 1931 წელს პოლონური შთამომავლობის მაღაროელის ოჯახში. მისი ნამდვილი გვარია კოპაჩევსკი. საფრანგეთში ყოველთვის უამრავი პოლონელი ემიგრანტი ცხოვრობდა. ზოგი მათგანის სახელი ფეხბურთშიც კარგად გახდა ცნობილი. ესენი იყვნენ თავდამსხმელები ვისნიესკი (ვიშნევსკი), სიზოვსკი, ტეო (რომლის ნამდვილი გვარია (სკუდლაპსკი), მცველები ლუდო (ლუდვიკოვსკი), როძიკი და სხვები. ისე რომ, ფრანგული ფეხბურთის წინაშე პოლონელებს გარკვეული დამსახურება მიუძღვით.

კოპა ზამის კვალს გაჰყვა. იგი ბავშვობიდანვე მუშაობდა მაღაროში, მთელ თავისუფალ დროს კი ფეხბურთს ანდომებდა. 15 წლისას თავს დაატყდა უბედურება — მანქანამ მარცხენა ხელის ერთ-ერთი თითი თითქმის მთლიანად მოაგლიჯა. ამ სერიოზული ტრავმის შემდეგ კოპამ მიატოვა

მალარო. იგი ახლა ერთადერთ იმედს ფეხბურთზე ამყარებდა, რომელსაც ახალგაზრდისათვის დაწინაურების საშუალება უნდა მიეცა. ეს ასეც მოხდა და ახალგაზრდა თავდამსხმელი არა თუ დაწინაურდა, არამედ № 1 ფეხბურთელიც გახდა საფრანგეთში.

„სტად დე რეიმსი“ წლების განმავლობაში საფრანგეთის ყველაზე უფრო პოპულარული საკლუბო გუნდი იყო. შამპანელთა კოლექტივს სათავეში ედგა განთქმული სპეციალისტი ალბერ ბატიო. იგი იმ მწვერთელთა რიცხვს ეკუთვნოდა, რომლებიც გაურბიან უცხო „ვარსკვლავების“ მოპატიუებას. თვითონ ცდილობენ შექმნან ახალგაზრდა მოთამაშეთა კოლექტივი, რომელიც ყოველთვის უფრო მეტბოლო და საიმედოა, ვიდრე განთქმულ „სოლისტთა კრებული“. ალბერ ბა-

კოპა

ტიო ამ მხრივ ცნობილ გერმანელ მწვრთნელ იოზეფ (ზეპ) ჰერბერგერს ჰგავს. მართალია, არიან მეორე ტიპის მწვრთნელებიც. მაგალითისათვის ცნობილი ელენიო ერერას დასახელებაც საკმარისი იქნებოდა. მთავარი ასეთ მწვრთნელს მზამზარეული „ვარსკვლავები“, რომლებმაც ყველაფერი იციან ფეხბურთში და როდესაც რაიმე მიზეზის გამო ეს ხელოვნურად ჩამოყალიბებული „ანსამბლი“ იშლება, მწვრთნელიც კუდამოძუებული გარბის.

ბატიო თავს ევლებოდა თავის ახალგაზრდა მოთამაშეებს. მას იმედი ჰქონდა, რომ რაიმონ კოპა, როჟე პიანტონი, ჟან ვენსანი, დომინიკ კოლონა, ჟიუსტ ფონტენი, არმან პენვერნი მალე აალაპარაკებდნენ ფეხბურთის სამყაროს. რაც შეეხებოდა საფრანგეთს, აქ „სტად დე რეიმსმა“ უკვე დაიპყრო ყველა მწვერვალი — იგი ჩემპიონიც არაერთხელ გახდა და თასსაც დაეუფლა. ეს ბატიოს ახალგაზრდა მოწაფეების დამსახურება იყო.

როდესაც „შინაური კამათი“ პარიზის „რესინგთან“, „მონაკოსა“ და „ნიმთან“ წარმატებით დამთავრდა, „სტად დე რეიმსმა“ დასავლეთ ევროპაში ჰეგემონობის პრეტენზია განაცხადა. ამ მხრივ მადრიდის მილიონერთა კლუბი „რეალი“ იყო მისი ძირითადი მეტოქე, მაშინ, როდესაც „რეიმსი“ საფრანგეთის საკლუბო ფეხბურთის საუკეთესო წარმომადგენელი იყო, „რეალი“ ფაქტიურად მოხეტიალე „ვარსკვლავების“ კოლექტივს წარმოადგენდა და ცოტა რამ ჰქონდა საერთო ესპანეთთან. მაგრამ მოხდა ისე, რომ ამ მოხეტიალე „ვარსკვლავებთან“ და მათ ლიდერ დი სტეფანოსთან ბრძოლა „რეიმსისათვის“ უმძიმესი ამოცანა აღმოჩნდა. „რეიმსი“ და „რეალი“ ერთმანეთის წინაშე პირველად ე. წ.

„ლათინური თასის“ ფინალში წარსდგნენ. ანგარიშით 2:0 გაიმარჯვა „რეალმა“. 1956 წელს ეს გუნდები ერთხელ კიდევ შეხვდნენ ერთმანეთს, ამჯერად უკვე ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასის პირველი გათამაშების ფინალში. მოედანზე ორი ბრწყინვალე თავდამსხმელი დი სტეფანო და კოპა იყო. ისინი თავიანთი პარტნიორების თამაშსაც საუცხოოდ წარმართავდნენ და კარსაც სახიფათოდ უტევდნენ. გამარჯვება ისევ „რეალს“ დარჩა (4:3). მაგრამ კოპას თამაშმა იმდენად დიდი შთაბეჭდილება დასტოვა, რომ მადრიდელთა კლუბის ზელმძღვანელობამ მტკიცედ გადაწყვიტა მისი გადაბირება. ამით „რეალი“ ორ „კურდღელს იჭერდა“ — სამუდამოდ თავიდან იცილებდა ლიდერის გარეშე დარჩენილ „სტად დე რეიმსს“ და ამასთან იძენდა ფეხბურთელს, რომელსაც ევროპის ერთ-ერთი უძლიერესი თავდამსხმელის რეპუტაცია ჰქონდა. „რეალმა“ ერთი რამ მაინც აღუთქვა ალბერ ბატიოს, რომელიც ერთდროულად საფრანგეთის ნაკრების მწვრთნელიც იყო. თუ იგი დიდი თანხის ფასად თავის საუკეთესო მოწაფეს დათმობდა, კოპას საშუალებას მისცემდნენ უმნიშვნელოვანეს საერთაშორისო მატჩებში საფრანგეთის ნაკრებში გამოსულიყო. ყველაფერი მაინც თვით კოპამ გადაწყვიტა, იგი დაეთანხმა „რეალის“ პატრონს სანტიაგო ბერნაბეუს გადასულიყო მადრიდში. უნდა ითქვას, რომ შემდეგ კოპამ არაერთხელ ინანა და თავისი გადაწყვეტილება შეცდომად ჩათვალა.

დიახ, მაგრამ რას უპირებდა „რეალი“ ორ ცენტრალურ თავდამსხმელს დი სტეფანოსა და კოპას?! რა თქმა უნდა, ახლანდელ გუნდებში თვით ეძებენ ცენტრალურ თავდამსხმელთა წყვილს. მაგრამ 1956 წლისათვის (მსოფლიო ჩემპი-

ონატამდე ორი წლით ადრე. როდესაც ბრაზილიელებმა თავიანთი დიდი ტაქტიკური სიახლენი განახორციელეს) ორი ცენტრფორვარდის ერთდროული თამაში ცოტა არ იყოს, უცნაურად ითვლებოდა. უნდა ითქვას, რომ „რეალის“ მწვრთნელ არგენტინელ ლუის კარნილიას არ გასჭირვებია გამოსავლის მოძებნა. მადრიდელები ხომ აქამდე მწვავედ განიცდიდნენ მარჯვენა გარემარბის „დეფიციტს“. ეს მაშინ, როდესაც სხვა „ვაკანტური ადგილები“ თავდასხმაში კარგა ხანია დაკავებული იყო. კარნილიას აზრით, სწორედ კოპას შექმნილი წარმატებით გაერთვა თავი მარჯვენა გარემარბის მოვალეობისათვის. უაღრესად დახვეწილი ტექნიკა, პოზიციის გრძნობა, დიდებული გადაცემები, რომლისთვისაც კოპას „ბატონი მილიმეტრი“ დაარქვეს. კარგი სისწრაფე—სხვა რაღა ღირსება უნდა ჰქონოდა მარჯვენა გარემარბს. ცენტრალური თავდამსხმელის პოსტზე კი ფრანგი „ვარსკვლავი“ ვერ შეედრებოდა დი სტეფანოს. იგი ხომ ფრიად ტანმორჩილი იყო, ფიზიკურად შედარებით სუსტიც და, რაც მთავარია, არასოდეს გამოირჩეოდა დიდი შედეგიანობით. კოპას უფრო პარტნიორების თამაშის წარმართვა ეხერხებოდა, ვიდრე იერიშების დაგვირგვინება. მას შემდეგ, რაც ლუის კარნილიამ სათანადოდ დაასაბუთა თავისი მოსაზრებები, კოპა მარჯვენა გარემარბის „თანამდებობის შესრულებას“ შეუდგა. თუმცა ვერ მალავდა თავის უკმაყოფილებას. იგი წლების განმავლობაში თავდასხმის „ღირიყორობას“ მიეჩვია, ახლა კი შედარებით უმნიშვნელო „ადგილზე მუშაობდა“. დი სტეფანოსა და მას შორის ცივი განწყობილება დამყარდა, რომელიც მტრობაში მაინც არ გადაზრდილა, რადგან როგორც „პრემიერი“, ისე „ვიცე-პრემიერიც“ უაღრესად მაღალ შეფასებას აძლევდნენ ერთ-

კობა და ჟონკე

მანეთის ოსტატობას. მიუხედავად ამისა, დი სტეფანო და კობა როგორც მწვანე მინდორზე, ისე ფეხბურთელთა სხვადასხვა კონკურსებშიც განაგრძობდნენ ცხარე დავას პირველობისათვის.

პარიზში გამოსული მოგონებების წიგნში „ჩემი შეხვედრები და ცხოვრება“, რომელსაც ასეთი ნიძღვნა აქვს: „ალბერ ბატიოსა და საფრანგეთის ყველა სპორტსმენს“, კოპა ბევრს ლაპარაკობს თავის სპორტულ რეჟიმზე და თანამედროვეობის გამოჩენილ ფეხბურთელებზე. კოპა უმკაცრეს რეჟიმს იცავდა, არ სვამდა და თავის ერთადერთ დანაშაულად მხოლოდ თამბაქოს წევას თვლიდა. რომელი მწერლის პლინიუს უფროსის გადმოცემით, ალექსანდრე მაკედონელის მხატვარი აპელესი არც ერთ დღეს ისე არ გაატარებდა, რომ ცოტა რაიმე მაინც არ გაეკეთებინა თავისი სპეციალობით. აქედან შემორჩა ხატოვანი გამოთქმა „Nulla dies sine linea (ლათინურად „არცერთი დღე ხაზის გარეშე“). კოპას პრინციპი იყო: „არც ერთი დღე ბურთის გარეშე“. მისი ყოველდღიური დატვირთვა არ იყო დიდი. მაგრამ ფრანგი ფეხბურთელი ისეთი სისტემატურობით მუშაობდა, რომ მალე ტექნიკის სფეროში არავითარი საიდუმლო არ დარჩენია. თუ ამას დავუმატებთ დიდ ტაქტიკურ ალლოსა და მოედნის ბრწყინვალე ხედვას, გასაგები გახდება, რატომ მოიპოვა ოდნავ უფრო მოგვიანებით კოპამ ასეთი დიდი საერთაშორისო აღიარება.

ამის შემდეგ, რაც „დუელი დი სტეფანო — კოპა“ 1956 — 1957 წლებში არგენტინელ-იტალიელის გამარჯვებით დასრულდა, დადგა „ბატონი მილიმეტრის“ ტრიუმფის დროც. 1958 წელს მან მთლიანად დაჩრდილა თავისი სახითაო მეტოქე. მსოფლიოს სპორტული პრესა მხოლოდ კოპასა და ბრაზილიელებზე წერდა. კოპა აღიარებულ იქნა სამყაროს უძლიერეს ცენტრალურ თავდამსხმელად, ხოლო წლის ბოლოსათვის მან კიდევ ერთი გამარჯვება მოიპოვა დი სტეფანოზე. თუ 1957 წელს „ფრანს ფუტბოლმა“ ევროპის № 1 ფეხ-

წამიც და კოპა გასცდება მკველს

ბურთელად „რეალის“ კაპიტანი აღიარა, ახლანდეს პატივი სრულიად დამსახურებულად ფრანგ ფეხბურთელს ხვდა.

1958 წელი „იენა“ იყო „ფეხბურთის ნაპოლეონისათვის“.

ამიტომ ჩვენ მას ცოტა დაწვრილებით შევეხებით. შესარჩევი თამაშების მოგების შემდეგ ფრანგებმა მსოფლიო პირველობის ფინალში თამაშის უფლება მოიპოვეს. პირობის თანახმად მადრიდის „რეალმა“ კოპა გაათავისუფლა საფრანგეთის ნაკრებში სათამაშოდ. რაც შეეხება ესპანელებს, ისინი შესარჩევ შეჯიბრებებში დამარცხდნენ და შვეციაში ვერ გაემგზავრებოდნენ. დი სტეფანოს საშუალება არ მიეცა პრეტენზია განეცხადებინა მსოფლიოს უძლიერეს ცენტრალურ თავდამსხმელობაზე, სამაგიეროდ ეს კოპაჲ სცადა.

შეჯიბრების წინ ფრანგებს აინუნშიაც არავინ აგდებდა. პრესა დიდ ყურადღებას უთმობდა სამხრეთ ამერიკელ ფავორიტებს — არგენტინელებსა და ბრაზილიელებს. პირველნი ოთქმის „გარანტირებულ“ მსოფლიო ჩემპიონებად ითვლებოდნენ. ყოველ შემთხვევაში არგენტინელთა მაშინდელი მწვრთნელი გილერმო სტაბილე (რომელსაც შემდეგ გააფთრებული გულშენატკივრებისაგან თავის დასაღწევად ბუენოს-აირესში მალულად ჩასვლა მოუხდა) ისე იქცეოდა, როგორც ეიულ რიმეს თასის“ მომავალი მფლობელი. ბევრს მოელოდნენ ბრაზილიელებისაგან. ევროპელებიდან ანგარიშს უწევდნენ მაშინდელ მსოფლიო ჩემპიონს — გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ნაკრებს, რა თქმა უნდა, „დიდი გუნდის“ მემკვიდრეებს, უნგრელებსა და ინგლისელებს, თუმცა ამ უკანასკნელებს ჩემპიონატის დაწყებამდე რანდენიმე ხნით ადრე მიუნხენში მომხდარი საჰაერო კატასტროფის შედეგად რამდენიმე წამყვანი ფეხბურთელი დაედუპათ. სერიოზულ ძალად მიაჩნდათ მასპინძლები — შვედები, ხოლო საბჭოთა კა-

გშირის ნაკრები საერთაშორისო ასპარეზზე ჯერ კიდევ ნაკლებ ცნობილი „ერთეული“ იყო.

არაერთი პრობლემა იდგა საფრანგეთის ნაკრებში. ალბერ ბატიო არ იყო მაინცდამაინც დიდი შეხედულებისა თავისი გუნდის დაცვაზე, მაგრამ იმედით შეპყურებდა თავდასხმას. მთელი დატვირთვა მარიან ვისნესკის (№ 7), ჟიუსტ ფონტენს (№ 8), რაიზონ კოპას (№ 9), როჟე პიანტონისა (№ 10) და ჟან ვენსანს (№ 11) უნდა გადაეტანათ. გუნდი აპირებდა გამოეყენებინა თავისი ერთადერთი „კოზირი“ — თავდამსხმელთა ახალგაზრდობა და აგრესიულობა. ალბერ ბატიოს გეგმის თანახმად ყველა თამაში მათ უნდა ეწარმოებინათ შენტევე სტილში, მაღალ ტემპში, სრული საბრძოლო შემართებით. გარკვეული სიძნელეების მიუხედავად, ნაკრების ხელმძღვანელობა და ფრანგი გულშემატკივრები ოპტიმისტურად ხვდებოდნენ მომავალ მსოფლიო ჩემპიონატს. პარიზის ერთმა ცნობილმა მოდების ატელიემ საუცხოო ტანისამოსი აღუთქვა მოთამაშეთა ოჯახებს, თუკი ფრანგები მსოფლიო ჩემპიონობას მოიპოვებდნენ. ეს, რა თქმა უნდა, მეტისმეტი მოთხოვნა იყო. უფრო მოგვიანებით, როდესაც „სამფეროვანმა გუნდმა“ თავი არ შეიკიფინა შვეიციაში, მოდების ატელიემ მაინც ინამუსა და შეასრულა დანაპირები.

მსოფლიო ჩემპიონატის პირველ ეტაპზე ფრანგები იუგოსლავიის, პარაგვაისა და შოტლანდიის გუნდებს ხვდებოდნენ დებულების თანახმად მეოთხედფინალში ორი გამარჯვებული გუნდი გამოდიოდა. მიუხედავად იმისა, რომ ფრანგებმა „ტრადიციის თანახმად“ წააგეს იუგოსლავიელებთან (რომლებიც ყოველთვის იყვნენ მათთვის ყველაზე სახიფათო მეტოქეები), დანარჩენი ორი შეხვედრა მოიგეს და გავიდნენ მეოთხედფინალში.

ამ შეხვედრებში საყოველთაო ყურადღება მიიპყრო ფრანგების თავდასხმის ხუთეულის დიდებულმა თამაშმა. უპირველეს ყოვლისა, ყურადღებას იპყრობდა „დირიჟორი“ კოპა, რომელმაც თავისი ტექნიკით პირდაპირ აღფრთოვანებაში მოიყვანა სპეციალისტები. კოპა ტოლს არ უდებდა არც ერთ ბრაზილიელ „ვარსკვლავს“, იგი მიმომხილველთა აზრით, მოაზროვნე ფეხბურთელის ნიმუში იყო. „ბატონი მილიმეტრი“ შესანიშნავად იყენებდა. ჟიუსტ ფონტენის არაჩვეულებრივ სწრაფად თვისებებს (ფონტენმა შვეიცარიაში 13 ბურთი გაიტანა და ყველა მსოფლიო ჩემპიონატის რეკორდსმენი გახდა), როჟე პიანტონის ბრძოლისუნარიანობას და ინდივიდუალური გარღვევების ოსტატობას (პიანტონის ნიერ განხორციელებული რეიდი ბრაზილიელებთან, სადაც მან ოთხი მცველი ჩამოიტოვა, ფეხბურთის ისტორიაში შევიდა), მარიან ვისნესკისა და ჟან ვენსანის კონსტრუქციულ თამაშს ფრთებზე.

არაჩვეულებრივი ინტერესი გამოიწვია ბრაზილიელებისა და ფრანგების შეხვედრამ ნახევარფინალში. მიმომხილველთა საყოველთაო აზრით, ამ გუნდებს უფრო ფინალში შეხვედრა შეეფერებოდათ, რადგან ჩემპიონატში უდავოდ უძლიერესები იყვნენ. კოპა და დიდი ერთმანეთს ეჭიბრებოდნენ თავდასხმის „დირიჟორობაში“, დიდებული ილეთების დემონსტრირებაში (რომლებიც არასდროს არ ყოფილა თვითმიზნური), მოულოდნელ ულამაზეს გადაცემებში. უნდა ითქვას, რომ კოპამ და დიდმა გადაცემების ოსტატობა მეტად მაღალ დონეზე აიყვანეს, მეტოქეთათვის მათი წინასწარი გამოცნობა ძნელი ამბავი იყო. ამ მატჩში კოპამ საჭარიმო დარტყმების ოსტატობითაც გამოიჩინა თავი. მის მიერ ორგანიზებული გარღვევით ფონტენმა ლამაზი გოლი გაიტანა ბრაზილიელთა კარში. საყუ-

რადღებოა, რომ აქამდე ჟილმარს საერთოდ არ გაუშვია არცერთი გოლი ოთხ ადრინდელ თამაშში. ბრაზილიელთა გამარჯვება (5:2) დამსახურებული იყო, რადგან ფრანგების დაცვამ ვერ შეძლო მათთვის სერიოზული წინააღმდეგობის გაწევა.

მესამე ადგილისათვის დამატებით მატჩში ფრანგებმა დამაჯერებლად სძლიეს გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ნაკრებს (6:3) და ბრინჯაოს მედლებს დაეუფლნენ. მაგრამ საყოველთაო აღიარებით, მათ ვერცხლის მედლები უფრო ეკუთვნოდათ, რადგან ყველა გუნდს სჯობნიდნენ, ბრაზილიელების გარდა.

ბრინჯაოს მედლები შვეციაში ფრანგების ნაკრების უდიდესი მიღწევა იყო მთელი მისი არსებობის მანძილზე. რა თქმა უნდა, ეს წარმატება მთელმა გუნდმა დაიმსახურა, მაგრამ ძირითადი ღვაწლი თვით ნაკრების მწვრთნელებისა და მოთამაშეების საერთო აღიარებით მაინც კოპას მიუძღოდა. პირველ რიგში კოპას დამსახურება ფონტენმა აღიარა, რომლის მიერ გატანილ თითოეულ ბურთში „ბატონი მილიმეტრის“ წინასწარი სამუშაო იყო ჩატარებული. „ფეხბურთის ნაპოლეონი“ თავისი დიდების მწვერვალზე იყო. თუ რას წარმოადგენდა იგოსაფრანგეთის ნაკრებისათვის, ეს ნათელი გახდა უახლოეს ხანებში.

ჩემპიონატის დამთავრების შემდეგ კოპა „რეალს“ დაუბრუნდა. აქ მსოფლიო ჩემპიონატში № 1 ცენტრალურ თავდამსხმელს ისევ მარჯვენა გარემარბობა შესთავაზეს. მაღრიდში თამაში კოპას სულ უფრო უმძიმდა. გამწვავდა უთიერობა. ნასსა და დი სტეფანოს შორისაც.

1959 წელს ფრანგ „ვარსკლავს“ თავის პრაქტიკაში ყველაზე უფრო უსიამოვნო მატჩის თამაში მოუხდა. ევროპის

ქვეყნების ჩემპიონთა თასის მეოთხე გათამაშების ფინალურ მატჩში „რეალი“ კოპას ყოფილ გუნდ „სტად დე რეიმსს“ ხვდებოდა. კოპა თამაშობდა თავისი მეგობრებისა და პარტნიორების წინააღმდეგ, ხოლო მატჩის დამთავრების-თანავე (გაიმარჯვა „რეალმა“ — 2:0) გადაწყვიტა, რომ ასე გაგრძელება აღარ შეიძლებოდა. მან ერთი წლით ადრე დაარღვია ხელშეკრულება რეალთან და „სტად დე რეიმსში“ დაბრუნდა.

ალბერ ბატიო, რომელმაც შვეციის მინდვრებზე საფრანგეთის ფეხბურთს დიდება მოუხვეჭა, დიდ სიძნელეებს აწყდებოდა, როგორც „სტად დე რეიმსის“ მწვრთნელი. „რეიმსის“ მებატრონეები, რომელთაც ფეხბურთისა არაფერი გაეგებოდათ, წამლაუწუმ ერეოდნენ მის საქმეებში. ეს კიდევ არაფერი. „რეიმსის“ საუცხოო ცენტრალური თავდამსხმელი ჟიუსტ ფონტენი ფრიად უიღბლო აღმოჩნდა. მაშინ, როდესაც შვეციის ტრიუმფის შემდეგ მისი სახელი მთელ მსოფლიოში გრგვინავდა. ფონტენი იძულებული გახდა სერიოზული ტრავმის გამო ფეხბურთისათვის თავი დაენებებინა. ასაკში შევიდა შამპანელთა დაცვის „ბურჯი“ რობერ ჟონკე, ხოლო მეკარე დომენიკ კოლონა სერიოზულ შეცდომებს უშვებდა და ნაკრების დატოვებაც მოუხდა. ჟან ვენსანსაც „ყავლი გაუვიდა“. ეს უკვე ის საუცხოო გარემარბი აღარ იყო, რომელსაც ასეთი მოწონება ხვდა მსოფლიოს ორ ჩემპიონატში — შვეიცარიისა და შვეციის მინდვრებზე.

ფრიად მარცხიანი აღმოჩნდა კოპას ხელახალი „აკლიმატიზაცია“ ძველ კლუბში. კოპამ იმდენი ტრავმა მიიღო, რომ საკუთარი განცხადებით „უფრო მეტ ხანს ლაზარეთში ატარებდა, ვიდრე ფეხბურთის მოედანზე“. საკმარისი იყო „ფეხ-

ბურთის ნაპოლეონი“ მოედანზე გამოჩენილიყო „სტად დე რეიმსის“ შემადგენლობაში, რომ მას მაყურებლები აღფრთოვანებით ეგებებოდნენ, მეტოქენი კი თამაშს ვერ ბედავდნენ, სანამ კოპას სპეციალურ დარაჯებს არ მიუჩინდნენ. მაგრამ 1960-62 წლების სეზონებში კოპას თამაში ფრიად უღიმღამო გახდა. საფრანგეთის სპორტულ პრესაში გაჩნდა ცნობა, რომ იგი თამაშს თავს ანებებდა. წინანდელი ვირტუოზის ნაცვლად მოედანზე იყო ნახევრად ხეიბარი, რომელიც მარცხენა ფეხით კოჭლობდა. აი რას წერდა თვით კოპა: „ჩემი მარცხენა ფეხის ტრავმა განუკურნელია და სისტემატურ ტკივილს შაყენებს, მაგრამ თამაშის სურვილი ისეთი ძლიერი მაქვს, რომ ტკივილს მაშინვე ვივიწყებ, როგორც კი მოედანზე გამოვდივარ“.

საფრანგეთის ნაკრები, „სამფეროვანთა გუნდი“ რომელიც კოპამ ასეთი დიდებით შემოსა, ახლა თავდაღმართზე მიეჭანებოდა. ევროპის თასის პირველმა გათამაშებამ, რომელიც პარიზსა და მარსელში ჩატარდა, ფრანგებისათვის ფერიად უფერულად ჩაიარა. „სამფეროვანთა გუნდს“ შეეცის გმირები აკლდა კოპას მეთაურობით. ამის გამო, საკუთარი მოედნის უპირატესობის მიუხედავად, ფრანგები 4 ფინალისტს შორის იძულებულნი გახდნენ ბოლო ადგილს დასჯერებოდნენ.

აი რას ლაპარაკობს თვით კოპა ნაკრების მორიგი, უფრო სერიოზული მარცხის შესახებ: „საფრანგეთის ნაკრებმა უკანასკნელ წლებში დიდი მარცხი განიცადა, ხოლო ბოლოს იქამდე მივედით, რომ მსოფლიო ჩემპიონატის ფინალშიც კი ვერ მოვხვდით (ჩილიში ფრანგების ნაცვლად ბულგარელები გაემგზავრნენ). დიდი ზიანი მოგვაყენა ალჟირის

ომმა. მრავალმა ნიჭიერმა ახალგაზრდა ფეხბურთელმა მიატოვა გუნდი და იძულებული გახდა ალჟირში წასულიყო. ჩვენს მარცხს სხვა მიზეზებიც ჰქონდა. საბოლოოდ გამოვიდა მწყობრიდან ისეთი გამოჩენილი ოსტატი, როგორიც ჟიუსტ ფონტენი იყო. ჩემი არ იყოს, როეე პიანტონიც უფრო ხშირად ავადმყოფობდა, ვიდრე თამაშობდა. ლუსიენ მიულენმა საერთოდ მიგვატოვა და მადრიდის „რეალში“ გადავიდა, ხოლო ნაკრების ყოფილი კაპიტანი როეე მარში დაბერდა“.

1962-63 წლების სეზონი ვეტერანმა შედარებით უკეთესად ჩაატარა. იგი კარგად შეეწყო „რეიმსის“ ახალ „ვარსკვლავს“ მაროკოელ ჰასან აკესბის, რომელსაც საუცხოოდ ეხერხებოდა. კოპას ნაირნაირი კომბინაციების დაგვირგვინება. მართალია, ეს არ იყო განთქმული დუეტი „კოპა — ფონტენი“, მაგრამ „რეიმსის“ ძლიერება ნაწილობრივ იქნა აღდგენილი. „ბატონი მილიმეტრი“ საერთაშორისო ფეხბურთის ასპარეზზეც თვალსაჩინო როლს თამაშობდა. მართალია, მისი მასწავლებელი ალბერ ბატიო ნაკრების მწირთნელობიდან გადააყენეს და მხოლოდ „რეიმსსლა“ შემორჩა, მაგრამ „სამფეროვანთა“ ახალ ხელმძღვანელობს ჟორჟ ვერიესა და ანრი გერენს არ შეიძლებოდა ანგარიში არ გაეწიათ „ფეხბურთის ნაპოლეონისათვის“. ამასთან ახლოვდებოდა ევროპის თასის მეორე გათამაშება. ფრანგებს კარგად ახსოვდათ 1960 წელს ამ თასის გათამაშებაში გაწეული ფიასკო, ამიტომ საგულდაგულოდ ემზადებოდნენ. კოპას ახალმა მწვრთნელებმა ძველი „ესპანური ადგილი“ მისცეს — მარჯვენა გარემარბად „განაწესეს“. თავდასხმის ცენტრში მოქმედებდა ახალი „დუეტი“ გუჟონისა და დუის შემადგე-

ნლობით. ხოლო მარცხენა ფრთაზე კოპას ძველი პარტნიორის ენსანის ნაცვლად რიგრიგობით თამაშობდნენ კოსიუ, სო-ვაი და ბირონი. ფრანგების ამოცანას ისიც ართულებდა, რომ თასის ჰირველსავე მატჩში ისინი ინგლისელებს უნდა შეხვედროდნენ. მიუხედავად ამისა, ვერაიე და გერენი იმედით შეჰყურებდნენ მომავალს. მათმა გუნდმა, სადაც ბრწყინ-ვალე თამაშით კოპა გამოირჩეოდა, სძლია ესპანეთის ნაკ-რებს (4:3).

პირველი მატჩი ინგლისელებთან შეფილდში ფრედ (1:1) დამთავრდა. ეს, რა თქმა უნდა. ფრანგებისათვის დიდი წარ-მატება იყო. ამას ინგლისელთა ნაკრების ხელმძღვანელობის შეცვლაც კი მოჰყვა. უინტერბოტომის ნაცვლად ინგლისელე-ბის ახალ მთავარ მწვრთნელად დანიშნეს ჯიუტი და ენერგი-ული ალფ რამსეი. იგი ირწმუნებოდა, რომ „ინგლისელები პარიზში სულ სხვა თამაშს უჩვენებდნენ“, მაგრამ სასტიკად წააგეს (2:5) და დატოვეს გათამაშება.

1963—64 წლების სეზონში კვლავ იჩინა თავი კოპას მრავალმა ტრავმამ. ამავე დროს მას ნაკრების ხელმძღვანელი ჟორჟ ვერიეც აუხირდა და საჯაროდ უწოდა „ნაკრების ბალ-ესტი“. ამის საპასუხოდ კოპამ სამუდამოდ უარი განაცხადა ეთამაშა ნაკრებში.

1963 წლის 23 ოქტომბერს ფიფა-ს „სელექციონერთა კომისიამ“ და მწვრთნელმა ფერნარდო რეირამ გამოჩენილი ფრანგი ფეხბურთელი ე. წ. „სამყაროს ნაკრებში“ შეიყვანა, რომელმაც „საუკუნის მატჩი“ ჩაატარა ინგლისელებთან.

ქეშმარიტად უცნაური აღმოჩნდა კოპას ბედ-ილბალი. მას წლების განმავლობაში თავს ევლებოდნენ, ვერ წარმო-ედგინათ უიმისოდ საფრანგეთის ნაკრები და „რეიმსი“. ახლა

კი ყველა მის წინააღმდეგ ამხედრდა. ნაკრების ხელმძღვანელებს „რეიმსის“ ახალი მწვრთნელი ჟან პრუფიც დაემატა, რომლის აზრითაც კოპა მხოლოდ ამუხრუჭებდა მის გუნდს. ამას დაერთო კოპას ახალი ტრავმაც.

1963 წლის ივლისში საფრანგეთში დიდი აურზაური გამოიწვია რაიმონ კოპას წერილების სერიაზე, სადაც მან ამხილა ფეხბურთის საქმოსნები, ხმა აღიმალლა მოთამაშეთა უუფლებობის წინააღმდეგ. იგი წერდა: „დღეს, XX საუკუნის მეორე ნახევარში, პროფესიონალი ფეხბურთელი ერთადერთი ადამიანია, რომელიც შეიძლება იყიდო და გაყიდო მისი თანხმობის გარეშე. იყიდო და გაყიდო, როგორც უუფლებო ადამიანი, მონა. ეს სამწუხარო ჭეშმარიტება მე თვით გამოვცადე, როგორც კი პროფესიონალი ფეხბურთელი გავხდი. 100 ათასი ძველი ფრანკის ფასად (დღევანდელი კურსით 200 მანეთს უდრის) მამაჩემმა ერთ კლუბს - უფლება მისცა ჩემთვის ექსპლოატაცია გაეწია 20 წლის „განმავლობაში.“

მაშინ კოპა მხოლოდ 16 წლის იყო და ასეთნაირადვე აღმოჩნდა ჯერ „ანჟეში“, ხოლო შემდეგ „რეიმსში“.

კოპამ განსაკუთრებით აღიმალლა ხმა იმის წინააღმდეგ, რომ საქმოსნები და მწვრთნელები თავიანთ ფეხბურთელებს მითითებას აძლევდნენ უხეშად ეთამაშათ, „მოეცელათ“ მეტოქეები, ოღონდ, კი მათთვის გასაქანი არ მიეცათ. აი როგორ არიგებდნენ მწვრთნელები თავიანთ მოთამაშეებს: „ბიჭებო, თქვენ აუცილებლად უნდა მოიგოთ. აბა „ბრჭყალები“ გვიჩვენეთ“. ეს კი შემდეგს ნიშნავდა: „ურტყით მეტოქეებს ფეხებში ყოველგვარი მორიდების გარეშე“. დასასრულს კოპა წერდა, რომ სწორედ ამგვარი უხეში თამაშის გამო დაკარგა „სტად

დე რეისმა“ და საფრანგეთის წაკრებმა ორი წამყვანი ფეხბურთელი — ფონტენი და პიანტონი. და ყოველივე ეს ხომ თვით რაიმონ კოპასაც შეეხებოდა!

საფრანგეთის პროფესიონალ ფეხბურთელთა ლიგამ გადაწყვიტა დაესაჯა კოპა, რომელმაც სიმართლე სააშკარაოზე გამოიტანა. ლიგის ადვოკატები ამტკიცებდნენ, რომ კოპას პოლემიკურმა წერილებმა პრესაში შექმნეს ყალბი შთაბეჭდილება. კოპას დააბრალეს, თითქოს მან დისკრედიტაცია გაუკეთა ფეხბურთელის სპეციალობას. მაგრამ ფეხბურთელთა ლიგამ ვერ გაბედა მკაცრად დაესაჯა „ბატონი მილიმეტრი“. მან მიიღო დადგენილება, რომ გაითვალისწინა რა კოპას დამსახურება ფრანგული ფეხბურთის წინაშე, ფეხბურთელს მხოლოდ ექვსი თვის პირობითი დისკვალიფიკაცია მიეცა.

კოპას არცთუ ისე ხანგრძლივი, მაგრამ სახელოვანი კარიერა დასასრულს მიუახლოვდა. მრავალი ტრავმის გამო მას უკვე აღარ შეეძლო ძველებურად თამაში, თუმცა ცალკეულ მატჩებს კვლავ ბრწყინვალედ ატარებდა. ამ მატჩის დამსწრე უცხოელი სპეციალისტები კოპას ახალ კონტრაქტებს სთავაზობდნენ. ჯერ „ბარსელონას“ ხელმძღვანელები, ხოლო შემდეგ სხვა ესპანური კლუბების პატრონები მას ისევ პირენეის გადაღმა ეპატიჟებოდნენ, მაგრამ კოპა უარზე იყო. პარიზში თვით ელენიო ერერაც კი ჩავიდა, რათა კოპასათვის „ინტერნაციონალეში“ გადასვლა შეეთავაზებინა. მაგრამ ამაოდ. კოპა სულ უფრო იშვიათად თამაშობდა და მეტ დროს მკურნალობას ანდომებდა.

საფრანგეთის 1963 — 64 წლების ჩემპიონატში თითქოს ყველაფერი თავდაყირა დადგა. წლების განმავლობაში „სტად

დე რეიმსს“ საფრანგეთის ფეხბურთის ლიდერობას პარიზის „რესინგი“, „ნიმი“ და „ნიცა“ ეცილებოდნენ. თვითეულ ამ გუნდს სათანადო პრესტიჟი ჰქონდა საერთაშორისო ასპარეზზე. ახლა კი ამ ცნობილი კლუბების ტიტულებს არავითარი გასავალი არ ჰქონია. ისინი მარცხს მარცხზე განიცდიდნენ და მალე საქმე იქამდე მივიდა, რომ ფავორიტები სატურნირო ცხრილს ბოლოში მოექცნენ, გუშინდელი აუტსაიდერები კი ჩემპიონობის პრეტენდენტები გახდნენ. ოდესღაც ცნობილი კლუბი, საფრანგეთის ყოფილი ჩემპიონი „სენტ-ეტიენი“ ისიც იყო დაბრუნდა მეორე ლიგიდან, ამიტომ დასაწყისისათვის მას არავინ აგდებდა სათვალავში. მაგრამ საუცხოო ნახევარმცველის ერბენის დაწინაურებამ და ცნობილი ალჟირელი ფეხბურთელის მეკლუფის ოსტატობამ „სენტ-ეტიენი“ მრისხანე ძალად აქცია. მასთან ერთგვარი კონკურენციის გაწევა მხოლოდ „მონაკომ“ შეძლო.

ამასობაში „რეიმსი“ კოპას გარეშე უღიმდამოდ თამაშობდა. იგი თავის ყოფილ კონკურენტებს პირველი ადგილისათვის ბრძოლაში „ნიცასა“ და „რესინგს“ ახლა პირველ ლიგაში დარჩენის უფლებაში ეცილებოდა. თითქმის მთელი ჩემპიონატის მანძილზე „რეიმსი“ ვერ ასცდა ბოლოსწინა, მჩივიდმეტე ადგილს. ეს მაშინ. როდესაც დებულების თანახმად ორი უკანასკნელ ადგილზე გამოსული გუნდი მეორე ლიგაში უნდა გამოსულიყო, კიდევ ორ გუნდს კი მეორე ლიგის გუნდებთან დამატებით თამაშში უნდა დაეცვა უმაღლეს კლასში თამაშის უფლება.

მაშინ, როდესაც ჩემპიონატზე გაცხარებული, მეორე წრის თამაშები მიმდინარეობდა, „რეიმსში“ მწყობრში ჩადგა გამოჩანმართებული რაიმონ კოპა. მწვრთნელმა ჟან პრუტმა უკან

წაიღო თავისი სიტყვები, თითქოს კოპა „რეიმსზე“ მხოლოდ უარყოფითად მოქმედებდა. გუნდმა რამდენიმე თამაში მოიგო და სახიფათო ზონას გასცდა. ახლა მეორე ლიგაში გადასვლის უსიამოვნო პერსპექტივა „ნიცას“ გარდა პარიზის ორივე კლუბს „რესინგსა“ და „სტად ფრანსეს“ ჰქონდა, ამიტომ გაგრძელდა გაცხარებული ბრძოლა ფრანგული ფეხბურთის ამ ყოფილ ლიდერებს შორის.

ასეთ პირობებში ძალები გამოელა როგორც კოპას, ისე მის გუნდსაც. საფრანგეთის არაერთგზის ჩემპიონმა და თასის მფლობელმა, ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასის ორგზის ფინალისტმა, მრავალი საერთაშორისო ტურნირის მონაწილემ და პრიზიორმა, მსოფლიოში პოპულარულმა „სტად დე რეიმსმა“ პირველი ლიგა დატოვა საფრანგეთის ყოფილ ჩემპიონ „ნიცასთან“ ერთად.

ეს იყო „ფეხბურთის ნაპოლეონის“ ნამდვილი „ვატერლო“.

ომამდელ ფეხბურთს სამი დიდი მეკარე ახსოვს: რიკარდო ზამორა (ესპანეთი), ფრანტიშეკ პლანიჩკა (ჩეხოსლოვაკია) და რუდი ჰილენი (ავსტრია). სამივე მათგანს მრავალრიცხოვანი ქომაგები ჰყავდა, რომლებიც ამტკიცებდნენ, რომ სწორედ მათი „კერპი“ იყო უძლიერესი. ყველაზე დიდი პოპულარობით მაინც ზამორა სარგებლობდა. მას არც ომის შემდეგ იცაწყებდნენ ჟურნალისტები. ერთხელ ზამორას ასეთი კითხვა მისცეს: „ვინ უნდა ჩაითვალოს ომის შემდგომი პერიოდის უდიდეს მეკარედ“. ყოფილმა მეკარემ თავი აარიდა პირდაპირ პასუხს: „კარგად თამაშობს ალონსო (ესპანეთი), კიდევ უფრო უკეთესად — რემეტერი (საფრანგეთი) და ჰერკენრატი (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა). ხოლო იაშინი მე არ მინახავს“.

გავიდა ხანი. ზამორამ არაერთხელ ნახა ტელევიზიით იაშინის თამაში, რომელიც ჯერ „საუკუნის მატჩში“ მონაწილეობდა, ხოლო შემდეგ გამოდიოდა რომის, სტოკჰოლმისა და კოპენჰაგენის სტადიონებზე. ძველი მეკარე აღფრთოვანებაში მოვიდა იაშინის თამაშით, ხოლო როდესაც საბჭოთა კავშირის ნაკრები ზამორას ქალაქ ბარსელონაში ჩავიდა დანიელებთან სათამაშოდ, მატჩის დამთავრებისთანავე ზამორამ გასახდელს მიაშურა. მან იაშინს უთხრა, რომ მოხარულია პირადად გაეცნოს თანამედროვეობის უდიდეს მეკარეს, ხოლო ჟურნალისტებთან საუბარში აღტაცება გამოთქვა „შავი გიგან-

ტის“ მოქმედებით (იაშინი შავ სპორტულ ტანსაცმელს ატარებდა).

იაშინმა დიდი გზა გაიარა მოსკოვის „დინამოს“ მოკრძალებული სათადარიგო მეკარიდან საბჭოთა კავშირის ნაკრების დარაჯამდე. გულშემატკივრებს ახსოვთ მისი პირველი ნაბიჯები მოსკოვის „დინამოში“. აქ იაშინს საშუალება ჰქონდა ახლო გასცნობოდა „ვეფხვად“ წოდებული ალექსი ხომიჩისა და ელეგანტური ვალტერ სანაიას თამაშს. ჯერ იაშინი ხანდახან ცვლიდა ამ ცნობილ მეკარეებს. იმ ხანებში მისი მარცხი უფრო მეტჯერ უნახავთ, ვიდრე წარმატება, მაგრამ ჭაბუკი მეკარე გულს როდი იტეხდა, სათანადო „მოთმინება“ გამოიჩინეს მოსკოვის „დინამოს“ ხელმძღვანელებმაც, რომლებიც მზრუნველობას არ აკლებდნენ ჩვენი ქვეყნის ნაკრების მომავალ მეკარეს.

იაშინი

1952 წელს, როდესაც ხელახლა შეიქმნა საბჭოთა კავშირის ნაკრები, ვეტერან ლეონიდ ივანოვის ნაცვლად კარის დაცვა 25 წლის ლევ იაშინს მიენდო. ამ დროიდან მოყოლებული იაშინი მონაწილეობას იღებდა ნაკრების მატჩების უმრავლესობაში (მას მხოლოდ ცალკეულ შემთხვევაში ცვლიდნენ ბელიაევი, მასლაჩენკო, რაზინსკი, მაკაროვი და ურუშაძე), თამაშობდა მსოფლიო ჩემპიონატებში, ოლიმპიურ პაექრობაზე, ევროპის თასზე, უამრავ ამზანაგურ მატჩში. მან ყველგან დაამტკიცა თავისი მაღალი კლასი და თანდათანობით საერთაშორისო აღიარებაც მოიპოვა.

1956 წელს მელბურნის ოლიმპიურ ასპარეზობაზე იაშინმა მეტად საიმედოდ „დაადო ურდული“ საკუთარ კარს. რამდენიმე თამაშში მას მოუხდა თავისი ოსტატობის დემონსტრირებაც, ზოგჯერ კი კარში „მოწყენით ყოფნაც“ კი, რადგან მეტოქეები პასიურობდნენ და ძირითადად საკუთარი კარის დაცვას ცდილობდნენ. ასე იყო თუ ისე, იაშინმა თავის ამზანაგებთან ერთად ოლიმპიური ოქროს მედალი დაისაკუთრა და დაამტკიცა, რომ ამ ასპარეზობაში ბადალი არა ჰყავდა. ეს საერთაშორისო სარბიელზე საიმედო დებიუტი იყო.

შემდეგ ხანებში მოსკოვის „დინამოს“ მეკარეს ხშირად ეკითხებოდნენ, თუ როგორ მიაღწია მან ასეთ დიდ ოსტატობას. პასუხი ერთი იყო: შეუპოვარი ვარჯიშით, ყველა მოწინავე მეკარის თამაშის შესწავლით. ასეთი მეკარეები ჩვენთანაც ბევრი იყო და საზღვარგარეთაც. იაშინი ეცნობოდა მათ მანერას. აკიმოვი, ნიკანოროვი, ხომიჩი—აი ვისგან შეიძლებოდა გამოცდილების შეძენა. იმ უცხოელ მეკარეთაგან, რომელთაც იაშინი გაეცნო თავისი სპორტული მოღვაწეობის დასაწყისში, იგი ასახელებს სამს: ჟნგრელების კარის დიდე-

ბულ დარაჯ გროშიჩს, „კატად“ წოდებულ იუგოსლავიელ ბე-
არას, ბულგარელ სოკოლოვს. „მეკარე კარში კი არ უნდა იდ-
გეს, არამედ ითამაშოს. პასიურობა ძალზე ცუდია ფეხბურ-
თში“ — დაასკვნა იაშინმა.

მარტო მეკარეების თამაშს როდი აკვირდებოდა იაშინი.
„ექსტრა კლასის მეკარე რომ იყო, უნდა გესმოდეს ფსიქო-
ლოგია და იცოდე შეტევაზე გადმოსული ფორვარდის შესაძ-
ლებლობანი. ამიტომ დავიწყე თავდასხმაში თამაში და გავია-
რე მთელი კურსი ამხანაგებთან, რომლებიც ჩემი კლუბის შე-
ტევის ხაზზე თამაშობდნენ. მოთელვა, კროსები, ფინტები,
კარში დარტყმა ყველა მდგომარეობიდან, ადგილის შეცვლა,
თავით თამაში, კარის შტურმი — ერთი სიტყვით, ყველაფე-
რი. მატჩის დროს არასდროს არ ვდუნდები. ყურადღებით
ვაკვირდები ბურთის მოძრაობას მთელი 90 წუთის განმავლო-
ბაში. და ბოლოს, ყველაზე მთავარი: ვფიქრობ, ზედმიწევ-
ნით უნდა იცნობდე მეტოქის თამაშის მანერას. მე ვიცი არა
მარტო წამყვანი საბჭოთა ფეხბურთელების ივანოვის, პონე-
დელნიკის, მესხის, გუსაროვის და სხვათა, არამედ მსოფ-
ლიო ფეხბურთის „ვარსკვლავების“ თამაშის მანერა. ყველა
ფეხბურთელს თავისებურად უნდა მიუღდეს“.

მსოფლიოს VI ჩემპიონატი ახლოვდებოდა. მოსკოვის „დი-
ნამომ“ 1957 წელს იმოგზაურა სამხრეთ ამერიკაში. საბჭოთა
ფეხბურთელები იცნობდნენ ევროპული კოლექტივების თამა-
შის მანერას, ახლა კი ურიგო არ იქნებოდა სამხრეთ ამერი-
კელების სტილის თავისებურებების შესწავლა. რიო-დე-ჟა-
ნეიროში (ბრაზილიის ამ უდიდესი ქალაქის სახელი ასე ითარ-
გმნება „იანვრის მდინარე“) დინამოელები შეხვდნენ „ვას-
კო და გამას“ (მატჩი ფრედ დამთავრდა — 1:1). ეს იყო

საბჭოთა ფეხბურთელების პირველი გამოსვლა მსოფლიოში უდიდეს „მარაქანას“ სტადიონზე, რომელიც 220 ათას მაყურებელს იტევს. გარდა ბრაზილიელ ფეხბურთელებთან უშუალო შეხვედრისა, დინამოელებმა ნახეს იქაური წამყვანი გუნდების არაერთი მატჩიც. მოთამაშეებიდან ყველაზე დიდი შთაბეჭდილება დასტოვა „ბოტაფოგოს“ მარჯვენა გარემარბმა გარინჩამ. მცველი ბორის კუზნეცოვი მაშინ მოხიბლული იყო ბრაზილიელის თამაშით. მას, რა თქმა უნდა, არ შეეძლო სცოდნოდა, რომ ერთი წლის შემდეგ შვეიციაში თვით მოუხდებოდა ამ გამოჩენილ თავდამსხმელთან ბრძოლა. ბრაზილიაში განსაკუთრებული ყურადღებით სარგებლობენ მეკარეები. აქაურ „ტორსედორესს“ (გულშემამატკივარს) ძალიან უყვარს მეკარე-ჟონგლიორი, რომელიც უპირველეს ყოვლისა, მაყურებლებისათვის თამაშობს. სწორედ ასეთი მანერით მოქმედებს ბრაზილიის მეკარეების უმრავლესობა და თვით ნაკრების დარაჯი ჟილმარიც კი. იმ მეკარეებს კი, რომლებიც „უბრალოდ“ თამაშობენ, ნაკლებ პატივს სცემდნენ. იაშინის ნაციონალურ მანერას, მის სადა და საიმედო თამაშს ბრაზილიელი გულშემამატკივრები ენთუზიაზმით როდი ხვდებოდნენ, მაგრამ სპეციალისტების აღიარებით, ეს იყო „ნამდვილი ლომი...“

და აი დადგა დღე, როდესაც იაშინმა საბოლოოდ მოხიბლა ადგილობრივი „ტორსედორეები“. რიო-დე-ჟანეიროს ტელეკომპანიამ თავისებური „სპექტაკლი“ მოაწყო. ტელესტუდიაში ნამდვილი ფეხბურთის კარი დადგეს. მილიონობით ტელემაყურებლის თვალწინ იაშინი კარში უნდა ჩამდგარიყო და დაემტკიცებინა თავისი კლასი. სამ გამოჩენილ თავდამსხმელს თითოჯერ უნდა შეესრულებინა თერთმეტმეტრიანი სა-

ჯარიმო დარტყმა. თუ ფორვარდი გაიმარჯვებდა, მას დიდი ფულადი ჯილდო ეძლეოდა. წინააღმდეგ შემთხვევაში ორი იმდენი თანხა მეკარეს ეკუთვნოდა. თავდამსხმელებს ტელე-მაყურებლები კარგად იცნობდნენ.

დაიწყო პირველი სეანსი. ბურთთან წარმატებაში დარწმუნებული პირველი თავდამსხმელი მივიდა, მაგრამ ძლიერი დარტყმა დიდებულად იქნა მოგერიებული. დანარჩენი ორი თავდამსხმელი ამ მარცხმა ისე დააბნია, რომ მათ ბურთი კარს ააშორეს. მთელი ფულადი თანხა — 2500 კრუზეირო მეკარეს გადაეცა, მაგრამ როგორი იყო ტელემაყურებელთა გაკვირვება, როდესაც იაშინმა თავისი ფულადი ჯილდო ბრაზილიელი ობოლი ბავშვების ფონდს დაუთმო.

მსოფლიოს VI ჩემპიონატში, რომელიც შვეციაში გაიმართა, იაშინს მეტოქეობა მოუხდა თანამედროვეობის გამოჩენილ მეკარეებთან. მსოფლიო ჩემპიონების მეკარე ჟილმარის თამაშში დიდი გარეგნული სილამაზე იყო, მაგრამ პირველობის დასკვნითს მატჩებში ბრაზილიელმა საკმაო შეცდომებიც დაუშვა. ჟილმარს შეეძლო ეფექტური ნახტომებით მეტად სწელ ბურთს დაუფლებოდა და ამავე დროს იოლად ასაღები გაეშვა. დიდებული მცველები რომ არა, შეიძლება ჟილმარს საქმე ცუდად წასვლოდა. საუცხოოდ ატარებდა მატჩებს გროშიჩი. „დიდი გუნდის“ ეს ყოფილი მეკარე თავის შესამჩნევად უფრო სუსტ ახალ პარტნიორებთან იხტიბარს არ იტეხდა, ისევ ძველ დონეზე თამაშობდა, თუმცა უნგრელების დაცვას ბზარი გაუჩნდა. ჩრდილოეთ ირლანდიის ნაკრების მეკარე გრეგმა არაერთ მძიმე მატჩში გადაარჩინა თავისი გუნდი. ამიტომ, როგორც კი დამთავრდა მსოფლიო ჩემპიონატი, სამყაროს უძლიერეს მეკარეებად ჰარი გრეგი, ლევ იაშინი და

დიულა გროშიჩი გამოაცხადეს. მსოფლიოს სიმბოლური ნაკრების მეკარედ დაასახელეს გრეგი, მაგრამ მომდევნო სეზონში იაშინმა შეავიწროვა ორივე მეტოქე. გრეგის თამაში როგორღაც გაუფერულდა, იგი თავის საკუთარ ნაკრებშიც კი შეცვალეს. რაც შეეხება გროშიჩს, მას ასაკის გამო სულ უფრო და უფრო უჭირდა თამაში, თუმცა ნაკრებში მაინც გაძლო 1962 წლის ოქტომბრამდე.

1960 წელს ევროპის თასის პირველი გათამაშების ფინალში იაშინმა არნახული ბრწყინვალეობით ითამაშა. იგი მეკარეთა ახალი სკოლის ფუძემდებლად მიაჩნდათ. იაშინი მეტად აქტიურად თამაშობდა. მეტოქენი მისი სახით დამატებით მცველს ხელობდნენ, იაშინის გამოსვლები კარიდან ზოგჯერ გაბედულადაც კი ჩანდა, მაგრამ გამოცდილ მეკარეს შეცდომა არ მოსდით. იგი კონტროლს უწყევდა საჯარიმო მოედნის ითიოთელ მტკაველს, ხშირად თვით იწყებდა შეტევას საკუთარი კარიდან ზუსტი გადაცემით. იაშინი ბრწყინვალედ „დირიჟორობდა“ მცველებს, აძლევდა მათ მითითებებსა და მოქმედების გეგმას.

საბჭოთა კავშირ-იუგოსლავიის გადამწყვეტი მატჩის წინ ერთ-ერთი მიმომხილველი საბჭოთა ფეხბურთელებს დიდ უპირატესობას მხოლოდ იმიტომ ანიჭებდა, რომ მისი მეკარე იაშინი იყო. მატჩის შემდეგ გაბრიელ ანა საბჭოთა ფეხბურთელების მთავარ „კოზირად“ მიიჩნევდა იაშინის უშეცდომო თამაშს და ორივე გარემარბის არაჩვეულებრივ სისწრაფეს. აი რას წერდნენ ღანარჩენი სპეციალისტები;

ჟაკ ფერანი (საფრანგეთი): „პარიზის მატჩის მთავარი ატრაქციონი იყო ორივე მეკარის — იაშინისა და ვილინიჩის თამაში. ჩვენ ყველანი ვიცნობთ საბჭოთა მეკარეს. იგი სასიამო-

მოვნო შთაბეჭდილებას ტოვებს გარეგნული იერით, ეონგლი-
ორის ქესტებით, თამაშში ხელითა და ფეხით ბურთის შეყვანით.
მან არ გაგვიცრუა იმედია“.

ბორა კოსტიჩი (იუგოსლავიის ნაკრების ცნობილი თავ-
დამსხმელი): „იაშინი ნამდვილი დემონია. სამჯერ დავარტყი
საჯარიმო, რომლებშიც მთელი ჩემი ძალა და მოხერხება ჩა-
ვაქსოვე, მაგრამ იგი ყოველთვის ადგილზე იყო“.

ლიუბომირ ლოვრიჩი (იუგოსლავიის ნაკრების ერთ-ერთი
მწვრთნელი): „იაშინი მატჩში საუკეთესო იყო“.

გვინდა მოვიყვანოთ ის მოკლე დახასიათება, რომელიც
საბჭოთა მეკარეს მისცა ბელგრადის გაზეთმა „სპორტმა“:
„ერთ-ერთი უძლიერესი მეკარე მსოფლიოში. აქვს არაჩვეუ-
ლებრივი რეაქცია. მშვენივრად თამაშობს საჯარიმო მოედან-
ზე, ხშირად მოქმედებს როგორც მცველი“.

ევროპის თასის ფინალურ მატჩებში ყურადღება მიიქცია
ჩეხოსლოვაკიის ნაკრების მეკარის შროიფის საიმედო თამაშმა.
დიდ იმედებს ამყარებდნენ იუგოსლავიელთა ახალგაზრდა მე-
კარე შოშკიჩზე, მაგრამ მან შეცდომები დაუშვა პირველივე
მატჩში ფრანგებთან. ამიტომ იგი მწვრთნელებმა ახოვანი ვი-
დინიჩით შეცვალეს. შემდეგში შოშკიჩმა ბევრად გააუმჯო-
ბესა თამაში და ისევ „შეავიწროვა“ ვიდინიჩი. მომდევნო
წლებში იაშინის ძირითად მეტოქეებად ევროპაში სწორედ
შროიფი და შოშკიჩი ითვლებოდნენ. მეკარეთა ძველმა თაო-
ბამ, მათ რიცხვში „შვეციის ჩემპიონატის გმირად“ აღიარე-
ბულმა ჩრდილოეთ ირლანდიის ნაკრების მეკარე გრეგმაიც
დათმო ასპარეზი.

1961 წლის მანძილზე საბჭოთა კავშირის ნაკრები მსოფ-
ლიო პირველობის შესარჩევ მატჩებში შეხვდა თურქეთისა

და ნორვეგიის გუნდებს. ოთხი გამარჯვების შემდეგ ჩვენმა ფეხბურთელებმა „ჟიულ რიმეს თასის“ ფინალში მონაწილეობის უფლება მოიპოვეს. ამავე წლის შემოდგომაზე საბჭოთა კავშირის ნაკრები „ფეხბურთის კონტინენტს“ ეწვია სამი ამხანაგური მატჩის ჩასატარებლად. ეს იყო თავისებური „დაზვერვა ბრძოლით“ მსოფლიო პირველობის წინ.

პირველი მატჩი საბჭოთა ფეხბურთელებს ბუენოს-აირესში ჰქონდათ არგენტინის ნაკრებთან, რომელმაც არ იცოდა, რა იყო საკუთარ მოედანზე დამარცხება. არგენტინელების წამყვანი თავდამსხმელი ზოსე სანფილიპო გულშემატიკურებს დაპირდა, რომ მატჩს მასპინძლები მოიგებდნენ, თავად კი აუცილებლად გაიტანდა გოლს იაშინის კარში. სანფილიპო მართლაც საუცხოო ფორმაში იყო და მისი დანაქადი არავის გაჰკვირვებია. მაგრამ აი დაიწყო თამაში. არგენტინელი თავდამსხმელები, და მათ რიცხვში სანფილიპოც, ახერხებდნენ „ცეცხლის ხაზზე“ გასვლას, სახიფათოდ ემუქრებოდნენ კარს, მაგრამ იაშინი ჭეშმარიტად ფანტასტიკურად თამაშობდა. მისმა სრულყოფილმა ტექნიკამ, „რეაქტიულმა“ სისწრაფემ, დიდმა სიმშვიდემ სათანადო გავლენა მოახდინა მაყურებლებზე, რომლებსაც შეეჭმნათ შთაბეჭდილება, რომ იაშინს შეეძლო ყოველგვარი ბურთის აღება. არგენტინელი თავდამსხმელები, რომლებმაც ასე რიხიანად დაიწყეს მატჩი, თანდათანობით განერვიულდნენ. მათმა გადაცემებმა დაკარგეს სიზუსტე, ფორვარდები ვერ იყენებდნენ ცალკეულ, აშკარად საგოლე მომენტებსაც კი. იყო მომენტი, როდესაც სანფილიპო კარის პირისპირ, იაშინთან 6 მეტრის დაშორებით აღმოჩნდა, ძლიერადაც დაარტყა, მაგრამ მეკარე თავგანწი-

რული ნახტომით დაეუფლა ბურთს. გამწარებული სანფილი-
პო მიწაზე დაეცა და ნერვული ცახცახი აუვარდა.

მეტად თავისებური „მეტამორფოზა“ მოუვიდა მატჩის
დროს არგენტინის ფეხბურთის ფედერაციის პრეზიდენტ კო-
ლომბოს. როდესაც იაშინი კარიდან შორს გამოვიდა ერთ-ერ-
თი გარღვევის ჩასაშლელად, პრეზიდენტმა წამოიძახა: „ღმერ-
თო ჩემო, რას სჩადის ეს ადამიანი? ასეთი მოქმედება ხომ
მეტად სახიფათოა!“ როდესაც იაშინი ერთხელ კიდევ გამოვი-
და კარიდან ბურთის დასაუფლებლად, პრეზიდენტს აღარ გაჰკ-
ვირვებია: „არაფერია, იგი დაისჯება“. შემდეგში კოლომბომ
აღლო აულო იაშინის მოქმედებას და თამაშის დამთავრების შემ-
დეგ განაცხადა, რომ ასეთი მეკარე მას არ უნახავს. მატჩის
დამთავრებამდე ათი წუთით ადრე იაშინმა მცირე ტრავმა მი-
იღო და მის ნაცვლად მასლაჩენკო ჩაება თამაშში. ახალგაზრ-
და მეკარემ შეცვალა ვეტერანი ჩილიელებთან შეხვედრაში.
მაგრამ იაშინს ტკივილმა გაუარა და ისევ საუცხოოდ ითამაშა
ურუგვაელებთან. ამ სამი მატჩის მოგებას საბჭოთა ფეხბურთე-
ლებს დიდი სახელი მოუხვეჭა, ხოლო იაშინი მსოფლიოს სა-
უკეთესო მეკარედ იქნა აღიარებული. ეს მაშინ, როცა მსოფ-
ლიოს VII ჩემპიონატის დაწყებამდე სულ რამდენიმე თვეა
არჩებოდა. ფეხბურთის სამყაროს ყურადღება ჩილისაკენ იყო
მიპყრობილი.

თუ მსოფლიოს წინა ჩემპიონატის დასაწყისში იაშინის თა-
მაშის მანერა არ იყო კარგად ცნობილი მეტოქეთათვის, ახლა
მის წინააღმდეგ მწვრთნელები სპეციალურად ამზადებდნენ
მოთამაშეებს. კარგად შეისწავლეს ფილმები, სადაც იაშინის
თამაში იყო გადაღებული. ამჯერად იაშინი უარესად თამა-
შობდა, ვიდრე ოდესმე. საყოველთაო აღიარებით, ჩილიში

მეკარეები „არ ბრწყინავდნენ“. იაშინმა კარგად ჩაატარა შეხვედრები იუგოსლავილებსა და ურუგვაელებთან, მაგრამ კოლუმბიელებთან და ჩილიელებთან ნერვულად მოქმედებდა. ამ შეხვედრებში არ ჩანდა „შეეცისა და პარიზის იაშინი“. ზოგი მიმომხილველი ჩემპიონატის დამთავრების შემდეგ უძლიერესად მიიჩნევდა შროიფს (ჩეხოსლოვაკია), რომელმაც სპორტული თავგანწირვის ნიმუში გვიჩვენა, ზოგი შოშიჩისა (იუგოსლავია). და ფარიანს (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა). გამოითქვა აზრი, რომ ყველას მაინც „მექსიკელი ზამორა“ — კარბახალი სჯობდა. აზრთა ასეთი დიდი სხვადასხვაობა არც ერთი შეჯიბრების შემდეგ არ ყოფილა.

აი როგორი „იდეალური ნაკრები“ შეადგინა მსოფლიო ჩემპიონატის დამთავრების შემდეგ დპას სააგენტომ (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა): მეკარე შროიფი (ჩეხოსლოვაკია), მცველები — ჯალმა სანტოსი (ბრაზილია), მალდინი (იტალია), შნელინგერი (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა), ნახევარმცველები — ზიტო (ბრაზილია), მასოპუსტი (ჩეხოსლოვაკია), თავდამსხმელები — გარინჩა (ბრაზილია), ტორო (ჩილი), ვავა (ბრაზილია), ტიხი (უნგრეთი), ლეონელ სანჩესი (ჩილი). ამავე სააგენტოს მიმომხილველის აზრით ევროპის ნაკრები ასე გამოიყურებოდა: შროიფი, დურკოვიჩი (იუგოსლავია), მალდინი, შნელინგერი, შოიმოში (უნგრეთი), მასოპუსტი, შანდორი (უნგრეთი), შერერი (ჩეხოსლოვაკია), უვე ზეელერი (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა), გალიჩი (იუგოსლავია), ჩარლტონი (ინგლისი).

ასეთი იდეალური ნაკრებები სხვა სააგენტოებმა და გაზეთებმაც შეადგინეს, მაგრამ მათში იაშინი არ ჩანდა. მოსკოვის „დინამოშიც“ კი მას ხშირად ბელიაევი ცვლიდა. იქმნე-

ბოდა შთაბეჭდილება, რომ სახელოვან მეკარეს ფეხბურთი უნდა მიეტოვებინა. 1963 წლის 22 სექტემბერს, იტალიის „სკუადრა აძურასთან“ ევროპის თასზე, შეხვედრის წინ საბჭოთა ფეხბურთელებმა ტრადიციული ამხანაგური მატჩი ითამაშეს უნგრელებთან. მატჩი საბჭოთა კავშირის ნაკრების გარკვეული უპირატესობით მიმდინარეობდა და ვ. ივანოვის მიერ 69-ე წუთზე გატანილ გოლს უნდა მოეტანა კიდევ გამარჯვება, მაგრამ იაშინმა, რომელიც აქამდეც ნერვულად და შეცდომებით თამაშობდა, იოლი ბურთი გაუშვა და მატჩიც ფრედ დამთავრდა.

და ასეთ მძიმე წუთებში იაშინს დაეხმარენ მწვრთნელები, სპეციალისტები, მეგობრები. მოსკოვის „დინამოს“ უფროსი მწვრთნელი ა. პონომარიოვი წერდა: „ჩილის „ფიასკომ“ ტექნიკური, ფიზიკური და ოსტატობის მხრივ ტრავმა როდემიაყენა იაშინს. ეს იყო ფსიქოლოგიური დეპრესია და სულ მალე იაშინი კვლავ ფორმაში იქნება“.

კონსტანტინე ბესკოვი წერდა: „მე ძალზე კარგად შევისწავლე იაშინი. მას ჯერ კიდევ ბევრის გაკეთება შეუძლია“.

წარსულში განთქმული მეკარე ალექსი ხომიჩი, რომელიც ოდესღაც ახალგაზრდა იაშინთან მეცადინეობდა და თავის მდიდარ გამოცდილებას უზიარებდა, ამბობდა: „თქვენ ჯერ კარგად არ იცნობთ იაშინს“.

1963 წლის 23 ოქტომბერს ლონდონის „უემბლის“ სტადიონზე დანიშნული იყო ინგლისის ფეხბურთის 100 წლისთავისადმი მიძღვნილი მატჩი „სამყაროს ნაკრებსა“ და ინგლისელებს შორის. „სამყაროს ნაკრების“ შედგენა ფეხბურთის საერთაშორისო ფედერაციამ დაავალა სპეციალურ კომისიას. როდესაც „სელექციონერები“ მუშაობას დაამთავრებდნენ,

შექმნილი ნაკრები მცირე ხნით უნდა ევარჯიშებინა ჩილიელ სპეციალისტ ფერნანდო რიერას, რომელსაც მიენიჭა გადამწყვეტი ხმა გუნდის შედგენის საქმეში. კომისიამ ამ სამყაროს ნაკრების მეკარედ დაასახელა სამი კანდიდატურა: შროიფი, შოშკიჩი და ფარიანი. როდესაც საქმე რიერაზე მიდგა, იგი „სელექციონერებს“ არ დაეთანხმა. მან განაცხადა „იაშინი არ უნდა დავადანაშაულოთ ჩილის გოლებში. იგი კვლავ რჩება მსოფლიოს საუკეთესო მეკარედ“. რიერას მოთხოვნით, „იაშინი შეყვანილ იქნა „სამყაროს ნაკრებში“, ხოლო მეორე მეკარის ადგილი დაეთმო შოშკიჩს.

მაგრამ ლონდონში გამგზავრებამდე საბჭოთა კავშირის ნაკრებს მოსკოვში მოელოდა ძნელი მატჩი ევროპის თასზე იტალიის „სკუადრა აძურასთან“, რომელიც მთელი სეზონის მანძილზე დაუმარცხებლად იბრძოდა. გადაწყდა, რომ იაშინი მონაწილეობას არ მიიღებდა ამ შეხვედრაში, დაისვენებდა და თან „საუკუნის მატჩისათვის“ მოემზადებოდა. კარის დაცვა მიენდო რამაზ ურუშაძეს, რომელსაც იაშინი ყოველნაირად ამხნევებდა. ეს მატჩი ახალგაზრდა მეკარემ კარგად ჩაატარა. საბჭოთა ფეხბურთელებმა მოიგეს ანგარიშით 2:0 და რომის საპასუხო მატჩში ფრეც ყოფნიდათ. ახლა იაშინის ჯერი იყო. მას სერიოზული გამოცდის ჩაბარება მოელოდა ლონდონში ინგლისის საუცხოო ნაკრების წინააღმდეგ. „რა უცნაურია ეს მოხუცი რიერა!“ — თქვა იტალიელების მწვრთნელმა ედმონდო ფაბრიმ, როცა გაიგო, რომ „სამყაროს ნაკრებში“ იაშინი იქნა შეყვანილი. ინგლისის ნაკრების მწვრთნელმა, ოდესღაც ცნობილმა მცველმა, ალფრედ რამსეიმ განაცხადა: „ჩვენ მოვიწვიეთ მსოფლიოში ყველაზე უფრო დიდი რეპუტა-

ციის მქონე მოთამაშეები. ისინი ლონდონში ან ამ რეპუტაციას დაიცავენ, ანდა ჩვენ მოვუსპობთ მას“.

და აი 23 ოქტომბერიც დადგა. აქამდე ინგლისის ნაკრები ორჯერ შეხვდა ფიფა-ს გუნდს. 1938 წელს ინგლისური ფეხბურთის 75 წლისთავისადმი მიძღვნილ მატჩი ლონდონში მასპინძლებმა მოიგეს ანგარიშით 3:0, 1953 წელს 90 წლისთავისადმი მიძღვნილ ზეიმზე კი ფრეს (4:4) დასჯერდნენ. მაგრამ მესამე მატჩმა, რომლისადმი მიძღვნილი ფილმი მთელი მსოფლიოს გულშემატკივრებმა ნახეს, სანახაობითი თვალსაზრისით წინა შეხვედრებს უდაოდ გადააჭარბა.

მატჩის არბიტრმა რ. დავიდსონმა (შოტლანდია), რომელსაც ესმარებოდნენ ტ. მიტჩელი (ირლანდია) და დ. კინგი (უელსი), გუნდები მოედანზე გამოიძახა. ფიფა-ს ნაკრებმა თამაში დაიწყო ასეთი შემადგენლობით: იაშინი, ჯალმა სანტოსი (ბრაზილია), კარლ-ჰაინც შნელინგერი (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა), სვატოპლუკ პლუსკალი (ჩეხოსლოვაკია), იან პოპლუხარი (ჩეხოსლოვაკია), იოზეფ მასოპუსტი (ჩეხოსლოვაკია), რაიმონ კოპა (საფრანგეთი), დენის ლოუ (შოტლანდია), ალფრედო დი სტეფანო (ესპანეთი), ეუსებო და სილვა ფერერა (პორტუგალია), ფრანცისკო-ჰექტორ ჰენტო (ესპანეთი).

ინგლისის ნაკრები თამაშობდა ასეთი შემადგენლობით: მეკარე გორდონ ბენქსი; მცველები — ჯიმი არმფილდი, მორის ნორმანი, რეი უილსონი; ნახევარმცველები — გორდონ მილნი და ბობი მური; თავდამსხმელები: — ტერი პეინი, ჯიმი გრიფსი, ბობი სმიტი, ჯორჯ ისტჯემი და ბობი ჩარლტონი.

მატჩის წინა დღით იაშინი 34 წლის გახდა. მას ფეხბურთელებმა მშვენიერი ტრადიციული ტორტი მიართვეს.

შეხვედრა „უმბლის“ სტადიონზე ბევრის აზრით ხელოვნურად დადგმული სპექტაკლი უნდა ყოფილიყო. სინამდვილეში კი გუნდები მხოლოდ გამარჯვებისაკენ მიისწრაფოდნენ. ინგლისელთა მწვრთნელი ალფრედ რამსეი ძალზე უკმაყოფილო დარჩა, როდესაც ფიჭა-ს ხელმძღვანელობამ „სამყაროს ნაკრებს“ 5 სათადარიგო მოთამაშის გამოყენების ნება მისცა. ასეთივე უფლება მიეცათ ინგლისელებსაც, მაგრამ მათ ამით არ უსარგებლიათ. რამსეის ცენტრალური თავდამსხმელი ბობი სმიტიც არ შეუცვლია, თუმცა იგი მცირე ხნით ადრე ტრავმირებული იყო.

„საუკუნის მატჩი“ ოდნავ მოგვიანებით უამრავმა მიმომხილველმა გაარჩია. დასაწყისიდანვე ინგლისელები ეკვეთნენ მოწინააღმდეგეს. შნელინგერი იძულებული იყო პეინთან ბრძოლაში ბურთი გვერდითი ხაზის იქით გაეშვა: გრივსმა მიიღო საუცხოო გადაცემა და ძლიერი დარტყმით გაგზავნა იგი კუთხეში, მაგრამ იაშინმა, ბრწყინვალედ მოიგერია მეტად ძნელი ბურთი. იგი მაყურებელმა მქუხარე ტაშით დააჯილდოვა. შემდეგში ტრიბუნებზე კიდევ არაერთხელ გაისმა ოვაცია იაშინის პატივსაცემად. მან მთელი შეხვედრა დიდი აღმავლობით, უშეცდომოდ ჩაატარა.

მეტად ლამაზად თამაშობდნენ „სამყაროს ნაკრების“ თავდამსხმელები. „არმადორის“ (გამთამაშებლის) რთული როლი დი სტეფანომ იკისრა, ფრთებზე მწვავედ თამაშობდნენ კოპა და ჰენტო, ხოლო ეუსებიოსა და ლოუს გარღვევებმა არაერთხელ ჩააყენა მძიმე მდგომარეობაში ინგლისელთა დაცვა. მე-16 წუთზე ეუსებიომ ძლიერად დაარტყა დაბალ კუთხეში, მაგრამ ბენქსი დაეუფლა ამ ბურთს.

კიდევ უფრო სახიფათო იყო ინგლისელთა შეტევები. ცენ-

ტრალური თავდამსხმელი ბობი სმიტი თამაშობდა ტრადიციული ინგლისური სტილით, ძალისმიერი მანერით, დიდი შემართებით. ინგლისელთა „ვარსკვლავი“ ჯიმ გრივსი თავისი ოსტატობით სჭარბობდა ყველა პარტნიორს. როგორც ფიფა-ს ნაკრების მწვრთნელმა რიერამ განაცხადა, გრივსი და ჩარლტონი „სამყაროს ნაკრებში“ თამაშის ღირსნიც იყვნენ. ლონდონის გაზეთ „დეილი უორკერის“ მიმომხილველის ჯეფ ელისის აზრით, გრივსმა „კარში უფრო მეტი ბურთი დააბრტყა, ვიდრე ყველა მისმა პარტნიორმა, ერთად აღებულმა“. კარგად ანაწილებდა ბურთებს ინგლისელთა „დისპეტჩერი“ ჯორჯ ისტჰეიმი. ცნობილი მარცხენა გარემარბი ბობი ჩარლტონი დროდადრო ცენტრში ინაცვლებდა, იაშინს „ყუმბარებს უშენდა“. ნაკრების დებიუტანტმა ტერი პეინმა საუცხოო შთაბეჭდილება დატოვა თავისი გააზრებული მანევრული თამაშით და სისწრაფით. ასეთი „შესანიშნავი ხუთეულის“ შეტევების მიუხედავად, იაშინი საუცხოოდ თამაშობდა და გოლი არ გაუშვა.

შესვენების შემდეგ იაშინი შოშკიხმა შეცვალა. მეტი სიმძაფრით ამოქმედდა ღუეტი სმიტი-გრივსი. 63-ე წუთზე ინგლისელების მწვავე შეტევებმა ბოლოს და ბოლოს ნაყოფი გამოიღო. სმიტმა კარგად გაიყვანა კართან პეინი, რომელმაც გახსნა კიდეც ანგარიში. „სამყაროს ნაკრებსაც“ არ დაუყრია ფარხმალი. ლოუ, რომელიც პირველ ტაიმში ბევრს თამაშობდა საკუთარ ნახევარზე, ახლა გაბედულად გავიდა წინ, მიიღო საუცხოო გადაცემა და ეფექტური საპასუხო გოლი გაიტანა — 1:1. და მაინც ინგლისელებმა მოახერხეს გამარჯვება ხელიდან გამოეგლიჯათ ძლიერი მეტოქისათვის, ჩარლტონი, რომელიც აქამდე ხშირად ცენტრისაკენ მიისწრაფოდა, ახლაც კარგად გავიდა გარღვევაზე. მან უკან ჩამო-

იტოვა მცველები და შეიჭრა საჯარმო მოედანზე, სადაც გრივ-სი იმყოფებოდა. ჩარლტონის ძლიერი დარტყმა შოშქიჩმა მოიგერია, მაგრამ ბურთთან გაჩნდა გრივისი და გაიტანა მეორე გოლი — 2:1. ინგლისელებმა გამარჯვებულებმა დატოვეს მოედანი.

იმავე ელისის აზრით „ეს იყო მშვენიერი საჩუქარი. ინგლისელმა ფეხბურთელებმა აღნიშნეს ფეხბურთის ასოციაციის 100 წლისთავი, შეიძლება ითქვას, ყველაზე უკეთესი მოგებით თავიანთი ფეხბურთის ისტორიაში“. ელისი კმაყოფილებით აღნიშნავდა, რომ სამივე გოლი ამ მატჩში გატანილ იქნა ბრიტანელი მოთამაშეების მიერ.

საუკუნის მატჩის მონაწილეთაგან გამოყოფდნენ ორს — იაშინსა და გრივს. გრივისის აზრით, „იაშინი დიდებული იყო“. ინგლისის ნაკრების ყოფილმა კაპიტანმა, „არსენალის“ მწვრთნელმა ბილ რაიტმა იაშინის თამაშს სამაგალითო უწოდა და მოუწოდა ყველა ინგლისელ მეკარეს მიებაძათ მისთვის. იაშინმა დაამტკიცა მსოფლიოს საუკეთესო მეკარის რეპუტაცია.

მოსკოვში დაბრუნების შემდეგ იაშინი შეუდგა მზადებას იტალიის ნაკრებთან შესახვედრად, რომელიც 10 ნოემბერს იყო დანიშნული რომში. იტალიელთა მწვრთნელმა ფაბრიო გადახალისა „სკუადრა აძურა“, რომელსაც ორი ბურთის განსხვავებით მაინც უნდა მოეგო შეხვედრა, რათა მიედწია მესამე, დამატებითი მატჩისათვის. გუნდში შეყვანილ იქნა ხუთი ახალი მოთამაშე. განსაკუთრებით დიდ იმედებს ამყარებდნენ ალპებში თვითმფრინავის კატასტროფის დროს დაღუპულ ცნობილი იტალიელი ფეხბურთელის ვალენტინო მაცოლას ვაჟ სანდრინო მაცოლაზე. მიმომხილველთა აზრით,

ცენტრალური თავდამსხმელების დუეტს რივერასა და მაცოლას სახით უნდა გაერღვია საბჭოთა კავშირის ნაკრების დაცვა.

გუნდები მოედანზე გამოვიდნენ ასეთი შემადგენლობით: საბჭოთა კავშირი — იაშინი, მუდრიკი, შესტერნიოვი, შუსტიკოვი, კრუტიკოვი, ვორონინი, ჩისლენკო, ივანოვი, გუსაროვი, კოროლენკოვი, ჰუსაინოვი; იტალია — სარტი, ბურგინჩი, ფაკეტი, სალვადორე, გუარნიერი, ტრაპატონი, დომენგინი, ბულგარელი, მაცოლა, რივერა, მენიკელი.

იტალიელებმა ეს შეხვედრა ბევრად უკეთესად ჩაატარეს, ვიდრე მოსკოვში. მათ სწრაფი იერიშით დაიწყეს თამაში და თავიდანვე აიძულეს იაშინი ბრძოლაში ჩაბმულიყო. პირველივე წუთებში მან ფეხით მოიგერია დომენგინის მიერ დარტყმული ბურთი. შემდეგში იაშინმა ისეთი გარღვევების ლიკვიდაცია მოახდინა, რომ იტალიელ თავდამსხმელებს შიში შეეპარათ. მაყურებლებმა, რომლებიც მთელი სულითა და გულით თანაუგრძნობდნენ თავისიანებს, საერთოდ დაკარგეს იმედი, რომ იტალიელები მოახერხებდნენ იაშინის კარის აღებას. ამასობაში გუსაროვმა გამოიყენა ჩისლენკოს გადაცემა და იტალიელთა მეკარე სარტი აიძულა ბურთი ბადიდან გამოეტანა.

მეორე ტაიმში იტალიელებმა 11-მეტრიანი საჯარიმო დარტყმის უფლება მიიღეს. ისინი დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ ახლა მაინც არ წაუვიდოდათ ხელიდან იაშინი. „განაჩენის აღსრულება“ მათ მაცოლას მიანდეს, რომელიც 11-მეტრიანი საჯარიმო დარტყმის საუცხოო ოსტატად ითვლებოდა. მაგრამ მაცოლამაც ვერ უშველა „ცისფერ გუნდს“ — იაშინმა აიღო პენალტი. შემდეგში მაცოლა თავს იმით იმართლებდა, რომ

იგი ცდილობდა „დაერწმუნებინა“ იაშინი, თითქოს მარცხენა კუთხეში არტყამს, სინამდვილეში მან მარჯვენაში დაარტყა. მაგრამ მეკარე არ მოტყუვდა და ბურთს დაეუფლა. ეს მეორე ნახევრის მე-12 წუთზე მოხდა.

მართალია, თამაშის დამთავრებამდე ორი წამით ადრე რივერამ გაიტანა საპასუხო ბურთი და მატჩიც ფრედ 1:1 დამთავრდა, მაგრამ ეს ფრე იტალიელებისათვის წაგებას უდრიდა — ისინი გათამაშებას გამოეთიშნენ.

მოგვყავს სპეციალისტების აზრი ამ მატჩში იაშინის თამაშის შესახებ:

კონსტანტინე ბესკოვი: „იაშინმა თამაში ჩაატარა თავის ძალებში დარწმუნებულად და საიმედოდ. მთლიანად გაამართლა ჩვენი იმედები. მან გუნდს დიდი სარგებლობა მოუტანა არა მარტო იმიტომ, რომ კარგად იცავდა კარს, არამედ იმიტაც, რომ მარჯვედ ხელმძღვანელობდა მცველებს. დაცვის ზუსტი მოქმედება მეტისმეტად დაძაბულ და ნერვულ ვითარებაში — ძირითადად მისი დამსახურებაა“.

„უნიტას“ მიმომხილველი ატილიო კამორიანო წერილში „ილუზიების დასასრული“. აღნიშნავდა: „საწყალი მაცოლა! როგორ არ გაუმართლა, მას. როდესაც იგი კარში არტყამდა, ეტყობა დაავიწყდა, რომ მას იაშინი იცავდა“.

ლონდონის „დეილი უორკერი“ წერდა: „რუსი მეკარის ლ. იაშინის საუცხოო თამაში რომ არა, იტალიელები უკეთეს შედეგს მიაღწევდნენ“. ფრანგული გაზეთის „ეკიპის“ მიმომხილველი რობერ ვერნი წერილში, რომელსაც თავისებური სათაური „როგორც ჭადრაკში“ ჰქონდა, აღნიშნავდა: „ეს გავდა საჭადრაკო დუელს, მაგრამ ჭადრაკში ხომ, როგორც ცნობილია, რუსებს არა ყავთ მეტოქეები. მათ გაამაგრეს

თავიანთი დაცვითი ხაზები, ამასთან კოროლენკოვი და ვორო-
ნინი... აქტიურად ებმებოდნენ დაცვაში და ეხმარებოდნენ
თავდამსხმელებსაც. დანარჩენი შე არ მერიდებოდა ამის თქმა,
გააკეთა იაშინმა.

თქვენ თვითონ განსაჯეთ. ერთი მატჩის განმავლობაში მან
სამი სასწაული მოახდინა: კუთხურზე მოიგერია წარმოუდგე-
ნელი სიძნელის ბურთი; აიღო ბურთი 11-მეტრიანი საჯარი-
მო დარტყმიდანაც და, გარდა ამისა, არაერთხელ იზსნა კარი
აშკარა გოლისაგან. ამ სამ საბრძოლო გმირობას იტალიელე-
ბის დემორალიზაცია მოჰყვა, რომლებიც დარწმუნდნენ, რომ
მათ წინაშე აუღებელი ცოცხალი კედელია“.

მალე საბჭოთა კავშირის ნაკრებში ესოდენ წარმატებით
გამოსვლას იაშინისათვის ერთი სიხარულიც მოჰყვა. მისმა
გუნდმა მოსკოვის „დინამომ“ კიდევ ერთხელ მოიპოვა საბ-
ჭოთა კავშირის ჩემპიონობა. ეს მისი მეათე ტრიუმფი იყო
ჩვენი ქვეყნის პირველობაზე.

ყოველივე ამას ისიც დაერთო, რომ იაშინი ცნობილ იქნა
ევროპის საუკეთესო ფეხბურთელად 1963 წლისათვის. მას
მიენიჭა „ფრანს ფუტბოლის“ ჯილდო — „ოქროს ბურთი“.

ევროპის საუკეთესო ფეხბურთელის შერჩევაში მრავალი
გამოჩენილი სპეციალისტი და ჟურნალისტი მონაწილეობა.

მათ უნდა შეავსონ ანკეტები ხუთი კაცის სახელზე. აქედან
პირველ ადგილზე დასახელებულს 5 ქულა ენიჭება, მეორე
ადგილისათვის — 4 ქულა და ა. შ. „ფრანს ფუტბოლის“ რე-
დაქცია აჯამებს და მოგვიანებით აქვეყნებს ამ კონკურსის შე-
დეგებს. „ფრანს ფუტბოლმა“ ეს ტრადიცია დაამყარა 1956
წლიდან. ევროპის საუკეთესო ფეხბურთელებად მორიგეო-

ბით იქნენ აღიარებულნი მეტიუზი, დი სტეფანო, კოპა, ისევ დი სტეფანო, სუარესი, სივორი და მასოპუსტი.

საყურადღებოა, რომ 1963 წლისათვის ბევრი მოელოდა ჭაბუკი იტალიელის ჩანი რივერას გამარჯვებას, მაგრამ აქ იმოქმედა ორმა ამბავმა: ჯერ ერთი, მოსკოვსა და რომში იტალიელთა წარუმატებელი თამაშის შემდეგ იტალიელთა და, მათთან ერთად, რივერას „აქციები დაეცა“, ხოლო იაშინის ავტორიტეტი მეტად განმტკიცდა ლონდონსა და იტალიის დედაქალაქში ბრწყინვალე გამოსვლით. აი 1963 წლის კონკურსის შედეგები: იაშინმა მიიღო 73 ხმა, რივერამ — 56, გრიესმა (რომლის პოპულარობა მკვეთრად გაიზარდა საუკუნის მატჩში გამოსვლის შემდეგ) — 51, ლოუმ — 45 და ეუსე-ბიომ — 19.

იაშინი მეკარეთაგან პირველი იყო, რომელსაც „ოქროს ბურთი“ ერგო. უფრო მეტიც, ადრე კონკურსი ყოველთვის თავდამსხმელთა ტრიუმფით თავდებოდა. ერთადერთი გამონაკლისი დაშვებულ იქნა 1962 წელს მასოპუსტისათვის.

აი რას წერდა კონკურსის შედეგებისადმი მიძღვნილ სტატიაში „ფრანს ფუტბოლის“ მთავარი რედაქტორი მაქს იურბინი: „რა თქმა უნდა, ჩვენ გვინახავს საუცხოო ზამორაც, შესანიშნავი პლანიჩკაც, იყვნენ ექსტრა-კლასის სხვა მეკარეებიც. მაგრამ მათ ყველას გაასწრო იაშინმა, რადგან იგი ასახავს ყველა მათ ღირსებებს, ოსტატობასა და მიღწევებს. მოედანზე მარტო თავისი ყოფნით იაშინი ნირს უხდენს მეტოქეებს და ალაფრთოვანებს პარტნიორებს“.

„ფრანს ფუტბოლი“ წერდა: „იაშინმა ათასჯერ დაიმსახურა ეს ჯილდო არა მარტო მიმდინარე სეზონში თამაშით, არამედ მთელი თავისი ხანგრძლივი და სახელოვანი გზით თანა-

მედროვე ფეხბურთში“. საყურადღებოა, რომ იგი ევროპის პირველ ოცხპორთელად დაასახელეს ევროპის 11 ქვეყნის ჟურნალისტებმა. ეს მისი კანონზომიერი ტრიუმფი იყო, მით უმეტეს, რომ იაშინს ადრეც მუდამ ასახელებდნენ ევროპის უძლიერეს ფეხბურთელთა შორის. 1956 წელს მას ერგო მე-5 ადგილი, 1957 წ. მე-11, 1958 წ. მე-14, 1959 წ. მე-11, 1960 წ. მე-5, 1961 წ. მე-4, მხოლოდ 1962 წელს არ იქნა დასახელებული იაშინი ევროპის უძლიერეს ფეხბურთელთა შორის.

აი რას წერდა რამდენიმე გამოჩენილი სპეციალისტი მის შესახებ: ე. ფერანი (საფრანგეთი) — „ჩემთვის იაშინი საერთაშორისო კლასის ფეხბურთელთა უფროსი თაობის ერთ-ერთი უკანასკნელი და უდიდესი წარმომადგენელია. იგი ევროპის ჩემპიონია, „ჟიულ რიმეს თასის“ მეოთხედფინალის მონაწილე და „სამყაროს ნაკრების“ მეკარე. მან უდავოდ დაიმსახურა ეს ჯილდო, რომელიც ღირსეულად აგვირგვინებს მის ბრწყინვალე კარიერას“.

ფ. ვაილენი (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა) — „ისევე როგორც გასულ წელს, მრავალი ჩემი კოლეგისაგან განსხვავებით, მე სიაში, პირველმა შევიტანე მეკარე იაშინი და მცველი შნელინგერი. საქმე ისაა, რომ დაცვას თანამედროვე ფეხბურთში სულ უფრო და უფრო დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ჩემი ორივე კანდიდატი, თავისი ფუნქციების მიუხედავად, მე ვიტყვოდი, შემტევი აგრესიული ფეხბურთის წარმომადგენელია. ჩემი არჩევანი შევაჩერე იაშინზე, რადგან საბჭოთა მეკარე ამ სეზონში მოსკოვის „დინამოსა“ და საბჭოთა კავშირის ნაკრების ბურჯი იყო“.

ვ. ლიბერგი (შვეიცია) — „ჩილიში არცთუ ისე წარმატებით გამოსვლის შემდეგ იაშინმა მთლიანად მოახდინა თავისი რეა-

ბილიტაცია და დაიბრუნა მსოფლიოს პირველი მეკარის სახელი. მისმა კლუბმა „დინამომ“ საოცრად ცოტა ბურთები გაუშვა“.

1964 წლის დასაწყისში მოსკოვის „დინამოს“ ხელმძღვანელობამ ფეხბურთის საერთაშორისო ფედერაციის ოფიციალური წერილი მიიღო. აქ ფიფა მოსკოვის „დინამოს“ მადლობას უხდოდა მსოფლიოს ნაკრების ასეთი შესანიშნავი მეკარის აღზრდისათვის.

ჩვენ უკვე შევეხეთ იაშინის შეხვედრას წარსულის ლეგენდარულ მეკარე ზამორასთან ბარსელონაში. უფრო ადრე 1964 წლის დასაწყისში იაშინი სამკურნალოდ იმყოფებოდა ჩეხოსლოვაკიაში, სადაც იგი პლანიჩკას ეწვია.

„მე იაშინი მომეწონა არა მარტო როგორც მეკარე — ამბობდა პლანიჩკა — არამედ როგორც ადამიანიც... მასთან შეხვედრა მეტად სასიამოვნო იყო ჩემთვის“.

ზამორასა და პლანიჩკას „მემკვიდრეს“ 1964 წლის 27 მაისს დიდი ზეიმი ჰქონდა. მოსკოვში საბჭოთა და შვედი ფეხბურთელების შეხვედრის წინ მოედანზე გამოვიდა „ფრანს ფუტბოლის“ მთავარი რედაქტორი მაქს იურბინი და „ოქროს ბურთი“ გადასცა მას. ადრე „ოქროს ბურთის“ ზოგიერთმა მფლობელმა ეს ჯილდო ხმების სრულიად უმნიშვნელო უპირატესობით მიიღო და ამით პრეტენზიული კონკურენტების დიდი უკმაყოფილება გამოიწვია. ეს ითქმის 1961 წლის კონკურსის შედეგებზე, როდესაც სივორისთვის ჯილდოს მიკუთვნება სხვა „ვარსკვლავებმა“ დაუმსახურებლად ჩათვალეს. მაგრამ 1963 წლისათვის იაშინის აღიარება საყოველთაო იყო.

მათი ერთადერთი სიხარული ფეხბურთი იყო. ტანისამოხ-
შემოფლეთილი ბავშვები დასდევდნენ ნაჭრის ბურთს, რო-
მელიც, ცხადია, თვითონ შეკერეს. ყველა დღე ერთმანეთს
ჰგავდა. დილით სკოლა, შემდეგ კი მინდორი, ფეხბურთი,
ფეხბურთი დაღამებამდე.

პორტუგალიის კოლონია მოზამბიკის მთავარი ქალაქი ლო-
ურენსუ-მარკიში. ოჯახის მამა გარდაიცვალა, როდესაც ეუსე-
ბიო და სილვა ფერეირა ოთხი წლისა იყო. უჭირდათ, ძალიან
უჭირდათ. როგორც ეუსებიო იგონებს, მას პირველად მა-
შინ მიაქციეს ყურადღება, როდესაც სკოლის გუნდში გამოი-
ჩინა თავი. ბავშვების მატჩებს დიდძალი მაყურებელი ესწ-
რებოდა. პატარა ეუსებიოს ბადალი არა ჰყავდა. როდესაც
იგი 16 წლის გახდა, მისი ცხოვრება აშკარად გაუმჯობესდა.
შემოფლეთილი ტანისამოსი სუფთა კოსტიუმმა შეცვალა. ახ-
ლა მას კარგად კვებავდნენ და უკეთესადაც ასწავლიდნენ. ყვე-
ლაფერ ამას ეუსებიო ფეხბურთს უმადლიდა.

მოზამბიკაში არაერთი ჩინებული ფეხბურთელი დაწინაურ-
და. კოლუნა, კოსტა პერეირა, კავეში, მატატეუ და ვისენ-
ტე პორტუგალიის სხვადასხვა კლუბებში თამაშობდნენ. მო-
ზამბიკელებისაგან ჩინებული ნაკრები შედგებოდა და შეიძლე-
ბა ამ ქვეყანას მსოფლიო ჩემპიონატშიც ესახელებინა თავი,
დამოუკიდებლობა რომ ჰქონოდა.

ეუსებიოს მეზობელი იყო ცნობილი ფეხბურთელი ჰილა-

რიო. იგი ლოურენსუ-მარკიშის კლუბ „სპორტინგში“ თამაშობდა. ამ გუნდს კი მფარველობას პორტუგალიის არაერთ-გზის ჩემპიონი „სპორტინგი“ უწევდა. 16 წლის ეუსებო პილარიოს დახმარებით ლოურენსუ-მარკიშის „სპორტინგში“ აღმოჩნდა. მას არასოდეს დაავიწყდება პირველი გამოსვლა ამ კლუბში. „სპორტინგმა“ მოუგო „იუვენტუსს“ 3:1. სამივე გოლი გაიტანა... ეუსებო!

გავიდა კიდევ ორი წელი. მოზამბიკს ბრაზილიის განთქმული „სანტოსი“ ეწვია. ეუსებომ სახელოვანი სამხრეთ ამერიკელი ვირტუოზების წინააღმდეგ ისეთი ოსტატობით ითამაშა, რომ ყველა განცვიფრებაში მოიყვანა. ერთმა პორტუგალიელმა სპეციალისტმა, რომელიც ამ მატჩს ესწრებოდა, ლისაბონის „ბენფიკას“ მწვრთნელ ბელა გუტმანს მისწერა: „ხომ გკირდება დიდი ფეხბურთელი, პელეს მსგავსი? ჩამოდი მოზამბიკაში, აქ ნახავ მეორე პელეს“.

მარტო „ბენფიკა“ როდი დაფაცურდა. ეუსებოს ხელში ჩაგდება უნდოდათ ლისაბონის „სპორტინგს“, „პორტოს“, „ბელანენზეს“.

ეუსებო იგონებს, როგორ ეწვია სახლში „ბენფიკას“ ორი ემისარი მაიორ კარვალიო და მარიო ტავარეს დე მელო. მისი დედა უარზე იყო, სად უნდა გაეშვა ოჯახის მარჩენალი შვილი. მაგრამ „ბენფიკა“ ხომ ეუსებოს 250 ათას ესკუდოს სთავაზობდა. ლოურენსუ-მარკიშის „სპორტინგს“ არ უნდოდა თავისი უძლიერესი ფეხბურთელის დათმობა. მან ეუსებოს აღუთქვა 110 ათასი ესკუდო, მაგრამ სად შეეძლო პროვინციულ კლუბს „ბენფიკასათვის“ კონკურენციის გაწევა.

ლისაბონის „ბენფიკა“, სადაც ეუსებო 1959 წლის შემოდგომაზე გადავიდა, 1910 წელს დაარსდა. ამ დროისათვის იგი

ეუსებიო და მასოპუსტი.

პორტუგალიის 9-გზის ჩემპიონი (1936, 1937, 1938, 1942, 1943, 1945, 1950, 1955, 1957 წწ.) და თასის 10-გზის მფლობელი (1940, 1943, 1944, 1949, 1951, 1952, 1953, 1955,

1959 წწ.) იყო. პორტუგალიაში „ბენფიკას“ მხოლოდ ერთი ღირსეული მეტოქე ჰყავდა — ლისაბონის „სპორტინგი.“ გუნდს სათავეში ედგა ცნობილი უნგრელი მწვრთნელი ბელა გუტმანი, რომელიც ოცნებობდა „ბენფიკა“ საერთაშორისო ასპარეზზე გაეყვანა. სად არ უმუშავია გუტმანს: უნგრეთში, ავსტრიაში, საფრანგეთში, იტალიაში! მას თავისებური შეხედულება ჰქონდა მწვრთნელის საქმიანობაზე. „მწვრთნელი გუნდში 3 სეზონზე მეტს არ უნდა დარჩეს. ამ ხნის განმავლობაში იგი ფეხბურთელებს გადასცემს ყველაფერს, რაც კი იცის. შემდეგ დგება სხვა კლუბში გადასვლის დრო.“ გუტმანი „ბენფიკას“ სათავეში 1959 წელს ჩაუდგა. ეს კი იმას ნიშნავდა, რომ 1963 წლისათვის იგი გუნდის დატოვებას აპირებდა (თავისი განზრახვა მან დროზე განახორციელა კიდევ.)

გუტმანს მეტისმეტად მოეწონა ეუსებიო. „ბურთს იგი სრულიად თავისუფლად ფლობდა, მე მხოლოდ ტექნიკაში ვამეცადინებდი. ჰაბუკის იმდენად დიდი ინტელექტი ჰქონდა, რომ იქვესი თვის შემდეგ ითამაშა ვენაში საერთაშორისო მატჩში. მე დაირწმუნდი, რომ ეუსებიო ძალიან დიდი ფეხბურთელი გახდებოდა.“

ბენფიკას შემადგენლობა მეტისმეტად ძლიერი იყო. პირველ ხანებში, რა თქმა უნდა, ეუსებიო სარეზერვო გუნდში გამოდიოდა. პირველ შემადგენლობაში ბრწყინავდნენ ზანგი მეკარე ალბერტო და კოსტა პერეირა, რომელსაც ევროპაში ერთ-ერთი უძლიერესი სახელი ჰქონდა. დიდებული ცენტრალური მცველი ჯერმანო დე ფიგუერიედო, სახელოვანი ნახევარმცველი, ეუსებიოს თანამემამულე მარიო ესტევას კოლუნა. განსაკუთრებით ძლიერი იყო თავდასხმა, სადაც გამოდიოდნენ ჟოზე აუგუსტო პინტო დე ალმეიდა (აუგუსტო) — ხოა-

ასე უტეეს ეუსებიო.

კიმ სანტანა გუიმარაესი (სანტანა) — ჟოზე პინტო კარვალიო
 დოს სანტოს აგუასი (აგუასი) — ანტონიო სიმოეს კოსტა
 (სიმოესი). მათთან ერთად გუტმანი ღიდ იმედიზს ამყარებდა

ახოვან ცენტრალურ თავდამსხმელ ტორესზე, რომელიც აწდროს სათადარიგო შემადგენლობაში გამოდიოდა. ჩაირიცხა თუ არა ეუსებიო კოლექტივში, „ბენფიკას“ დირექტორმა გადაწყვიტა ზემოქმედება მოეხდინა გუტმანზე, რათა ჰაბუკი მაშინვე ჩაება ძირითად შემადგენლობაში. გუტმანი, რომელიც ვერ იტანდა მის საქმეებში ჩარევას, არამკითხე მოამბეებს მტკიცედ დახვდა და სწორადაც მოიქცა.

პორტუგალიის ნაკრები მსოფლიო ჩემპიონატის შესარჩევ თამაშებში ჩაება, მაგრამ წილისყრა მისთვის მეტად უიღბლო აღმოჩნდა — ინგლისელებთან მოუხდა შეხვედრა. საქმე ისე წარიმართა, რომ ჩილიში გასამგზავრებლად პორტუგალიელებს აუცილებლად უნდა მოეგოთ ლონდონში მასპინძლებისათვის. წარუმატებლად გამოვიდა ამ შეხვედრაში ეუსებიო. არა, მას ცუდად არ უთამაშია, მაგრამ ოთხჯერ (!) მოახვედრა ბურთი ძელს. ასეთი უიღბლობით გამწარებული ეუსებიო 100 ათასი მაყურებლის წინაშე მინდორზე დაემხო და მწარედ აჟეციტიდა. ჩილიში ინგლისელები გაემგზავრნენ...

გუტმანს ნაკლებად ენაღვლებოდა პორტუგალიის ნაკრების მარცხი. ენაღვლებოდა კი არა, უხაროდა კიდევ. ახლა ვერავინ მოსთხოვდა თავისი მოთამაშეები გადაეცა ნაკრებისათვის. „ბენფიკა“ ხომ ის კლუბი იყო, რომელიც მსოფლიო ჩემპიონატის შესარჩევი თამაშების დროს ყველაზე მეტ ფეხბურთელს აძლევდა პორტუგალიის ნაკრებს.

ახლა გუტმანს ყველაზე ძალიან ევროპის ქვეყნების თასის შენარჩუნება აინტერესებდა. ამ თასის 1961-62 წლების გათამაშებაში 29 მონაწილე ჩაება. მათგან ყველაზე საშიშად მწვრთნელს სპარტლიანად მიაჩნდა მადრიდის „რეალი“. მადრიდელები აცხადებდნენ, რომ წინა გათა-

მაშემაში მათი მარცხი მსაჯის ბრალი იყო, ახლა კი მთელი ძალით შეეცდებოდნენ რევანშის აღებას. „რეალის“ გარდა უდავოდ ანგარიშგასაწევი გუნდები იყვნენ „ტოტენჰემ ჰოტსპური“ (ინგლისი), „გლაზგო რეინჯერსი“ (შოტლანდია), ცდნა (ბულგარეთი), „დუკლა“ (ჩეხოსლოვაკია), „გურნიკი“ (პოლონეთი) „პარტიზანი“ (იუგოსლავია), „იუვენტუსი“ (იტალია), ერთი სიტყვით, წინ იყო უმძიმესი ბრძოლა.

ეუსებიო თავდასხმის წამყვანი ფეხბურთელი გახდა. ახლა მწვრთნელი ნებისმიერ ფორვარდს ასვენებდა, მას კი არა, ჟურნალისტები ეუსებიოს ევროპის ერთ-ერთ საუკეთესო თავდამსხმელს უწოდებდნენ. ის კი მხოლოდ 20 წლისა იყო.

„ბენფიკას“ ხელმძღვანელობამ დიდ უიღბლობად ჩათვალა პირველივე მატჩის ვენის „აუსტრიასთან“ შეხვედრა, თანაც მეტოქის მოედანზე. საქმე მართო „აუსტრიას“ ძალაში როდი იყო. „პრატერ-შტადიონის“ მაყურებელი უკანასკნელ ხანებში დიდი თავშეუკავებლობით გამოირჩეოდა. გასულ გათამაშებაში ვენის „რაპიდთან“ შეხვედრაში ავსტრიელმა მაყურებლებმა კარგად მიიღეს მხოლოდ ეუსებიო, დანარჩენ ფეხბურთელებს კი თავზარი დასცეს გაუთავებელი ყვირილითა და ღრიანცელით. 70 ათასი მაყურებელი ახლაც ცუდად შეხვდა სტუმრებს, მაგრამ მატჩის შედეგმა თითქმის ხაზი გადაუსვა „აუსტრიას“ იმედებს — ფრე (1:1) მხოლოდ „ბენფიკასათვის“ იყო ხელსაყრელი. ეუსებიოს რამდენიმე სოლური გარღვევა ვენელი სპეციალისტების მიერ ღირსეულად იქნა შეფასებული.

მეორე მატჩში მოხდა ის, რაც უნდა მომხდარიყო. 65 ათასი მაყურებელი დარწმუნდა, თუ როგორი მაღალი კლასის ფეხბურთელი გახდა ეუსებიო (საყურადღებოა აღინიშნოს,

რომ მანამდე ეუსებიოს არ უთამაშია ლისაბონში ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასზე). იგი ძალზე სახიფათოდ მოქმედებდა კარის სიახლოვეს, დროდადრო იხევდა უკან და საინტერესო კომბინაციებს იწყებდა. „აუსტრიას“ დაცვა სრულიად დემორალიზებული იქნა და ბურთს უთავბოლოდ იგერიებდა. ეუსებიომ 2 გოლი გაიტანა, ორიც — აგუასმა, ერთი სანტანამ. ვენელებმა ვერ იქნა და ვერ მოახერხეს საპასუხო ბურთის გატანა. ბოლოს მათ დაეხმარა „ბენფიკას“ ცენტრალური მცველი ჰუმბერტო, რომელმაც მოულოდნელად ჩაჭრა ბურთი საკუთარ კარში — 5:1!

ახლა „ბენფიკას“ გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ჩემპიონ „ფკ ნიურნბერგთან“ მოელოდა შეხვედრა. პირველი მატჩი გაიმართა ნიურნბერგში, თოვლით დაფარულ მიწაზე. ანგარიში გახსნეს სტუმრებმა (კავემმა), მაგრამ „ბენფიკა“ მაინც დამარცხდა 1:3. უხეში შეცდომები მოსდიოდათ კოსტა პერეირასა და ჯერმანოს. მიმომხილველები თავს იტეხდნენ (ისინი, ვისაც მატჩი არ უნახავს!), როგორ წააგო „ბენფიკამ“ საშუალო სიძლიერის გუნდთან! მაგრამ ამის ახსნა ხომ ადვილად შეიძლებოდა: „ბენფიკას“ ყველა ფეხბურთელი პირველად თამაშობდა თოვლში. ეუსებიო ყინულზე კი ის ეუსებიო აღარ იყო!

ორი ზედმეტი ბურთი ფრიად სოლიდური უპირატესობაა თუნდაც მეტოქის მოედანზე შეხვედრის დროს. მაგრამ გუტმანს ოდნავაც არ ეპარებოდა ეჭვი, რომ მისი გუნდი სძლევდა „ნიურნბერგს“. ლისაბონში ხომ არც ყინვა იყო, არც თოვლი. 6:0 — ასე გადაუხადეს სამაგიერო „ნიურნბერგს“. ორ-ორი ბურთი ეუსებიომ და აუგუსტომ გაიტანეს, თითო —

აგუასმა და კოლუნამ. „თასის მფლობელი აღარ ხუმრობს“ — წერდნენ ჟურნალისტები.

მესამე მეტოქე მეტად სერიოზული იყო. — ლონდონის „ტოტენჰემ ჰოტსპური“. მისი „ვარსკვლავი“ გრივსი დიდებული სნაიპერული თვისებებით გამოირჩეოდა. ამჯერად პირველი შეხვედრა ლისაბონში გაიმართა. მწვრთნელმა ბილ ნიკოლსონმა აშკარად გამოხატული თავდაცვითი ტაქტიკა აირჩია. მას ძალიან ეშინოდა ეუსებიოსი. მაგრამ იმ დროს, როდესაც „ტოტენჰემ ჰოტსპურის“ მთელი დაცვის ყურადღება ეუსებიოზე იყო გამახვილებული, „თავი აიშვეს“ გარემარბებმა აუგუსტომ და სიმოესმა. პირველმა ორი გოლი გაიტანა, სიმოესმა — ერთი. გაიმარჯვა „ბენფიკამ“ — 3:1.

ლონდონში გუტმანმა სწორი გადაწყვეტილება მიიღო — მას უკან როდი დაუწევია ნახევარმცველები და შუამარბები. „ბენფიკა“ არ შეუდგა დროის გაყვანას, არამედ ჩვეულებრივი მანერით თამაშობდა. მართალია „ტოტენჰემ ჰოტსპურმა“ ბოლოს და ბოლოს მოიგო (2:1), მაგრამ ბურთების უარესი შეფარდების გამო დატოვა გათამაშება. ეუსებიო მაინც უკმაყოფილო იყო — მან უკვე მეორედ ითამაშა წარუმატებლად ლონდონში.

„ბენფიკა“ ჩემპიონთა თასის ფინალში გავიდა.

პორტუგალიელთა მთავარი მეტოქე, ჩემპიონთა თასის ზუთგზის მფლობელი „რეალი“ დიდი გამძაფრებით იბრძოდა. მან გათამაშებიდან გამოიყვანა „ვაშაში“ (უნგრეთი) 2:0, 3:1, „ოლენზე 1913“ (დანია) 3:0, 9:0 „იუვენტუსი“ (იტალია) 1:0, 0:1, 3:1, „სტანდარდი“ (ბელგია) 4:0, 0:2.

ფინალურმა მატჩმა, რომელიც 1962 წლის 2 მაისს ამსტერდამში გაიმართა, უდიდესი ინტერესი გამოიწვია. „ბენფი-

კას“ უნდა დაემტკიცებინა, რომ იგი შარშან შემთხვევით როდი გახდა თასის მფლობელი. „რას გახდება „ბენფიკა“ ბრწყინვალე ღირიჟორ დი სტეფანოსთან?“ — კითხულობდნენ ესპანელი ჟურნალისტები. დი სტეფანო 36 წლისა იყო. მაგრამ ჯერ კიდევ შესწევდა ძალა. ოდნავ უკანდახეული დი სტეფანო საუცხოო გადაცემებით ამარაგებდა გარემარბებსა და „ცეცხლის ხაზზე“ მყოფ პუშკაშს. „რეალის“ ასეთ საბრძოლო გეგმას ადრინდელმა მეტოქეებმა ვერაფერი მოუხერხეს. „დი სტეფანო რომ ბევრად აღემატება კოლუნას, როგორც ღირიჟორი, ეს ნათელია“, — თქვა „რეალის“ პატრონმა სანტიაგო ბერნაბეუმ. — გვანახვით თქვენი ნაქები ეუსებიო, განა მას შეუძლია შეედაროს „პანჩო“ პუშკაშს?“

ცხადი იყო, რომ ასეთი განცხადებები კიდევ უფრო ამძაფრებდნენ სიტუაციას ფინალური მატჩის წინ.

გადამწყვეტ შეხვედრას ამსტერდამში 65 ათასი მაყურებელი ესწრებოდა. ჰოლანდიელ მსაჯ ლეო ჰორნის სასტვენის ხმაზე გუნდები მოედანზე გამოვიდნენ ასეთი შემადგენლობით: „ბენფიკა“ — კოსტა პერიერა, ჟოაო, ანხელო, კავემი, ჯერმანო, კრუზი, აუგუსტო, ეუსებიო, აგუასი, კოლუნა, სიზოესი; „რეალი“ — არაკისტაინი, კასადო, მიერა, ფელო, სანტამარია, პაჩინი, ტეხადა, დელ სოლი, დი სტეფანო, პუშკაში, ჰენტო.

პირველ ტაიმში უპირატესობა „რეალს“ ჰქონდა. მე18 წუთზე პუშკაშმა გახსნა ანგარიში. „ბენფიკას“ მცველებმა ვერ აუღეს ალღო ალფრედო დი სტეფანოს ბრწყინვალე გადაცემებს, ჰენტოს ნაირნაირ ფინტებს. 23-ე წუთზე პუშკაშმა კიდევ ერთი გოლი გაიტანა, მაგრამ ბრძოლის ბედი არ იყო გადაწყვეტილი. ცხადი გახდა, რომ „რეალის“ მცველებსაც

ძალიან უჭირდათ ეუსებოსთან ბრძოლა. სანამ სანტამარია და მისი პარტიორები ეუსებოს „ჩაკეტვას“ ცდილობდნენ, სათანადო მეურვეობის გარეშე დარჩენილი დანარჩენი თავ-დამსხმელები დიდ საფრთხეს უქმნიდნენ არაკისტაინის კარს. 33-ე წუთისათვის ანგარიში გათანაბრდა — გოლები გაიტანეს აგუასმა და კავემმა. ტაიმის დასასრულს პუშკაშმა ერთხელ კიდევ დააწინაურა „რეალი“ — 3:2. გუნდები დასასვე-ნებლად წავიდნენ.

მეორე ტაიმში ვითარება სრულიად შეიცვალა. დი სტეფანო დაიღალა, უწინდებურად ველარ ხელმძღვანელობდა პარტიორებს. ველარ მოძრაობდა 35 წლის პუშკაშიც — პირველი ტაიმის ცეცხლოვანმა ტემპმა ფაქტიურად მწყობრიდან გამოიყვანა ორივე კეტერანი. მალე კოლუნამ წონასწორობა აღადგინა — 3:3, ხოლო თამაშის დამთავრებამდე ეუსებომ ორი გოლით გამარჯვება მოუტანა „ბენფიკას“ — 5:3. ეუსებოს გუნდმა შეინარჩუნა ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასი. თვით ეუსებო ევროპის საუკეთესო თავდამსხმელად და პელეს ერთადერთ ღირსეულ მეტოქედ აღიარეს. მიმომხილველები მაინც პელეს ამჯობინებდნენ. აი ამ ორი თავდამსხმელის ფრიალ საინტერესო შედარებაც:

„ეუსებო პელეს მოქნილი მოძრაობით ჰგავს, მაგრამ ნაკლებ ათლეტურია. ეს ცხადი ხდება, როდესაც თვალყურს ადევნებ ეუსებოს საჰაერო ორთაბრძოლას. მათ შორის განსხვავება შესამჩნევია ბურთით წინსვლის დროსაც. პელეს მოძრაობა სრულყოფილია. იგი ხან თითქოს მიცურავსო, ხან მიიპარება, ხან მიქრის. მისი ფეხები თითქოს საგანგებოდ ფეხბურთის სათამაშოდანაა შექმნილი. ეუსებო კი მიწას მთელი ტერფით აბაჯებს, ეს ზღუდავს მის სისწრაფეს.

ეუსებიოს დიდებულად აქვს განვითარებული მეტოქისათვის დასწრების გრძნობა, აგრეთვე აქვს ორიენტაციის გრძნობაც ისეთ ვითარებაში, სადაც ფიქრის დრო აღარ არის. ამით იგი პელეს ჰგავს.

პარალელი ქრება, თუ შევადარებთ ამ ფეხბურთელების წვლილს საერთო-საგუნდო საქმეში. ეუსებიო უფრო ინდივიდუალური ფეხბურთელია. მას არ აქვს გუნდისათვის თავგანწირვის უნარი. იგი თითქმის არ იღებს მონაწილეობას დაცვით თამაშში, ცუდად ეგუება კოლექტიურ მოქმედებას. პელესაგან განსხვავებით, ეუსებიო იერიშის დასასრულის, ეპილოგის მოთამაშეა. იგი იშვიათად ეძებს პარტნიორს, რათა გარღვევაზე გაიყვანოს, თვით ცდილობს მათგან ბურთის მიღებას, უბურთოდ კი ცუდად თამაშობს. იგი ხშირად მძიმე მდგომარეობაში აყენებს პარტნიორებს, როდესაც ზურგს შეაქცევენ ხოლმე მათ შეტევის განვითარების მომენტში.

ისევე როგორც პელე, ეუსებიოც მწვავედ გრძნობს საგოლე სიტუაციას, მაგრამ მას ბრაზილიელისაგან განსხვავებით არა აქვს მისი შექმნის ხელოვნება.

ეუსებიოს დიდებული დარტყმა აქვს, დარტყმა მოულოდნელი, თითქმის ყოველგვარი მოქნევის გარეშე. როგორც წესი, იგი მეკარისაგან მარჯვენა კუთხეში ურტყამს. ამას იგი ელვისებური სისწრაფით აკეთებს, მოუფიქრებლად.

ეუსებიო — წმინდა ინსტინქტია. იგი თითქმის ვერ ერკვევა ტაქტიკურ გართულებებში. ვერ თამაშობს კოლექტიურად, არაა შემქმნელი, არაა ორგანიზატორი, ყველაფერს რასაც აკეთებს, ინტუიციით უღევს საფუძვლად. მისი მოქმედება ძირითადად განისაზღვრება პარტნიორების ოპერაციების დაგვირგვინებით. ამ სტადიაში იგი შეიძლება პელეს შეედაროს,

ბრაზილიელთან მას აახლოებს გამარჯვებისაკენ დიდი სწრაფ-
ვაც, თუმცა ხანდახან ეუსებიოს ეკარგება სათამაშო განწყო-
ბილება. ეუსებიო, რა თქმა უნდა, შესანიშნავი მოთამაშეა,
მაგრამ მასა და პელეს შორის დიდი განსხვავებაა.“

არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ მიმოძილველი ზედმე-
ტად მკაცრად ექცევა ეუსებიოს. უპირველეს ყოვლისა, შეც-
დომა იქნებოდა გველაპარაკა მასზე, როგორც მხოლოდ შე-
ტევის ეპილოგის მოთამაშეზე. შეიძლება ეს სამართლიანი
იყოს პირველი წლებისათვის, როდესაც ეუსებიოს გამოცდილი
ფორვარდების (სანტანა, აგუასი) მხარდამხარ უხდებოდა გა-
მოსვლა. შემდეგში, როდესაც „ბენფიკას“ რიგებში გამოჩ-
ნდა ახოვანი ცენტრფორვარდი ტორესი და მწვრთნელებმა შეგ-
ნებულად წასწიეს იგი „ცეცხლის ხაზზე“, ეუსებიომ იკისრა
„არმადორის“ (გამთამაშებლის) როლი. იგი ხშირად იხევდა
უკან იერიშების ორგანიზაციის მიზნით. ისე რომ, მტკიცება,
თითქოს ეუსებიო „არაა შემქმნელი, არაა ორგანიზატორი“,
არ შეეფერება სინამდვილეს.

არც ისაა სწორი, თითქოს ეუსებიო არ იღებს მონაწილე-
ობას დაცვით თამაშში. როდესაც გუნდს უჭირს, ეუსებიოსაც
შეუძლია უკან დახევა და მეტოქის შეტევების ჩაშლაში მო-
ნაწილეობის მიღება. ისე კი, რა თქმა უნდა, უგუნურობა იქ-
ნებოდა ესოდენ აგრესიული თავდამსხმელის სისტემატუ-
რად უკან დაწევა.

1962 წელს პელესა და ეუსებიოს მოუხდათ შეხვედრა
მწვანე მოედანზე. მართალია, ოდესღაც მოზამბიკაში ეუსე-
ბიომ ითამაშა „სანტოსთან“, მაგრამ მაშინ პელე არ მონაწი-
ლეობდა მატჩში. ამასთან ახლა სულ სხვა „სანტოსთან“ მო-
უხდა შეხვედრა ეუსებიოს. 1962 წლისათვის გუნდში გადმო-

ვიდა „რკინისებური ყილმარი“, ბრაზილიის უძლიერესი მეკარე. დიდებული ნახევარმცველი ზიტო, თავდამსხმელები დორვალი, პელე, კუტინიო და პეპე შიშის ზარს სცემდნენ ნებისმიერ დაცვას. სწორედ „სანტოსი“ ითვლებოდა ტრადიციული საერთაშორისო ტურნირის მთავარ ფავორიტად, რომელსაც ყოველწლიურად აწყობდა პარიზის „რესინგი“ (მასაც ჰყავდა „ვარსკვლავი“ — თადეუშ სიზოვსკი). პირველ ტურში „სანტოსმა“ მოუგო „რესინგს“, ხოლო „ბენფიკამ“ — „ანდერლექტს“ (ბრიუსელი). ახლა ამ ორი გამარჯვებულის შეხვედრას უნდა გადაეწყვიტა პირველი პრიზის ბედი. ამ მატჩში ეუსებოიმ (იგი პირველ ტაიმში არ მონაწილეობდა) ნათლად დაინახა, თუ რა კოლოსალური ძალა ჰქონდა პელეს. „შავი მარგალიტის“ დრიბლინგი, თვალშეუვლები ილეთები, დიდი სისწრაფე და ტაქტიკური გონებამახვილობა „ბენფიკას“ დაცვას დიდ გაჭირვებაში აგდებდა. ანგარიში კატასტროფულად იზრდებოდა. თვით ჭერმანოც კი დაიბნა. მალე კოსტა პერეირას კარში 5 მშრალი ბურთი აღმოჩნდა. მაშინ ბელა გუტმანმა მოუხმო თავის საყვარელ ეუსებოის. „ამ მატჩის ხსნა ყოვლად შეუძლებელია, ითამაშე თავისუფლად, როგორც ვარჯიშის დროს. დაუმტკიცე „პროფესორ ლულას“ (ასე ეძახდნენ „სანტოსის“ მწვრთნელს), რომ ჩვენც შეგვიძლია თამაში“.. როდესაც ეუსებოი თამაშში ჩაება, 30 ათას მაყურებელს უკვე ყოველგვარი ინტერესი დაკარგული ჰქონდა მატჩისადმი — ყველაფერი ისედაც ცხადი იყო. მხოლოდ მაშინ, როდესაც ბურთს პელე იღებდა, სტადიონს ერთგვარი გამოცოცხლება ეტყობოდა. მაგრამ ახლა თვით „ფეხბურთის მეფე“ აღარცდილობდა. რა საჭირო იყო მეტოქის განადგურება! იგი ხომ ისედაც გამწარებული იყო 5 მშრალი ბურთის მიღებით. ეუსე-

ბიომ მაინც მიიპყრო პარიზელთა ყურადღება. აი იგი სწრაფად გაუსხლტა ორ მცველს, ცოტა ხნის შემდეგ ისეთნაირად გადასცა ბურთი სიმოესს, რომ თვით „ბატონ მილიმეტრს“ — რაიმონ კოპასაც კი შეშურდებოდა. გავიდა ორიოდე წუთიც და ჟილმარმა ეუსეზიოს დარტყმული ბურთი ძლივს უკუაგდო კუთხურზე. მაყურებლები აღტაცებაში მოვიდნენ. 20 წუთის მანძილზე ეუსეზიომ ჟილმარის კარში 3 (!) ბურთი გაიტანა და თუმცა „ბენფიკა“ საბოლოოდ დამარცხდა — 3:5, ეუსეზიოს ოსტატობამ ყველა აალაპარაკა.

„ბენფიკას“, როგორც ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასის მფლობელს, ორი მატჩი უნდა გაემართა მონტევიდეოს „პენიაროლთან“, რომელმაც მოიგო სამხრეთ ამერიკის ჩემპიონთა თასი. გამარჯვებულს გადაეცემოდა ე. წ. „საკონტინენტთაშორისო თასი“. პირველი მატჩი ლისაბონის „ესტადიო და ლუზზე“ მასპინძლებმა მოიგეს (1:0), მაგრამ სასტიკად დამარცხდნენ (0:5) მონტევიდეოს „ესტადიო ნასიონალზე“. „საკონტინენტთაშორისო თასი“ ურუგვაელებს დარჩათ.

ბელა გუტმანმა აასრულა თავისი დაპირება, რომ კლუბში სამ წელზე მეტს არ დარჩებოდა. დამარცხებისაგან გამწარებული გუნდის დირექტორატს მისთვის ბევრი არ უხვეწია, მით უმეტეს, რომ პორტუგალიაში გადმოსვლა მოინდომა განთქმულმა ჩილიელმა მწვრთნელმა ფერნანდო რიერამ. რიერას მანამდეც დიდი სახელი ჰქონდა ფეხბურთის სამყაროში, მაგრამ მას შემდეგ, რაც შედარებით სუსტ ჩილის ნაკრებს მსოფლიო ჩემპიონატში მესამე ადგილი ააღებინა (მართალია, ჩილიელები საკუთარ მოედანზე თამაშობდნენ!), ყველა ქვეყანაში სასურველი გახდა.

რიერა მშვენიერი მწვრთნელი იყო, მაგრამ „ბენფიკას“ ფეხბურთელებთან მუშაობაში გუტმანს ვერაფერ შეეძრებოდა. ამას გუნდის დირექტორატის აშკარა შეცდომაც მოყვა — იგი მწვრთნელს უბიძგებდა „გაეახალგაზრდავებინა გუნდი“, თუმცა ზოგი ვეტერანი კვლავინდებურად საჭირო იყო. იმ 23 ბურთიდან, რომელიც „ბენფიკამ“ გაიტანა ევროპის ჩემპიონთა თასის გათამაშებაში მონაწილეობის დროს, 17 აგუასსა და აუგუსტოს ეკუთვნოდათ. და აი გამოქვეყნდა ცნობა, რომ აგუასი „ბენფიკამ“ რამდენიმე თამაშისათვის „ათხოვა“ „აუსტრიას“. სინამდვილეში კი ეს „თხოვება“ აღარ იყო, აგუასი საერთოდ გადავიდა ავსტრიაში, სადაც კარგა ხანს წარმატებით თამაშობდა.

რიერას კარიერა „ბენფიკაში“ ცუდად დაიწყო. ერთ-ერთი მატჩის დროს უმძიმესი ტრავმა მიიღო ჯერმანომ, რომელიც დაცვის ბურჯი იყო. იგი კარგა ხნით გამოვიდა მწყობრიდან, რაც გუნდს ძალიან დაეტყო.

რიერამ მოთამაშეებს გააცნო თავისი კრედო: „შეტევა და მხოლოდ შეტევა. მხოლოდ მას მიეყავართ გამარჯვებისაკენ. ჩემთვის სულ ერთია ეუსებოთ გაიტანს გოლს, თუ კავემი. დია ფეხბურთის თავგამოდებული მომხრე ვარ. 7:5 — ძალზე კარგი მოგებაა. ჯერ ერთი, მას ორი ქულა მოაქვს, მეორეც — მაყურებელი უზომოდ კმაყოფილია“.

იწყებოდა ჩემპიონთა თასის VIII გათამაშება (1962-63 წლები). „ბენფიკას“ მთავარ მეტოქეებად ითვლებოდნენ „რეალი“, „მილანი“, „პარტიზანი“, „ანდერლექტი“, „დუკლა“ და სხვა კოლექტივები. ბრძოლა წლითიწლობით უფრო მძიმე ხდებოდა. ეს თავის თავზე იგემა „რეალმა“. ჩემპიონთა თასის ხუთგზის მფლობელი და წინა წლის გათამაშების

ფინალისტი, ამჯერად ბრძოლას გამოეთიშა, მანამდე, სანამ „ბენფიკა“ ტურნირში ჩაებმებოდა („ბენფიკას“, როგორც თასის მფლობელს, უფლება ჰქონდა პირდაპირ მერვედფინალიდან ეთამაშა). „რეალმა“ პირველივე მატჩი თავის მოედანზე ფრედ (3:3) დაამთავრა „ანდერლეჰტთან“, მომდევნო მატჩი ბრიუსელში წააგო (0:1) და... თავის ოცნებების განხორციელება ერთი წლით გადადო.

პირველი შეხვედრა პორტუგალიელებს შვეციის ჩემპიონ „ნორჩეპინგთან“ ჰქონდათ. მეტისმეტად იგრძნობოდა ჯერმანოს არ ყოფნა. რიერა, თუმცა შეტევითი ფეხბურთის მომხრე გახლდათ, არც სიფრთხილის გრძნობას იყო მოკლებული. ახალგაზრდა რაულს, რომელიც ჯერმანოს ცვლიდა, მუდმივად ეხმარებოდა უკანდახეული ნახევარმცველი ჰუმბერტო (იგი ფაქტიურად მეორე ცენტრალური მცველი გახდა). მოიერიშე ნახევარმცველი კავემი ამიერიდან განაპირა მცველი გახდა. კოლუნას საბოლოოდ მიუჩინეს ადგილი ნახევარდაცვაში. წინ მთელი იმედები ეუსებოსა და მის მუდმივ პარტნიორ ტორესზე იყო დამყარებული. მარცხენა გარემარბი სიმოესი გუდამ საიერიშოდ იყო შემართული, სამაგიეროდ მისი კოლეგა მარჯვენა ფრთაზე აუგუსტო ხშირად უკან იხევდა. „ნორჩეპინგს“ „ბენფიკამ“ შედარებით იოლად სძლია 1:1, 5:1.

მომდევნო მეტოქე ბევრად უფრო ძლიერი იყო — პრალის „დუკლა“. პრალელებს საუცხოო დაცვა ჰყავდათ: შაფრანგი — პლუსკალი — ჩადეკი — ნოვაკი. ყველა ეს მცველი ერთვნიულ ნაკრებშიც შედიოდა. როგორც მასოპუსტი თავის მოგონებებში წერს, ლისაბონის აეროდრომზე მათ, სხვებთან ერთად, აქ მცხოვრები ჩეხოსლოვაკიელები დახვდნენ და ურჩიეს ეუსებოსათვის ორი სპეციალური დარაჯი მიეჩინათ.

სხვანაირად „შავ ჯიქთან“, „მოზამბიკელ მარგალიტსა“ და „ევროპელ პელესთან“ თამაში შეუძლებელიაო. „დუკლას“ მწვრთნელმა ვეივოდამ მაშინვე უარყო ეს უხეირო რჩევა. მართლაც და, ეუსებოსათვის რომ ორი დარაჯი 'მიეჩინათ, „ბენფიკას“ რომელიმე თავდამსხმელი მეურვის გარეშე დარჩებოდა. მაგრამ განა შეიძლებოდა ტორესის, აუგუსტოს ან სიმოესის უყურადღებოდ დატოვება?

გამოვიდა თუ არა ეუსებო მოედანზე, „ესტადიო და ლუზის“ ტრიბუნები მას ყოყინით შეხვდნენ. მოედანზე გადმოცვივდნენ ფოტორეპორტიორები, რომლებიც, როგორც იქნა, ხანგრძლივი დაჟინებითი მოთხოვნის შემდეგ მოიცილა მსაჯმა — თამაშის დაწყება შეუძლებელი ხდებოდა.

პლუსკალი ერთი წუთითაც არ აცილებდა თვალს ეუსებოს, როდესაც იგი ცენტრალურ ზონაში მოქმედებდა. თუ ეუსებო ფრთებზე გადადიოდა, მას დაჰყვებოდა ჩადეკი. ეს მატჩი, მასობუსტის აღიარებით, „დუკლამ“ მშვენივრად ჩაატარა. ეუსებომ ვერ შეძლო თავისი ტრადიციული გოლის გატანა, მაგრამ „ბენფიკას“ ხომ სხვა თავდამსხმელებიც ჰყავდა!

ანგარიში გახსნა კოლუნამ. მალე ვეცენოვსკიმ საპასუხო ბურთი გაიტანა. თამაშის დრო იწურებოდა, „დუკლას“ ფრე სავსებით აძლევდა ხელს — იგი თავის მოედანზე მოგებისათვის იზრუნებდა. და აი 88-ე წუთზე კოლუნამ კიდევ ერთი გოლი გაიტანა (მასობუსტი ამტკიცებს, რომ იგი თამაშგარე მდგომარეობაში იმყოფებოდა) და გამარჯვება მოუტანა „ბენფიკას“ — 2:1. არც ეს მოასწავებდა აღსასრულს „დუკლასათვის“ — საჭირო იყო პრაღაში მოგება თუნდაც ერთი ბურთის განსხვავებით, რათა ნეიტრალურ მოედანზე თამაშის უფლება მოეპოვებინა. „ბენფიკამ“ პრაღაში ყრუ დაცვას მი-

მართა (როგორ არ შეეფერებოდა ეს ასეთ აგრესიულ გუნდს!) და ფრეს (0:0) - მიადწია. გზა ნახევარფინალისაკენ გაიხსნა.

შეუპოვარი დაცვა მეტოქის მოედანზე, შეტევა და მხოლოდ შეტევა ლისაბონში — ასეთი იყო რიერას გეგმა როტერდამის „ფეიენოორდთან“ შეხვედრის წინ. „ჩვენ არ ვემდურით მაყურებელთა ნაკლებობას, თითოეულ თამაშზე საშუალოდ 47 ათასი კაცი გვესწრება, მაგრამ „ბენფიკასთან“ შეხვედრა განსაკუთრებული მოვლენაა“ — განაცხადა ჰოლანდიელთა მწვრთნელმა. ამ დღეს როტერდამის სტადიონზე მართლაც ტევა არ იყო. მაყურებლები დიდი ინტერესით ელოდნენ ეუსებიოს გამოსვლას, მაგრამ რამდენადმე იმედგაცრუებულნი დარჩნენ. ეუსებო თითქოს არც კი ფიქრობდა გოლის გატანას, დროის დიდ ნაწილს იგი მოედნის საკუთარ ნახევარზე ატარებდა. საქმე ისაა, რომ ჰოლანდიაში გამგზავრების წინ „ლია ფეხბურთის“ აპოლოგეტმა რიერამ ასეთ ფანდს მიმართა — შუამარბები სანტანა და ეუსებო უკან დახია. მათ ნახევარმცველებთან კრუზსა და კოლუნასთან ოთხეული შექმნეს, რომელიც თავის მხრივ მცველთა „კვარტეტს“ ეხმარებოდა. ასეთი „ბეტონის“ პირობებში „ბენფიკას“ არ გასჭირვებია მიეღწია ფრესათვის — 0:0.

ზოგმა ჰოლანდიელმა გულშემატკივარმა მალე მაინც ნახა ნამდვილი ეუსებო. საპასუხო მატჩისათვის დასასწრებლად 2 000 ჰოლანდიელი გაემგზავრა 15 სპეციალური თვითმფრინავითა და არაერთი მატარებლით. „ფეიენოორდმა“ თამაში მეტად ომახიანად დაიწყო, მარცხენა გარემარბი მულენო რამდენჯერმე გაექცა კავემს. ამას „ბენფიკას“ საპასუხო იერიში მოყვა. ეუსებო ჯბქურ მიიწევდა წინ, მას მხარს

უზამდნენ დანარჩენი თავმდამსხმელებიც. პორტუგალიელებმა აშკარად აჯობეს მეტოქეს. 3:1 — ასეთი ანგარიშით მოიგო „ბენფიკამ“, მაგრამ ეს ანგარიში როდი ასახავდა ძალთა იმ თანაფარდობას, რომელიც მოედანზე იყო. მატჩის შემდეგ ჰოლანდიელი მიმომხილველები ძალიან აქებდნენ ეუსებიოს, სანტანასა და ტორესს (გოლების ავტორებს), აგრეთვე ჩინე-ზულ ფორმაში მყოფ კოლუნას. „ფეიენოორდის“ მეკარე ედი პიტერს-გრააფლანდი წერდა: „პორტუგალიელთა უპირატესობა აშკარა იყო“. თავმდამსხმელმა პიტერ კრუივერმა ჟურნალისტებს განუცხადა: „ასეთ გუნდთან წაგება სრულიადაც არაა სირცხვილი“.

„პურს ორივე ყუით ნუ ჰამ“ — ამბობს ჰოლანდიური ანდაზა. ორი კურდღლის მდევარ „ფეიენოორდს“ საქმეები ცუდად წაუვიდა, თავისი ქვეყნის ჩემპიონატშიც მარცხი იგემა და ვერც ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასი დაისაკუთრა.

„ბენფიკასთან“ ერთად თასის ფინალში გავიდა იტალიის ჩემპიონი „მილანი“. მან გზიდან ჩამოიშორა „უნიონი“ (ლუქსემბურგი) 8:0, 6:0, იპსვიჩი თაუნი“ (ინგლისი) 3:0, 1:2, „გალატასარაი“ (თურქეთი) 3:1, 5:0, „დანდი“ (შოტლანდია) 5:1, 0:1.

ფინალური მატჩი ჩატარდა ლონდონის „უემბლის“ სტადიონზე 1963 წლის 22 მაისს. ანგარიშით 2:1 გაიმარჯვა „მილანმა“

ამ მატჩის შემდეგ ურთიერთობა „ბენფიკასა“ და იტალიის კლუბებს შორის მეტად დაიძაბა. ეუსებიო ფიქრობდა, რომ მისმა გუნდმა შემთხვევით წააგო. იგი საერთოდ ძალიან დაბალი აზრისა იყო იტალიის ფეხბურთზე.

— ერთ-ერთი საერთაშორისო მატჩის დროს მისმა ძველ-

მა ნაცნობმა, გფრ-ის ნაკრების მცველმა კარლ-ჰაინც შნელინ-გერმა (რომელიც კარგა ხანია იტალიაში გამოდიოდა) ეუსე-ბიოს უთხრა:

— რატომ არ გადადიხარ იტალიაში? იქ ხომ ფეხბურ-თელებს მეტ გასამრჯელოს აძლევენ, ვიდრე რომელიმე სხვა ქვეყანაში! იტალიაში მილიონებს იშვონი.

— იტალიაში არასოდეს გადავალ, იქ ხომ ფეხბურთის არ თამაშობენ, როდესაც 8 კაცი თავის საჯარიმო მოედანს არ შორდება, რა სილამაზეზე შეიძლება ლაპარაკი. კატენაჩიო — ფეხბურთის დასასრულია.

— გასაგებია. მაგრამ რომელი გუნდი მიმართავს „კატენაჩი-ოს“, თუ თავის შემადგენლობაში შენ ეყოლები.

— არა, არ გადავალ იტალიაში. ყველაზე უკეთესად „ბენფიკა“ თამაშობს. ფეხბურთის არსი ხომ გოლის გატანაა.

დიდებული შემტევი თამაში გვიჩვენა ეუსებიომ 1963 წელს ლონდონში, როდესაც იგი ფიფა-ს ნაკრებში გამოვიდა ინგლისელთა წინააღმდეგ. ერთი წლის შემდეგ უეფა-მ სკოპ-ლეს მიწისძვრის მსხვერპლთა დასახმარებლად ბელგრადში მოაწყო ევროპისა და იუგოსლავიის ნაკრებთა მატჩი. „რა დი-დებული გუნდი იყო, — იგონებს ეუსებიო, — იაშინი, მა-სოპუსტი, ზეელერი, მესეი...“ ამ მატჩში თვით ეუსებიომ აღფრთოვანებაში მოიყვანა მაყურებელი. მისი დარტყმები 20-29 მეტრიდან საუცხოო იყო.

ეუსებიოს მდიდარი სპორტული ბიოგრაფიის ძირითადი თავი მაინც მსოფლიოს VIII ჩემპიონატი გახლავთ.

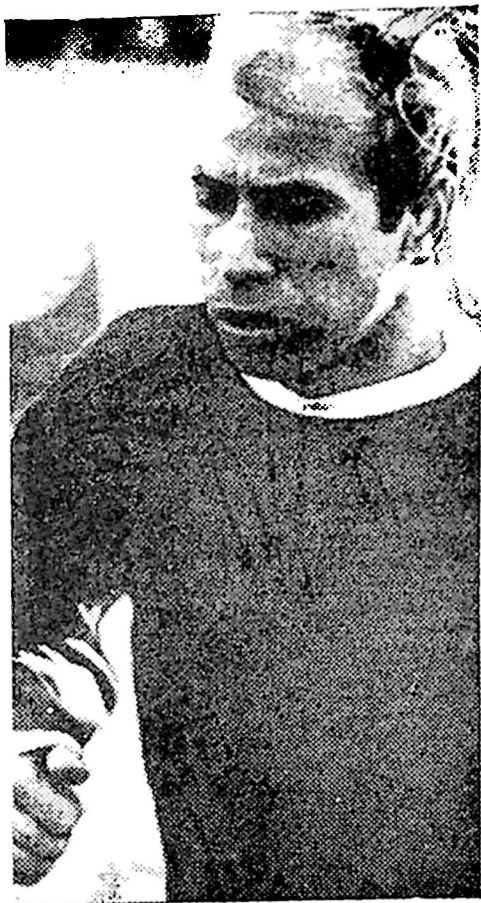
სადაც არ უნდა თამაშობდეს ამის შემდეგ „მოზამბიკელი“ ჯაქი“, სადაც არ უნდა გამოჩნდეს იგი მოედანზე, მაყურებ-ლებს ერთი სიტყვა აღმოხდებათ ხოლმე: „ეუსებიო!“

მისი ოჯახი, შესაძლოა, ყველაზე უფრო „საფეხბურთო“ იყო მსოფლიოში. რობერტ ჩარლტონის პაპის პაპა ჯექ მილბერნი ვატაცებით თამაშობდა ფეხბურთს. მას 6 ვაჟმა და 5 ქალიშვილმაც მიბაძა. რობერტის ერთ-ერთი ბიძა „ლიდს იუნაიტედის“ ნამდვილი ბურჯი გახდა. ორი ბიძაც იქვე თამაშობდა, ხოლო დედა დიდხანს გამოდიოდა გიმნაზიის გუნდში და მხოლოდ გათხოვების შემდეგ აიღო ხელი ოფიციალურ მატჩებში მონაწილეობისაგან. რა თქმა უნდა, თავისი ვაჟები ჯექი და ბობი მან აღზარდა როგორც ნამდვილი გულშემატკივრები.

ჯექისა და ბობის მამა თომასი ჩრდილოეთ ინგლისის მესახტეთა დაბის, აშინგტონის კლუბის მეკარე გახლდათ. ეს გუნდი წარმატებით გამოდიოდა ინგლისის ჩემპიონატის მესამე ლიგაში. მოგვიანებით, როდესაც თომასმა თამაშს თავი დაანება, ფეხბურთის სიყვარული როდი განელებია. ყველაზე მღელვარე დღე ჩარლტონების ოჯახში შაბათი იყო. მამას მარტო თავის ყოფილ კლუბ „აშინგტონის“ ბედი როდი აღელვებდა. ამ დღეს ხომ მთელ ინგლისში ოთხივე ლიგის მატჩები იმართებოდა. თომასი დილიდანვე ნერვიულობდა, რა იქნებოდა მოეგო მის ფავორიტს — „ლიდს იუნაიტედს“! შაბათს. სხვა საქმეებთან ერთად, პატარა ბობის ერთი მოვალეობაც ჰქონდა — მას საღამოს გაზეთებიც უნდა შეეძინა, რადგან მამამისი ვერ ითმენდა, უნდოდა შეეტყო ყველა საფეხბურთო სიახლე.

მაშინდელი გულშემატკივრები ხომ არ იყვნენ სატელევიზიო გადაცემებით განებივრებულნი.

როდესაც მოგვიანებით ბობის ჟურნალისტები შეეკითხნენ, ვინ შეაყვარა ფეხბურთი, მამამ თუ დედამ, მან მაინც მამა დაასახელა. მას შემდეგ, რაც თომას ჩარლტონმა მეკარეობას თავი დაანება, მძლეოსანთა მწვრთნელი გახდა. ხშირად ვარჯიშზე პატარა ბობიც მიჰყავდა, და აი მამამ მოისურვა მის შვილს 100 მეტრზე ერბინა, უკვე საკმაოდ დაოსტატებულ სპორტსმენებთან ერთად. რათა ბობი თავიდანვე არ „დაკარგულიყო“, მას 20 მეტრ „ფორას“ აძლევდნენ. როდესაც ბობის

ბობი ჩარლტონი მინდორზე
გამოსვლისას

პირველად გაასწრეს, ატირდა. შემდეგ გადაწყვიტა, რაღაც არ უნდა დასჯდომოდა, უკან ჩამოეტოვებინა მეტოქეები და აი-

დადგა დღე, როდესაც თომასი სიახრულით ცას ეწია — პატარა ბობიმ ბოლოს და ბოლოს გაასწრო ყველა მორბენალს.

ჩვეულება რჯულზე უმტკიცესიაო — თ. ჩარლტონი მძიმედ დაავადდა, ყველა მეურნალმა მასზე ხელი აიღო. იგი კი ყველას ფეხბურთის ამბებს ეკითხებოდა. მოხდა ისე, რომ შაბათ საღამოს გაზეთების შესაძენად წასულ ბობის მამა მკვდარი დაუხვდა.

ქვრივსა და მცირეწლოვან ბავშვებს თომასის ძმამ უპატრონა. საყურადღებოა, რომ მან ბობის მეურვეობა იმით დაიწყო, რომ ფეხბურთელის ფორმა უყიდა. ჩარლტონების სახლში კედელზე მრავალი გამოჩენილი მოთამაშის სურათი იყო ეკრული. „ბევრი ივარჯიშეთ, ბავშვებო, — ეუბნებოდა ბიძა — იქნებ ახ სახელოვან ადამიანებს მიბადოთ“.

როდესაც ბობი სკოლის გუნდის კაპიტნად აირჩიეს, სწავლისაგან თავისუფალ დროს მთლიანად ფეხბურთს ანდომებდა. არაერთხელ მიუღია მას საყვედური მასწავლებლისაგან, ბავშვებს ნუ გვიცდენო. მატჩი მატჩს მოსდევდა. ომის ცხარე დღეებში ვის ჰქონდა ბუცების შოვნის თავი, მაგრამ ერთი რამ მაინც მოხერხდა, — ბობის გუნდის თითოეულ წევრს თეთრი მაისური ეცვა. არა, ეს საერთო ფორმა არ ყოფილა, მაგრამ მეტოქეებისაგან საკუთარი მოთამაშეების გამოცნობა მაინც შეიძლებოდა. როდესაც ომი დამთავრდა და ინგლისში ფეხბურთისათვის მოიცალეს, სკოლის დირექციამაც თავი გამოიღო და ბობის გუნდს ახალი, წითელი მაისურები შეუძინა. ბავშვები წამოიხარდნენ და მაისურებში გამოწყობილნი უკვე ნამდვილ ფეხბურთელებს ჰგვანდნენ.

11 წლის ბობის სერიოზული საფრთხე დაემუქრა. ბიძამ გადაწყვიტა მისი შეყვანა მორბეტის გიმნაზიაში, რომელიც

განთქმული იყო რეგბის მოთამაშეებით. ბობი, რომლის მთელი ცხოვრება ჯერჯერობით მხოლოდ ფეხბურთთან იყო დაკავშირებული, რეგბის ვერ იტანდა. მან დააჩვენა კიდეც ბიძა, რომ მორპეტში ვერაფერს გააკეთებდა და საბოლოოდ ისეთი გიმნაზია შეურჩიეს, სადაც ფეხბურთის თამაში შეიძლებოდა.

ბედლინგტონის გიმნაზიაში სწავლა ბობის მეტად გაუძნელდა. ამასთან, სად იყო და სად არა, გამოჩნდა მწვრთნელი ჯო ამსტრონგი, რომელიც ნიჭიერ ბავშვებს აგროვებდა „მანჩესტერ იუნაიტედისათვის.“ ამ მწვრთნელს არ დაეზარა ერთ მეტად ცივ ღღეს, როდესაც მოედანი სასტიკად იყო გაყინული, ბობის თამაშისათვის ედვენებინა თვალი. ამ დღიდან ამსტრონგის უბის წიგნაკში აღინიშნა ახალი გვარი—ჩარლტონი.

სასკოლო არდადეგები იყო. ბობი თავის ძმასთან ერთად აშინგტონში დაბრუნდა. დედამ ის-ის იყო სადილი გააწყო, რომ ამსტრონგმა მოაკაკუნა. მას „ლიდს იუნაიტედის“ პრეზიდენტი რეინოლდსი ახლდა. ამსტრონგმა ბობის შესთავაზა „მანჩესტერ იუნაიტედთან“ კონტრაქტი, რეინოლდსმა კი მის ძმას, ჯეკის დაადგა თვალი. „მანჩესტერ იუნაიტედში“ ჩარიცხვა ფაქტიურად სკოლისათვის თავის მინებებას ნიშნავდა. ქალბატონმა ჩარლტონმა ჯერ იუარა, მაგრამ შემდეგ, როგორც ფეხბურთის ძველი გულშემატკივარი, ვერ აღუდგა წინ ცდუნებას.

1953 წელს ბობიმ პირველად ითამაშა „უემბლის“ სტადიონზე. ინგლისისა და უელსის მოსწავლეთა ნაკრებების მატჩში მის მიერ გატანილმა კიდეც ორმა გოლმა გადაწყვიტა კიდეც მატჩის ბედი ინგლისელთა სასარგებლოდ.

ჯერ კიდეც ადრე, სანამ ბობი თავის სპორტულ ბედს „მან-

ჩესტერ იუნაიტედს“ დაუკავშირებდა, ნიჭიერი ჰაბუკის გადაბირება მრავალმა კლუბმა სცადა. როგორც თვით ჩარლტონი იგონებს, იგი 15 წლისაც არ იყო, როდესაც 18 (!) გუნდისაგან მიიღო წინადადება. მათ შორის იყვნენ „ველვერჰემპტონ უონდერერსისა“ და „არსენალის“ სახელოვანი კოლექტივები. და მაინც ბობის ბედმა გაუღიმა, როდესაც იგი სწორედ „მანჩესტერ იუნაიტედში“ ჩაირიცხა.

ამასთან დაკავშირებით, მან სწავლა ამ ქალაქში განაგრძო. ძნელი დღეები დაუდგა ბობის. რვის ნახევარზე დგებოდა, მიდიოდა გიმნაზიაში. თავდებოდა თუ არა სწავლა, „ოლდ ტრაფორდის“ სტადიონზე ყოველდღიურად 2—3 საათს ვარჯიშობდა. საღამო გაკვეთილების მომზადებას ეთმობოდა.

ჩარლტონი სკოლაში მალავდა, რომ „მანჩესტერ იუნაიტედში“ ირიცხებოდა. მაგრამ რამდენ ხანს შეიძლებოდა ამის დამალვა! სკოლაში დარწმუნდნენ, რომ ბობი ჩინებულად თამაშობდა და გუნდშიც შეიყვანეს. სასკოლო გუნდს თავისი „კალენდარი“ ჰქონდა. ხდებოდა ისე, რომ ბობის დღეში ორი მატჩი უნდა ეთამაშა, მაგრამ რას იზამდა.

და აი ყველაფერს ფარდა აეხადა. მასწავლებელმა გამოაცხადა, რომ სკოლის ფეხბურთელების უახლოესი მეტოქე იქნებოდა „მანჩესტერ იუნაიტედის“ ჰაბუკთა კოლექტივი. რაღას იზამდა ბობი. მან დედას შეატყობინა თავისი გასაჭირი და სთხოვა სკოლის მიტოვების ნებართვა. ქალბატონი ჩარლტონი დიდხანს უარობდა, მაგრამ შემდეგ მაინც დათანხმება მოუხდა. ბობის უფროსი ძმა ჯეკი „ლიდს იუნაიტედში“ ჩაირიცხა. თავისი სამი ბიძის მსგავსად ძმებმა დიდი პატიოსნება გამოიჩინეს და თავიანთი გუნდებისთვის არასოდეს უღალატნიათ, თუმცა მათი გადაბირების მსურველი ბევრი იყო.

17 წლის ბობიმ თავის პირველ პროფესიულ ხელშეკრულებას მოაწერა ხელი „მანჩესტერ იუნაიტედთან“. ეს გუნდი ოდესღაც ორჯერ იყო ინგლისის ჩემპიონი (1907-8 და 1910-11 წლებში), ახლა კი მატ ბასბიმ კიდევ ერთხელ (1951—52 წლებში) მოუპოვა მას უძლიერესის წოდება. მწვრთნელს დიდი გეგმები ჰქონდა. მას არ აკმაყოფილებდა ინგლისის ჩემპიონობაზე და თასზე ბრძოლა, უნდოდა „მანჩესტერ იუნაიტედი“ ევროპაში უძლიერესი გაეხადა.

ბასბი და მისი თანაშემწეები დიდ ყურადღებას აქცევდნენ ახალგაზრდა ფეხბურთელებს. „ახალგაზრდებშია ინგლისის ფეხბურთის მომავალი“ — ასეთი იყო მათი პრინციპი. ამ ხანებში ბევრს წერდნენ იმ დიდ მარცხზე, რომელიც ინგლისელებს აგემა უნგრეთის „დიდმა გუნდმა“. შესანიშნავი ფეხბურთელები იყვნენ რამსეი, რაიტი და მეტიუზი, მაგრამ ისინიც კი კერაფერს გახდნენ ბუდაპეშტელ ვირტუოზებთან. ლაუტონისა და ლოფტჰაუზის კარიერაც დასასრულს უახლოვდებოდა. ინგლისის ნაკრებმა დაკარგა ავტორიტეტი.

სანამ ბობი სათადარიგო შემადგენლობაში თამაშობდა, მატ ბასბიმ ზედიზედ დააწინაურა შესანიშნავი ახალგაზრდა ფეხბურთელები: ედი კოულმანი, ბილ ფოულკესი, როი ვუდი, როჯერ ბირნი, მარკ ჯონსი, დანკან ედვარდსი, დენის ვაიოლეთი, ჯონი ბერი, ჯეკ ბლენჩფლაუერი (სახელოვანი დან ბლენჩფლაუერის ძმა), ტომი ტეილორი, დევიდ პეგი. „მანჩესტერ იუნაიტედს“ „ტალანტების სამკედლო“ უწოდეს. ყოველ შაბათს, სათადარიგო შემადგენლობათა მატჩში, ბობი ჩარლტონი ჭაბუკთა მხარდამხარ თამაშობდა, რომლებიც ძირითად გუნდში დაწინაურებას ელოდნენ.

18. წლის ბობი ექვსი თვით გამოეთხოვა გუნდს — ჯარში

გაიწვიეს. ამ ხნის განმავლობაში იგი არმიულ კოლექტივში გამოდიოდა და როდესაც „მანჩესტერ იუნაიტედს“ დაუბრუნდა, ბასბი კმაყოფილი დარჩა — ჩარლტონის ფორმა სამაგალითო იყო.

„მანჩესტერ იუნაიტედს“ ინგლისის თასის ნახევარფინალში „ბირმინგემ სიტისთან“ თამაში მოელოდა. სწორედ ამ დროს ავად გახდა გუნდის ძირითადი „ბომბარდირი“ ტომი ტეილორი. ბასბიმ უყოყმანოდ დაუთმო მისი ადგილი ჩარლტონს და არც უნანია — ბობიმ გადაამწყვეტი გოლი გაიტანა და გუნდს გზა გაუხსნა ფინალისაკენ.

დადგა ფინალის დღეც. „ასტონ ვილა“ წმიდა სათასო გუნდად ითვლება. შეიძლება ჩემპიონატში ამ გუნდმა უფერული თამაში უჩვენოს, მაგრამ იშვიათ შეუპოვრობას იჩენს, როცა საჭმე თასს ეხება. ტომი ტეილორი ამ თამაშისათვის გამოჩანმრთელდა, მაგრამ ახლა ავად გახდა დენის ვაიოლეტი. ბასბიმ ისევ ჩარლტონს მოუხმო. ჭაბუკი ფეხბურთელი ჩინებულად თამაშობდა, მაგრამ „მანჩესტერ იუნაიტედს“ ამ დღეს იღბალი არა ჰქონდა. დაიწყო თუ არა თამაში, მძიმედ დაშავდა მეკარე ვუდი. კარში ერთ-ერთი მცველი ჩადგა (მეკარის გამოცვლა ხომ არ შეიძლებოდა) და თამაშის ბედიც „ასტონ ვილას“ სასარგებლოდ გადაწყდა.

ბასბის ჩარლტონი დიდი ტალანტის ფეხბურთელად მიაჩნდა, მაგრამ როდი ჩქარობდა მის შეყვანას ძირითად შემადგენლობაში: მხოლოდ 1956 წლის ოქტომბრიდან დაიწყო ბობიმ ასე თუ ისე სისტემატურად თამაში ძირითად გუნდში, საერთოდ კი 1956—57 წლების სეზონში ჩემპიონატის 14 მატჩი ჩაატარა.

1957 წელს „მანჩესტერ იუნაიტედი“ ევროპის ქვეყნების

ჩემპიონთა თასის გათამაშებაში ჩაება, რომელიც მაშინ ახლად შემოღებული შეჯიბრება იყო. ჭერ ყველაფერი კარგად მიდიოდა. ინგლისელებმა თასის გათამაშება დაატოვებინეს ბელგიის ჩემპიონ „ანდერლექტს“ — 2:0 და 10:0, გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ჩემპიონ „ბორუსიას“ (ქ. დორტმუნდი) — 3:2 და 0:0, მეოთხედფინალში მეტად ძნელ ბრძოლაში სძლიეს ბილბაოს „ატლეტიკოს“ — 3:5 და 3:0. და აი ნახევარფინალში მათ მოელოდათ შეხვედრა მადრიდის „რეალთან“, რომელსაც ამ დროს მსოფლიოს უძლიერესი საკლუბო გუნდის რეპუტაცია ჰქონდა.

პირველი მატჩი გაიმართა მადრიდის „ჩამარტინის“ სტადიონზე, ჩარლტონი სათადარიგოთა შორის იყო. ესპანელებმა გაიმარჯვეს 3:1. გოლები გაიტანეს რიალმა, დი სტეფანომ, მათოესმა, ხოლო ინგლისელთაგან — ტეილორმა. ბასბის ისლა დარჩენოდა, რომ მეტად სერიოზულად მომზადებულიყო მატჩ-რევეანშისათვის საკუთარ მოედან „ოლდტრაფორდზე“. მართალია, გათამაშების ადრეულ წრეში — „მანჩესტერ იუნაიტედმა“ თავი გაართვა ძნელ ამოცანას, „ატლეტიკოსთან“ (ბილბაო) წინა თამაშის ორი ბურთის განსხვავებით წაგების შემდეგ, მაგრამ „რეალი“ ხომ „ატლეტიკო“ არ იყო!

ამ თამაშში ბასბიმ გადაწყვიტა ბრძოლაში ჩაება ჩარლტონი. აი გუნდების შემადგენლობები: „რეალი“ — ი. ალონსო, ლესმესი, ტორესი, ზარაგა, მ. ალონსო, მუნოზი, (გუნდის ახლანდელი მწვრთნელი), კოპა, მათეოსი, დი სტეფანო, რიალი, ჰენტო. „მანჩესტერ იუნაიტედი“ — ვუდი, ფოულკესი, ბირნი, კოულმანი, ბლენჩფლაუერი, ედვარდსი, ბერი, უილანი, ტეილორი, ჩარლტონი, პეგი.

უამრავი საერთაშორისო მატჩი ჩაატარა შემდეგში ჩარლ-

ტონმა, მაგრამ არც ერთი არ შეედრებოდა ამ პირველი შეხვედრის დაძაბულობას. იგი პირველად შეხვდა ფეხბურთის განთქმულ დიდოსტატებს დი სტეფანოსა და კოპას. „რეალი“ მეტოქის მძლავრ შეტევას მოელოდა, ამიტომ უკან დასწია რამდენიმე მოთამაშე და იმედს კონტრიერიშზე ამყარებდა. ჩარლტონი ალტაცებით ადევნებდა თვალს დი სტეფანოს, რომელიც ჩინებულად ეხმარებოდა ცენტრალურ მცველ მ. ალონსოს. „მანჩესტერ იუნაიტედი“ უტევდა და უტევდა, შედეგი კი არ ჩანდა. და აი მინიატურულმა და ელეგანტურმა კოპამ მოედნის სიღრმიდან კარგი გადაცემა მიიღო, გვერდი აუარა ინგლისელთა მცველებს და გახსნა ანგარიში. „მანჩესტერ იუნაიტედის“ მოთამაშეებს ჭირის ოფლმა დაასხა. გავიდა კიდევ რამდენიმე წუთი და რიალმა (№ 8) კიდევ ერთი გოლი გაიტანა მასპინძელთა კარში. ორი მატჩის ბურთების შეფარდება გახდა 5:1. მეორე ტაიმში ჯერ ტეილორმა შეცვალა ანგარიში, ხოლო შემდეგ თვით ჩარლტონმა გაიტანა თავისი პირველი გოლი საერთაშორისო მატჩში და „მანჩესტერ იუნაიტედს“ ფრე (2:2) მოუტანა, თუმცა ინგლისელებს თასის გათამაშების დატოვება მოუხდათ. ბასბიმ სათანადო ანალიზი გაუკეთა ამ წაგებას. მან გადაწყვიტა მეტი მოთამაშეები გამოეყვანა ძირითად შემადგენლობაში, რათა „მანჩესტერ იუნაიტედს“ გაეძლო სამ ფრონტზე ბრძოლისათვის — ინგლისის ჩემპიონატი, ინგლისის თასი და ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასი აშკარად ჰქანცავდა ფეხბურთელებს.

„მანჩესტერ იუნაიტედმა“ კარგად დაიწყო ჩემპიონთა თასის მორიგი გათამაშება. მან სძლია ირლანდიის ჩემპიონ „შამროკ როვერსს“ 6:0 და 3:2, შემდეგ ჩეხოსლოვაკიის ჩემპიონ „დუკლას“ (პრაღა) — 3:0 და 0:1. მეოთხედფინალში ინგლი-

სელები უნდა შეხვედროდნენ მეტად სახიფათო მეტოქეს, ბელგრადის „ცრენა ზეზდას“. მატ ბასბი ყოველთვის ფიქრობდა, რომ იუგოსლავიელების მანერა მეტისმეტად უსიამოვნო იყო ინგლისელთათვის, ამიტომ საგანგებოდ ემზადებოდა. მან კარგად იცოდა, რომ „ცრენა ზეზდა“ მეკარე ბეარათი, თავდამსხმელებით კოსტიჩით, ზებეცითა და ახალგაზრდა შეკულარა-ცით თვით იყო თასის გათამაშების ერთ-ერთი ფავორიტი. ბევრს არაფერს ნიშნავდა პირველი მატჩის მოგება (2:1) მანჩესტერში — წინ იყო გადამწყვეტი შეხვედრა ბელგრადში. „მანჩესტერ იუნაიტედი“ ბელგრადში გაემგზავრა მთელი თავისი შემადგენლობით, ბევრი ჟურნალისტის თანხლებით.

ეს იყო მეტისმეტად დრამატული მატჩი. ჯერ იყო და სტუმრებმა გაიტანეს 3 გოლი, მაგრამ ბრძოლა გრძელდებოდა. პირველი ტაიმის ანგარიში იყო 3:1. მეორე ტაიმში დაშვდნენ ედვარდსი, გრეგი და მორგანსი. ისინი ველარ თამაშობდნენ სრული ძალით. ამით კარგად ისარგებლეს მასპინძლებმა და გაათანაბრეს კიდევ ანგარიში — 3:3.

ამრიგად ორი მატჩის შედეგად „მანჩესტერ იუნაიტედმა“ გზიდან ჩამოიცილა მეტად სახიფათო მეტოქე — გავიდა ჩემპიონთა თასის ნახევარფინალში. გუნდის წევრები გახარებულები ბრუნდებოდნენ შინ.

ბრუნდებოდნენ, მაგრამ ყველამ როდი მიაღწია ინგლისამდე. მიუნხენის აეროდრომთან თვითმფრინავს, რომელშიც ფეხბურთელები იყვნენ, საშინელი კატასტროფა მოუვიდა. ფეხბურთელთა დიდი ნაწილი (როჯერ ბირნი, ჯეფ ბენტი, ედი კოულმანი, მარკ ჯონსონი, ბილი უილანი, ტომი ტეილორი, დევიდ პეგი) მაშინვე დაიღუპა, ზოგი დასახიჩრდა. დანკან ედვარდსი უგრძნობლად მიიყვანეს საავადმყოფოში, სადაც რამდენ-

ნიმე დღის შემდეგ გარდაიცვალა. ჰოი საკვირველებავ! ბობი ჩარლტონი რაღაც სასწაულით სალ-სალამათი დარჩა!

მწვრთნელი მატ ბასბი კარგა ხნის განმავლობაში კრიტიკულ მდგომარეობაში იყო. მიუნხენის საავადმყოფოში მიაჩნდათ, რომ იგი ვერ გადაარჩებოდა, მაგრამ ბასბი თანდათანობით მომჯობინდა, მისი მომვლელები მკაცრად იყვნენ გაფრთხილებულნი, არაფერი წამოცდენოდათ ფეხბურთელების სიკვდილის შესახებ. როდესაც ბასბი გონს მოვიდა, პირველად ეღვარდსი იკითხა.

— ეღვარდსი! გადარჩა ეღვარდსი?!

ბერმა, რომელიც ბასბის სანახავად მივიდა, არ იცოდა, რომ ბასბის ყველაფერს უმაღლედნენ. მან მწვრთნელს მიუგო, რომ ეღვარდსი გარდაიცვალა. ბასბის ისევე წაუვიდა გული და მხოლოდ რამდენიმე თვის შემდეგ დასტოვა მიუნხენის საავადმყოფო.

ამ საშინელმა კატასტროფამ იმ დროის ერთ-ერთი უძლიერესი გუნდი შეიწირა, მაგრამ საფეხბურთო ცხოვრება თავისი გზით მიდიოდა. გამოჯანმრთელებულმა ბასბიმ მიზნად დაისახა „მანჩესტერ იუნაიტედის“ აღორძინება. მას ამ საქმეში დიდად ეხმარებოდნენ სასწაულებრივ გადარჩენილი გრეგი, ვაიოლეტი და ჩარლტონი. გუნდმა შეიძინა რამდენიმე ახალი მოთამაშე მათ შორის ცნობილი თავდამსხმელი ერნი ტეილორი. ერნი ტეილორი კარგი ოსტატი იყო, მაგრამ მაინც ბევრად ჩამოუვარდებოდა თავის მოგვარე ტომი ტეილორს.

ახლად შეკოწიწებულმა გუნდმა განაგრძო ბრძოლა ევროპის ჩემპიონთა თასზე. თავის მოედანზე ნახევარფინალურ მატჩში, მან სენსაციური გამარჯვება იზეიმა „მილანთან“ 2:1, მაგრამ მეორე მატჩში გამოიჩინა, რომ ძალები აშკარად

არათანაბარი იყო. „მილანმა“ გაიმარჯვა — 4:1 და გავიდა ფინალში.

განახლებულ გუნდში ჩარლტონს მარცხენა გარემარბობა მიაჩნდეს. რატომ? მხოლოდ და მხოლოდ იმიტომ, რომ ამ პოსტზე „მანჩესტერ იუნაიტედს“ არა ჰყავდა სათანადო მოთამაშე. ეს აშკარად აღიარა მატ ბასბიმ და გულშემატკივრებს დაჰპირდა, რომ ჩარლტონს მაშინვე ცენტრში გადაიყვანდა, როგორც კი გამოჩნდებოდა რომელიმე შესაფერისი გარემარბი. „რა თქმა უნდა, ჩარლტონი გარემარბი არაა. მას არც მეტიუზის დრიბლინგი აქვს და არც ჰენტოს ცრუ მოძრაობა“ — ამბობდნენ ინგლისელი მიმომხილველები. ეს ასე იყო, მაგრამ ჩარლტონი ურიგოდ როდი ასრულებდა თავის ახალ მოვალეობას. მისი იშვიათი სისწრაფე და მდიდარი ტექნიკა მცველებს გასაჰყირში აგდებდა. საქმე იქამდე მივიდა, რომ ნაკრების მწვრთნელმა ვოლტერ უინტერბოტომმა ჩარლტონი თავის გუნდში სწორედ მარცხენა გარემარბად მიიწვია.

მსოფლიოს VI ჩემპიონატი მოახლოვდა. უოლტერ უინტერბოტომს შეეციაში გამგზავრების წინ ერთ-ერთ უკანასკნელ რეპეტიციად მიაჩნდა მატჩი ბელგრადში იუგოსლავიელების წინააღმდეგ. ეს მატჩი ინგლისელებმა წააგეს 0 : 5. ჩარლტონს არასდროს ისე ცუდად არ უთამაშნია, როგორც ახლა. მისი ფორმა აშკარად გაუარესდა და ეს ამბავი ბობის მსოფლიო ჩემპიონატში მონაწილეობის ფასად დაუჯდა. თუმცა იგი გუნდთან ერთად შეეციაში გაემგზავრა, მაგრამ თამაშებში არ მიუღია მონაწილეობა.

ღრო გავიდა. ჩარლტონმა დაძლია დიდი ფსიქოლოგიური ტრავმა. მართალია იგი ისევ მარცხენა გარემარბად თამაშობდა, მაგრამ ოცნებობდა იმ დროზე, როდესაც გუნდის „ღირი-

ჟორი“ გახდებოდა. ჯერჯერობით კი ამ როლს ნაკრებში მისი კაპიტანი ჯონ ჰეინსი ასრულებდა.

1962 წელს ჩილის მსოფლიო ჩემპიონატში ინგლისელები გაცილებით უკეთესად გამოიყურებოდნენ, ვიდრე 4 წლის წინათ შვეციაში. მათ შეძლეს მეოთხედფინალში გასვლა. მეტის-მეტად საინტერესო გამოდგა უნგრეთ-ინგლისის შეხვედრა. „ფრანს“ „ფუტბოლი“ წერდა: „შეხვედრა ისე კორექტულად მიმდინარეობდა, რომ გეგონებოდათ ფეხბურთელები სმოკინგებში გამოწყობილები თამაშობენო“.

აი, რას წერდა ამ თამაშის შესახებ სპორტის დამსახურებული ოსტატი ა. ლოღობერიძე, რომელიც ესწრებოდა მსოფლიო ჩემპიონატს.

„ინგლისელთაგან კარგი შთაბეჭდილება დატოვა გრივსმა, ხოლო ჩარლტონმა (№ 11) ბრწყინვალედ ითამაშა. ესაა საოცრად სწრაფი გარემარბი, რომელსაც საუცხოო დრიბლინგი აქვს. საჭიროების შემთხვევაში დაუღალავად ეხმარება თავის ნახევარდაცვას, მარჯვნივაც ინაცვლებს, არავითარ შემთხვევაში არ დააყოვნებს ბურთს, თუ რომელიმე პარტნიორს თავისუფალ პოზიციაში მოკრა თვალი“.

ამ მატჩის წაგების მიუხედავად (1:2) ინგლისელები მეოთხედფინალში გავიდნენ, სადაც ისინი მსოფლიო ჩემპიონებს — ბრაზილიელებს შეხვდნენ.

რეიტერის სააგენტოს კორესპონდენტი წერდა: „ბრაზილიელები ჯობდნენ ინგლისელებს ბურთის ფლობასა და გადაცემათა სიზუსტეში. მათი თავდასხმა მოქმედებდა სწრაფად და ეფექტურად, მაშინ, როდესაც პოზიციური თამაშით გატაცებული ინგლისელი მცველები ურთიერთდაზღვევას ვერ ას-

„რა ხდება მინდორზე?“

წრებდნენ. მოედანზე ბრაზილიელთა „ბატონობა“ საკმაოდ დამაჯერებლად მეტყველებს ამ გუნდის კლასზე. ინგლისელები ლომებივით იბრძოდნენ მანამ, სანამ დაიღლებოდნენ“.

ახლა კი მოვეუსმინოთ ისევ ა. ლოლობერიძეს:

„ინგლისელებმა მეტად მაღალ ტემპში დაიწყეს თამაში და პირველივე წუთებზე იშიშვლეს თავიანთი „მახვილი“ — ჩარლტონი. ბრაზილიელთა მარჯვენა მცველი ჯ. სანტოსი ჯერ კიდევ კონტრილეთისათვის ემზადებოდა, როცა ჩარლტონმა თვალშეუვლები მოძრაობით აუარა გვერდი ჯერ მას, შემდეგ მაუროს და ზედ კარის წინ ჩააწოდა ბურთი, ცენტრალურმა თავდამსხმელმა ვერ გამოიყენა მარცხენა გარემარბის ეს ძვირფასი „ნობათი“ და დაკარგა ნაღდი გოლი. სანამ ის, თმებში ხელჩაეღებული, კვნესოდა მეკარე ეილმარის წინ, ბრაზილიელებმა წინ გაისროლეს ბურთი და ჩართეს თამაშში თავიანთი მთავარი კოზირი — გარინჩა. თუ შეაღარებთ ორივე მოწინააღმდეგის ძირითად შემტევ ძალას — ჩარლტონსა და გარინჩას, ეს უკანასკნელი გაცილებით უფრო ძლიერია:

პირველი ტაიმის შემდეგ უინტერბოტომმა სულ ორიოდ სიტყვა უთხრა კორესპონდენტებს.

— წარმოდგენა არა მაქვს, რა ვუთხრა ჩემს მცველებს. როგორ უნდა დაეიჭიროთ გარინჩა, არ ვიცი!

მაგრამ სწორი არ იქნებოდა ბრაზილიელების გამარჯვება (3:1) მხოლოდ გარინჩას პირად საქმეში „ჩაგვეკერებინა“. ინგლისელებმა ამ დღეს ძალზე ძლიერად ითამაშეს, მაგრამ ყველასთვის ცხდი იყო, რომ ბრაზილიის ნაკრები მათზე მაღლა იდგა“

მსოფლიო ჩემპიონატის შემდეგ ინგლისის ნაკრებს სათავეში ახალი მენაჯერი — ალფრედ რამსეი ჩაუდგა. ესაა ჯიუტი, გოროზი ადამიანი, ნამდვილი ფანატიკოსი, რომელიც მზადაა ყველაფერი შეწიროს ფეხბურთს. ბევრმა წყალმა ჩაიარა მას შემდეგ, რაც რამსეიმ „უემბლიზე“ ითამაშა ინგლისის ნაკრების შემადგენლობაში მარჯვენა მცველად, უნგრელთა „დიდი გუნ-

დის“ წინააღმდეგ. ამ მატჩის გახსენებისას რამსეი ახლაც სირცხვილით იწვის. მან ყველაფერი გააკეთა, რაც შეეძლო. თუ შეიძლება ითქვას, კარგად გაუმკლავდა კიდეც ციბორს, მაგრამ ამ მატჩში საქმე მარტო რამსეისა და ციბორში როდი იყო. „დიდი გუნდის“ თავდასხმა ისე ეთამაშებოდა ინგლისელთა მცველებს, როგორც კატა თავგვს. ამან კი მასპინძლების სასტიკი დამარცხება — 3 : 6 განაპირობა.

გახდა თუ არა ნაკრების მენაჯერი, უოლტერ უინტერბოტომის ნაცვლად, ალფ რამსეიმ ინგლისელებს მსოფლიო ჩემპიონობა აღუთქვა. თქმა ადვილი იყო, მაგრამ... ჩილიში ხომ ინგლისელები არა მარტო ბრაზილიელებს, არამედ ჩეხოსლოვაკიელებსა და იუგოსლავიელებსაც ბევრად ჩამოუვარდებოდნენ. ავიღოთ თუნდაც უნგრელები, რომლებმაც ასეთი სირცხვილი აჭამეს ინგლისელებს 1953 წელს. რა თქმა უნდა, უნგრეთის 1962 წლის ნაკრები, რომელიც ძირითადად ახალგაზრდა ოსტატებისაგან შედგებოდა, ბევრად ჩამოუვარდებოდა „დიდ გუნდს“, მაგრამ ინგლისელებს მაინც სჯობდა. ახლა იტალიელები. ესპანელები, არგენტინელები ურუგვაელები...

ერთი სიტყვით, საჭირო იყო გუნდის შემადგენლობის ძირფესვიანად გადასინჯვა, მეტოქეთა თამაშის საგანგებო შესწავლა, ტაქტიკური სიურპრიზების მომზადება. ერთი მხრივ, ინგლისელები სხვებთან შედარებით იოლ მდგომარეობაში იყვნენ. ისინი როგორც მორიგი მსოფლიო ჩემპიონატის მასპინძლები, გაათავისუფლეს შესარჩევი თამაშებისაგან. ვინ იცის! განა ცოტა ძლიერი ნაკრები დარჩენილა მსოფლიო ჩემპიონატის გარეშე. გავიხსენოთ ესპანელები და იტალიელები, რომლებმაც ვერ მოიპოვეს შვეციაში გამგზავრების უფლება, ჩი-

ლიში არ უთამაშიათ წინა ჩემპიონატის პრიზიორებს — შვედებსა და ფრანგებს.

თავის განახლებულ ნაკრებში რამსეი ორ თავდამსხმელზე ამყარებდა იმედს — ჯიმი გრივსსა და ბობი ჩარლტონზე. „ტოტენჰემ ჰოტსპურის“ ვარსკვლავი გრივსი, რომელიც ადრე „მილანშიც“ თამაშობდა, კარის აღების იშვიათი ალლოთი გამოირჩეოდა. ფიზიკურად არცთუ ისე ძლიერი, საშუალო ტანის გრივსი როდი ჰგავდა ტრადიციულ ინგლისურ „ტანკებს“, ძალისმიერი თამაშის მოყვარულებს. გრივსის მთავარი იარაღი ბრწყინვალე ტექნიკა იყო. მაგრამ მალე რამსეისა და გრივსს შორის უთანხმოება დაიწყო. რამსეის უყვარდა ისეთი მოთამაშეები, რომლებიც მთელ შეხვედრას დიდი შეუპოვრობით, შეუწულებელი ჟინით ატარებდნენ. არავის მიაჩნია ფეხბურთის კორიფედ ინგლისელი ნახევარმცველი სტაილსი. გამოდის თუ არა იგი მოედანზე, საოცარი საბრძოლო სულისკვეთებით იმსჯელება, მისთვის ფეხბურთი თამაში კი არაა, „ბრძოლის ევლია“. სტაილსი ხშირად უხეშობს, ეკამათება პარტნიორებს, მეტოქეებს, მსაჯს, ზოგჯერ მოედანსაც ატოვებინებენ. მას მაყურებლები სტვენითა და ყიჟინით ხვდებიან, მწვრთნელებსაც არ უყვართ. რამსეი ერთადერთია, რომელსაც სტაილსის თამაში მოსწონს. „ყველამ რომ ასეთი თავდადებით ითამაშოს, ჩვენ ვერავინ გაგვიმკლავდება“ — ამბობს იგი. ზოგი მიმომხილველი გესლიანად შენიშნავდა, რომ „რამსეი სტაილსში თავის ახალგაზრდობას ხელავს“.

საქმეც ის იყო, რომ გრივსი არაფრით ჰგავდა სტაილსს. მას შეეძლო მშვენიერი გოლები გაეტანა, შეეძლო 15 წუთი გაუნძრევლად ყოფილიყო მოედანზე. მის ასეთ საქციელს რამსეი გაცოფებამდე მიჰყავდა. ამასთან გრივსი ზოგჯერ არც

„ვისკის გადაკერის“ წინააღმდეგი იყო. იგი შეძრწუნებით იგონებდა „მილანში“ გატარებულ დღეებს, როდესაც მწვრთნელებს პატიმრის მდგომარეობაში ჰყავდათ. „ამიტომაც დავტოვე იტალია, რა მჭირდა ციხეში ჩასაჯდომი!“ — ამბობდა გრივსი. ახლა მას „ტოტენჰემ ჰოტსპურის“ ხელმძღვანელები ანებივრებდნენ (გრივსს ხომ უამრავი ბურთი გაჰქონდა!) მაგრამ რამსეი სულ უფრო და უფრო შეურიგებელი ხდებოდა.

სულ სხვანაირად იქცეოდა ჩარლტონი. ეს სამაგალითო სპორტსმენი თითქმის ისეთივე ფანატიზმით გაიმსჭვალა, როგორც მწვრთნელი. ყველაფერს აკეთებდა, რათა ნაკრებისათვის სარგებლობა მოეტანა. ბობი კვლავ მარცხენა გარემარზად თამაშობდა, თუმცა ეს როლი თავისთვის შეუფერებლად შიაჩნდა. გამთამაშებლებად ჯერჯერობით გუნდის კაპიტანი ჯონ ჰეინსი და ჯორჯ ისტჰემი გამოდიოდნენ, თუმცა რამსეი არ იყო მაინცდამაინც კმაყოფილი, ჰეინსი ხშირად ავადმყოფობდა, ისტჰემი კი ვერ თამაშობდა ისეთ დონეზე, როგორც მწვრთნელს სურდა.

კონფლიქტი რამსეისა და გრივსს შორის გრძელდებოდა. გრივსის მხარეზე გულშემატკივართა მილიონები იყვნენ. მას განუწყვეტლივ აქებდნენ პრესაში. როდესაც ინგლისის ნაკრებში „უემბლიზე“ ფიფას-ს ნაკრებს სძლია (2:1), გადამწყვეტი ბურთი სწორედ გრივსმა გაიტანა. მიმომხილველები წერდნენ, რომ „ფიფას-ს ნაკრებში თამამად ითამაშებდნენ ჯიმი გრივსი და რობერტ ჩარლტონი“.

მსოფლიოს VIII ჩემპიონატი ახლოვდებოდა. ინგლისელები საგანგებოდ მოემზადნენ. რამსეიმ მიმართა ტაქტიკურ სიახლეს — უგარემარზებოდ თამაშს. „დირიჟორის ჯოხი“ ბობი ჩარლტონს ჩაბარდა. მან მთლიანად გაამართლა მწვრთნელის

იმედები და დიდებულად ჩაატარა მსოფლიო ჩემპიონატი. ისეთი დატვირთვით თამაშს, როგორც ჩარლტონი, მიმომხილველთა აზრით, ვერავინ შეძლებდა. თამაშის სადავეები მას მტკიცედ ეპყრა ხელთ.

ინგლისელთა პირველი მეტოქე იყო მსოფლიოს ორგზის ჩემპიონი — ურუგვაის ნაკრები. ხანგრძლივი ყოყმანის შემდეგ რამსეიმ ვერ გაბედა გულშემატკივრების წინააღმდეგ გამოსვლა და მოედანზე გრივსი გამოიყვანა. აი ინგლისელთა შემადგენლობა: ბენქსი, კოენი, უილსონი, სტაილსი, ჯ. ჩარლტონი, მური, ბოლი, გრივსი, რ. ჩარლტონი, ჰანტი, კონელი.

პრემიერა უხეირო გამოდგა. ურუგვაელებს არც კი უცდიათ მოგებაზე თამაში. მათ უკან დახიეს ნახევარმცველები და თავიანთ კართან მტკიცე თავდაცვითი ზღუდე აღმართეს. ინგლისელები ბევრს უტევენ (მათ 14 კუთხური მიაწოდეს, ურუგვაელებმა მხოლოდ ერთი), მაგრამ უშედეგოდ. ბობი დიუბუზულად თამაშობდა მოედნის ცენტრში, ნაირნაირ კომბინაციებს იწყებდა, მარამ გრივსი, ჰანტი და კონელი ვერ იყენებდნენ ხელსაყრელ მომენტებს. მოხდა ისე, რომ ინგლისის ფეხბურთში პირველად (52 მატჩის მანძილზე) ნაკრებმა ისე დასტოვა „უემბლის“ სტადიონი, რომ გოლი არ გაუტანია! მისი ხვედრი შეიძლება უარესიც ყოფილიყო, უნგრელ მსაჯ ი. ჟოლტს რომ ლიბერალობა არ გამოეჩინა. სტაილსმა სილა გააწნა ურუგვაელთა ერთ-ერთ მოთამაშეს, მაგრამ მოედნის დატოვების ნაცვლად მხოლოდ შენიშვნა მიიღო.

მატჩის შემდეგ რამსეიმ განაცხადა, რომ იმედი გაუტრუა ჰისმა შედეგმა, მაგრამ ჩემპიონობის მოპოვების რწმენა არ დაუქარგავს.

ინგლისელთა მეორე მეტოქე მექსიკის ნაკრები იყო. 5 წლის

წინათ მან „უემბლის“ სტადიონზე სასტიკი დამარცხება (8:0) იგემა, მაგრამ რამსეის სწამდა, რომ ახლა ბრძოლა ასე იოლი აღარ იქნებოდა. მილიონობით მექსიკელი ადევნებდა თვალს ტელევიზიით ჩემპიონატს, ისინი არაფერს აპატიებდნენ ნაკრებს. თამაშის წინა დღე რამსეიმ დიდ ყოყმანში გაატარა — უნდოდა გრივისის შეცვლა, თუმცა იცოდა, რომ ამას გულშემატკივრები არ აპატიებდნენ. დაცვაში ყველაფერი წესრიგში იყო (ვის უნდა დაეთრგუნა ბობი მური და 189 სმ სიმაღლის ჯექ ჩარლტონი!), მოედნის ცენტრშიც ბობი ჩარლტონის წყალობით მოგვარდა ყველაფერი (ბობის მექსიკელებთან თავისი სამოცდამეათე მატჩი უნდა ჩაეტარებინა ნაკრებში. მას უკვე ადარებდნენ დი სტეფანოს), მაგრამ თავდასხმის თამაში რამსეის არ მოსწონდა.

მწვრთნელის ყოყმანის შესახებ გუნდმა არაფერი იცოდა. ნაკრებს პოპულარული მსახიობი იულ ბრინერი ეწვია (როგორც ყოველთვის, იგი თავგადაპარსული იყო) და ახლა ყველანი სათავედასავლო ფილმს უყურებდნენ.

რამსეიმ კიდეც ვერ გაბედა გრივისის გამოცვლა. აი შემადგენლობა მექსიკელთა წინააღმდეგ: ბენქსი, კოენი, უილსონი, მური, ჯ. ჩარლტონი, სტაიდსი, პიტერსი, პეინი, რ. ჩარლტონი, გრივისი, ჰანტი.

ინგლისელებს არც ამ შეხვედრაში გამოუჩენიათ თავი. შედეგი არ გამოიღო გუნდის ერთგვარმა გადახალისებამ. მექსიკელთა მეკარე კალდერონი შესანიშნავად თამაშობდა. ვინ იცის, რით დამთავრდებოდა მატჩი, ბობი ჩარლტონს რომ არ ესახელებინა თავისიანები. იგი გაუთავებლად გადადიოდა თავდასხმიდან დაცვაში, ჩინებულ კომბინაციებს იწყებდა, დაუღალავად თამაშობდა მთელ მოედანზე. და აი ნანატრი გოლიც.

ჩარლტონმა დრიბლინგით გაიარა 30 მეტრი და კარიდან 25 მეტრის დაშორებით საუცხოოდ დაარტყა. კალდერონი ამჯერად სრულიად უძლური იყო. ამ გოლის შემდეგ (იგი ჩარლტონის მიერ ნაკრებში გატანილი 38-ე ბურთი იყო) მექსიკელები გატყდნენ. ჰანტმა კიდევ ერთი ბურთი გაიტანა და ინგლისელებმა პირველი გამარჯვება იზეიმეს (2 : 0).

ამ მოგებას ინგლისური პრესა ფრიად თავშეკავებულად შეხვდა. „ობსერვერი“ წერდა: „ინგლისის გამარჯვება ტრიუმფი როდია“. აღნიშნავდნენ თავდასხმის უნიათო თამაშს. ერთადერთი, რომელმაც მოხიბლა ყველა მიმომხილველი, ბობი ჩარლტონი გახლდათ.

მომდევნო თამაშში ფრანგებთან რამსეიმ მხოლოდ ერთი ცვლილება შეიტანა გუნდის შემადგენლობაში — პეინი კალაგანით შეცვალა.

ფრანგები შეუპოვრად იბრძოდნენ, მაგრამ ვერაფერს გახდნენ. ისევ ბრწყინავდა ჩარლტონი, თანდათან გათამამდა ჰანტი. ჰანტის მიერ გატანილმა ორმა ბურთმა ინგლისელებს მეოთხედფინალის საგზური მოუტანა. ახლა ჩემპიონატის მონაწილეთა რიცხვი 16-დან რვაზე შემცირდა.

არგენტინელთა წინააღმდეგ გრივისის ნაცვლად ჰერსტს უნდა ეთამაშა. რამსეის სტაილსის საკითხიც აღელვებდა. იგი უხეშობას მოელოდა. ამას კი შეიძლებოდა თავშეუკავებელი სტაილსის მოედნიდან გაძევებაც მოჰყოლოდა. თამაშის წინ მწვრთნელი სპეციალურად ესაუბრა სტაილსს, აუხსნა, რომ მას მსაჯი არავითარ შეღავათს არ მისცემდა.

არგენტინელები ძალზე ოპტიმისტურად იყვნენ განწყობილნი. მატჩის წინ ისინი აცხადებდნენ, რომ 1954 წელს შვეიცარიასა და 1962 წელს ჩილიში ინგლისელებმა მეოთხედ-

ფინალს მიაღწიეს, ამაზე შორს კი არასოდეს წასულანო. შვეიცარიაში მათ ურუგვაელებმა სძლიეს. ჩილიში უნგრელებმა ახლაც კიდევ ერთი წაგება ელითო — აიმედებდნენ თავს სამხრეთ ამერიკელები.

გუნდები მოედანზე გამოვიდნენ ასეთი შემადგენლობით: ინგლისი—ბენქსი, კოენი, უილსონი, სტაილსი, ჯ. ჩარლტონი, მური, პიტერსი, ბოლი, ჰერსტი, რ. ჩარლტონი, ჰანტი. არგენტინა—რომა, ფერეირო, პერფიუმო, ალბრეხტი, მარზოლინი, სოლარი, რატინი, გონზალესი, ონეგა არტიმე, მასი.

მატჩის დროს არანახული სკანდალი ატყდა. მსაჯმა კრეიტლაინმა (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა) ვერ იქნა და ვერ აღკვეთა უხეშობა. აყალმაყალის დროს მსაჯთან მივიდა არგენტინელთა კაპიტანი რატინი და რაღაცის ახსნა დაუწყო, კრეიტლაინმა მას მოთხოვა დაეტოვებინა მოედანი, არგენტინელთა კაპიტანი ამტკიცებდა, რომ მას არც უფიქრია შეეგინებინა მსაჯისათვის, მხოლოდ თარჯიმანის გამოძახებას მოითხოვდა. კრეიტლაინმა მაინც თავისი გაიტანა და რატინი მოედნიდან გააძევა. კაპიტანს მთელი გუნდი მიჰყვა. მხოლოდ ფიფა-ს წარმომადგენლის ჩარევის შემდეგ დაბრუნდნენ არგენტინელები მოედანზე (8 წუთის მანძილზე მატჩი შეწყვეტილი იყო.) ისინი დამარცხდნენ 0:1 (გოლი გაიტანა ჰერსტმა). მაგრამ მატჩის შემდეგ დიდი დავა გავრძელდა, ამჯერად თვით რამსეიც კი აღელდა. იგი მოედანზე გადმოვიდა და თავის მოთამაშეებს ნება არ მისცა მაისურები გაეცვალათ არგენტინელებისათვის. იმავე საღამოს სატელევიზიო გადაცემაში რამსეიმ განაცხადა, რომ „არგენტინელები მოედანზე იქცეოდნენ, როგორც პირუტყვები“.

ინგლისსა და არგენტინას შორის ნამდვილი საფეხბურთო

ომი დაიწყო. არგენტინელებმა განაცხადეს, რომ მათ მსაჯმა დააკარგვინა ოქროს მედლები, რატიანმა კი თქვა:

— ძალზე სამწუხაროა, რომ ჩვენ დაგვამარცხა ისეთმა საშუალო გუნდმა, როგორიც ინგლისის ნაკრები!

ასეა თუ ისე, ინგლისელებმა მსოფლიო ჩემპიონატებში პირველად გადალახეს მეოთხედფინალური ჯგუფი, ახლა ისინი პორტუგალიელებს უნდა შეხვედროდნენ, გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის გუნდს კი — საბჭოთა ფეხბურთელები.

პორტუგალიელებთან შეხვედრაში ჩარლტონმა კარგად გამოავლინა თავისი ერთ-ერთი ჩინებული თვისება — ბურთის გატანის უნარი. უაღრესად კორექტულ და საინტერესო თამაშში, რომელსაც თვალს ადევნებდა 90 ათასი მაყურებელი (ვინ იცის, რამდენმა გულშემატკივარმა მოიყარა თავი ტელევიზორებთან), ჩარლტონის ბრწყინვალე თამაშის წყალობით მასპინძლებს უდავო უპირატესობა ჰქონდათ. ჩარლტონი — ინგლისის უძლიერესი ფეხბურთელი 1965 წლის სეზონისათვის უკეთ გამოიყურებოდა, ვიდრე ეუსებო — ევროპის № 1 ფეხბურთელი. „მოზამბიკელი მარგალიტი“ ვერსად გაექცა სტაილსს, მაშინ როდესაც ჩარლტონი თავგზას უზნევდა პორტუგალიელ მცველებს. 2:1 გაიმარჯვეს ინგლისელებმა. ორივე გოლი ჩარლტონმა გაიტანა.

გუნდები თამაშობდნენ ასეთი შემადგენლობით: — ბენქსი, კოენი, ჟილსონი, სტაილსი, ჯ. ჩარლტონი, მური, რ. ჩარლტონი, ბოლი, ჰერსტი, ჰანტი, პიტერსი. პორტუგალია — ხ. პერეირა, ფესტა, ბატისტე, კარლოსი, ჰილარიო, გრასა, კოლუნა, აუგუსტო, ეუსებო, ტორესი, სიმოესი.

ეს იყო ჩარლტონის ერთ-ერთი საუკეთესო მატჩი. ეს აღი-

არეს პორტუგალიელებმაც და შეხვედრის დამთავრების შემდეგ თითოეულმა მათგანმა მიულოცა კიდეც მას.

რობერტ ჩარლტონი მსოფლიოს უპლიერეს ფეხბურთელთა რიცხვს მიაკუთვნეს. აი, მისი თამაშის საინტერესო დახასიათება არგენტინულ „სპორტის“ ფურცლებზე.

„ბობი ჩარლტონი, ისევე როგორც პელე, 90 წუთის განმავლობაში დარბის მთელი მოედნის მანძილზე. ისევე, როგორც პელე, მაღალ ტემპს მთელი თამაშის მანძილზე ინარჩუნებს. იგი უფრო მეტ ფიზიკურ ძალასაც კი ხარჯავს, ვიდრე პელე.

ჩარლტონს დიდებული ტექნიკა აქვს. თანაბარი ოსტატობით ხმარობს ორივე ფეხს. ეს მას საშუალებას აძლევს მოულოდნელად შეცვალოს მოძრაობის მიმართულება. ჩარლტონი შეუდარებელი გრძნობით ცვლის შეტევის მიმართულებას, მის სისწრაფეს. მას შესანიშნავი უნარი აქვს იხელთოს დრო, გაითამაშოს „კედელი“ და გავიდეს დარტყმისათვის ხელსაყრელ პოზიციაზე. ასე გაიტანა მან ორი გოლი პორტუგალიელებთან. იგი უდავოდ სჭარბობს პელეს დაცვით თამაშში, მეტოქისათვის ბურთის წართმევაში, ასე გასინჯეთ, ჩარლტონი უფრო მეტი დასაყრდენია პარტნიორისათვის, ვიდრე პელე. მაგრამ, სამაგიეროდ, პელეს თავდამსხმელის სული აქვს, ამ მხრივ მას ჩარლტონი ვერ შეედრება მოედნის სამ მეოთხედზე. პელე თამაშზე ბევრად უფრო მეტ გავლენას ახდენს, ვიდრე ჩარლტონი.

პელეს უპირატესობა იმაშიც შეიმჩნევა, რომ მას უდიდესი გავლენა აქვს მოთამაშეებზე, ჩარლტონს კი მხოლოდ ნაწილობრივი გავლენა. ჩარლტონი პარტნიორებს მხოლოდ იმაში ეხმარება, რომ განახორციელონ გარღვევა, თავი დააღწიონ

მეურვეობას, გაიტანონ გოლი. იგი არაა მათი ნამდვილი ბელადი. ასეთად ინგლისის გუნდში უფრო ბობი მური უნდა ჩაითვალოს.

ჩარლტონი მხოლოდ და მხოლოდ საუკეთესო მოთამაშეა ინგლისის გუნდში, მოთამაშე, რომელიც გარკვეული სქემის ფარგლებში მოქმედებს. პელე კი ყველა სქემაზე მალლა დგას. ჩარლტონის ოსტატობა დიდია, მაგრამ მისი გაზომვა მაინც შეუძლებელია. პელეს ოსტატობა კი განუზომელია“.

ჩვენ აქ არ გამოვუდგებით იმას, თუ რამდენად სწორია დახასიათების ავტორის მოსაზრებები. ის კი ცხადია, რომ იგი ჩარლტონს ერთ-ერთი უდიდეს „ვარსკვლავად“ მიიჩნევს. ასეთი აღიარება საყოველთაო იყო. „თუ მსოფლიოს ადრინდელ ჩემპიონებს — ბრაზილიელებს ჰყავთ პელე, ჩვენც გვყავს ჩარლტონი“ — წერდნენ ინგლისელი მიმომხილველები.

მაშ ასე, მსოფლიო ჩემპიონების ბედი 30 ივლისს უნდა გადაწყვეტილიყო ინგლისისა და გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ნაკრებთა შეხვედრაში. ოქროს მედლების საკითხი ერთ მატჩში დაიდო სასწოროზე.

ინგლისელებმა კარგად იცოდნენ, თუ რამდენად სახიფათო მეტოქესთან ჰქონდათ საქმე. მსოფლიო პირველობაზე გერმანელები ყოველთვის წარმატებით გამოდიოდნენ — V ჩემპიონატში მათ ოქროს მედლები დარჩათ, ოთხი წლის შემდეგ შეეცაში — მეოთხე ადგილი, VII ჩემპიონატში — V-VIII ადგილები. ინლისში მათ სძლიეს შვეიცარიელებს (5:0), ესპანელებს (2:1) ფრედ (0:0) დაამთავრეს შეხვედრა არგენტინელებთან. მეოთხედფინალში გერმანელებმა მოუგეს (4:0) ურუგვაელებს, ნახევარფინალში — საბჭოთა ფეხბურთელებს (2:1). მართა-

ლია, მათ ინგლისელებთან არასოდეს უმართლებდათ — 9
მატჩიდან მხოლოდ ერთი დაამთავრეს ფრედ, დანარჩენი
წააგეს.

მატჩის წინა დღეს უკანასკნელი პრეს-კონფერენცია
გაიმართა. რამსეიმ თქვა, რომ ხელს არ იღებს თავის ადრინ-
დელ განცხადებაზე — ინგლისელები მსოფლიო ჩემპიონები
გახდებიან, რადგან სხვებზე უკეთესად თამაშობენ.

შიონმა ეურნალისტებთან საუბარში განაცხადა, რომ მისმა
გუნდმა უკვე იზეიმა დიდი გამარჯვება, როდესაც ესოდენ
ძლიერ მეტოქეებთან ბრძოლაში ფინალში გავიდა. ამან გუნ-
დის წევრები საგრძნობლად დაამშვიდა. ინგლისელთა ოპტიმი-
ზმის საპასუხოდ ისინი აცხადებდნენ, რომ ხვალ მხოლოდ გა-
მარჯვებისათვის იბრძოლებენ. გუნდის კაპიტანმა უვე ზეე-
ლერმა თქვა, რომ გერმანელებს შესანიშნავი დაცვა და კიდევ
უფრო უკეთესი ნახევარდაცვა ჰყავს. ახლა თავდამსხმელებს
ისლა დარჩენიათ, რომ გოლები გაიტანონ.

მოვიდნენ თუ არა „უემბლის“ სტადიონზე, ინგლისელთა
ზოგმა მოთამაშემ მინდორს მიაშურა ბალახის შესამოწმებლად.
სათამაშოდ ჩინებული ამინდი იყო. 93 ათასი მაყურებელი ესწ-
რებოდა მსოფლიოს ორი უძლიერესი გუნდის ამ შეხვედრას.

მატჩს სჯიდა ბაზელის სატელეფონო სადგურის თანამ-
შრომელი, 47 წლის დინსტი. „მე 20 ქვეყანა მოვიარე, 46 ქა-
ლაქი, პირველ ეროვნულ ნაკრებთა 23 მატჩიც ვიმსაჯე, მაგ-
რამ ესოდენ საპასუხისმგებლო შეხვედრა არც ერთი არ ყო-
ფილა“, — ამბობდა იგი. დინსტს ეხმარებოდნენ კ. გალბა-
(ჩეხოსლოვაკია) და ტ. ბახრამოვი (სსრ კავშირი).

გუნდების შემადგენლობები: ინგლისი — ბენქსი, კოენი;
უილსონი, სტაილსი, ჯ. ჩარლტონი, მური, ბოლი, პერსტი,

რ. ჩარლტონი, ჰანტი, პიტერსი; გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა — ტილკოვსკი, ჰოტგესი, შნელინგერი, ბეკენბაუერი, შულცი, ვებერი, ჰალერი, ოვერატი, ზეელერი, ჰელდი, ემერიხი.

მეთორმეტე წუთზე სტადიონი დაფარა მრავალრიცხოვან გერმანელ ტურისტთა ყურისგამაყრუებელმა ყიჟინმა. მოთამაშეები ეხვეოდნენ ჰალერს, რომელიც, ექსტაზში მყოფი, გაიძახოდა: „გოლი, გოლი!“ სწორედ მან გამოიყენა უილსონის შეცდომა, რომელმაც უხეიროდ მოიგერია ბურთი. უძლიერესი დარტყმა მარცხენა კუთხეში. 1:0 — დაწინაურდნენ გერმანელები.

ინგლისელებმა მეტი გააფთრებით გააგრძელეს ბრძოლა. დაცვაში გამოირჩეოდნენ ჯეკი ჩარლტონი და მური. როგორც ყოველთვის, ბრწყინავდა ბობი ჩარლტონი სულ 5 წუთი გავიდა ჯგუფის გახსნიდან. მურმა ჩინებულად გადასცა ბურთი ბოლს. მანაც არ დააყოვნა და ზედ თავზე დაუსვა იგი პერსტს. დანარჩენი როგორც იტყვიან, ტექნიკის საქმე იყო — 1:1.

თანდათან გამოვლინდა ინგლისელთა უპირატესობა. ცნობილია, თუ როგორი დიდებული გამთამაშებელია ფრანც ბეკენბაუერი. მაგრამ ამ მატჩში იგი ვერ ეხმარებოდა თავდამსხმელებს, მთლიანად ბობი ჩარლტონის მეურვეობით იყო გართული. შემდეგში გერმანელმა ჟურნალისტებმა მწარედ უსაყვედურეს მწვრთნელ ჰელმუტ შიონს, რომ ასეთი პერსონალური დავალება მისცა ბეკენბაუერს, დეე, ჩარლტონის წინააღმდეგ ეთამაშა სხვა რომელიმე ნახევარმცველს, ბეკენბაუერს კი ეკეთებინა თავისი ჩვეულებრივი საქმე — შეიტია და შეეტია! შესაძლოა ეს მიმომხილველები ნაწილობრივ მართალნი იყვნენ, მაგრამ შეძლებდა კი ჩარლტონის თამაშიდან გამორ-

თვას სხვა რომელიმე ნახევარმცველი, როდესაც ეს თვით ბე-
კენბაუერმაც ვერ მოახერხა?

ინგლისელებმა უკან დასწიეს ბოლი და მოედნის ცენტრში
აშკარად აჯობეს მეტოქეებს. პირველი ტაიმი მაინც ფრედ დამ-
თავრდა. თავგანწირულად მოქმედებდნენ მეკარეები, განსა-
კუთრებით ტილკოვსკი. იყო მომენტი, როდესაც ინგლისელთა
თავდამსხმელთან შეტაკებისას მეკარემ ტრავმა მიიღო — გო-
ნება დაკარგა. მცირე საექიმო დახმარების შემდეგ ტილკოვ-
სკიმ განაგრძო თამაში და რამდენიმე ძნელი ბურთიც აიღო.

თამაშის დამთავრებამდე 12 წუთილა რჩებოდა, კუთხური
გერმანელთა კართან. ყველაფერი ერთმანეთში აირია. ყვე-
ლაზე მარჯვე პიტერსი აღმოჩნდა. მან ახლო მანძილიდან
გაიტანა გოლი — 2:1.

ახლა გერმანელები აღარაფერს კარგავდნენ. მთელი გუნდი
შეტევაზე გადავიდა. თვით ემერიხიც კი, რომელსაც ამ დღეს
თამაში არ გამოუვიდა, ჭიქურ მიიწვედა წინ, მაგრამ ინგლი-
სელები აქარწყლებდნენ შეტევას.

უკანასკნელი წუთი. ინგლისელთა გამარჯვებას თითქოს
აღარაფერი აკლია. მაგრამ აი ჯეკი ჩარლტონს, რომელიც
აქამდე შესანიშნავად თამაშობდა, ნერვებმა უმტყუნეს. დინ-
სტი აჯარიმებს მას უხეშობისათვის. ურტყამს ემერიხი, ჯარი-
მების დიდებული ოსტატი. უძლიერესი დარტყმა — ძელის
ბურთთანაა ჰელდი — კვლავ უძლიერესი დარტყმა! მცველები
იგერიებენ, მაგრამ ვებერი მაინც ახერხებს ანგარიშის გათა-
ნაბრებას — 2:2! გაისმის მსაჯის სასტვენის ხმა.

მხოლოდ ერთხელ, 1934 წლის მსოფლიო ჩემპიონატში
იტალიისა და ჩეხოსლოვაკიის ნაკრებთა ფინალურ მატჩში
ძირითადი დრო დამთავრდა ფრედ, ისიც ასეთივე ანგარიშით

2:2. დანარჩენი შეხვედრები 90 წუთში რომელიმე მხარის დამატებად გამოარჩევით მთავრდებოდა.

რამსეის სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ საშინელი წუთის მიუხედავად არ დაუჯარგავს წონასწორობა. იგი, ისევე როგორც შიონი, მოედანზე შემოვიდა და დამატებითი დროის წინ ამხნეებდა თავისიანებს. ჩარლტონი იგონებს მწვრთნელის სიტყვებს „ყველაფერი წესრიგშია, ბიჭებო, თქვენ ერთხელ უკვე მოიგეთ თასი, ახლა კი მას საბოლოოდ დავეუფლებით!“

დამატებითი დრო. ინგლისელები სჯობნიდნენ მეტოქეს. ჰერსტის უძლიერესი დარტყმის შედეგად ბურთი ზედა ძელს მოხვდა, შემდეგ დაეცა მიწაზე და მოედანზე გამოვარდა. დინსტი, ცოტა არ იყოს, დაიბნა. იყო თუ არა გოლი? არბიტრი მოეთათბირა თავის თანაშემწე ბახრამოვს, რომელმაც გადაჭრით განაცხადა — იყო! მოგვიანებით კინოკადრებმა დაადასტურეს, რომ ბურთმა მართლაც გადასერა ხაზი.

უალრესად დაქანცულმა გუნდებმა ძლივს მიიყვანეს თამაში ბოლომდე. მსაჯის სასტვენამდე რამდენიმე წუთით ადრე ჰერსტმა კიდევ ერთი გოლი გაიტანა, მაგრამ ამას უკვე აღარ ჰქონდა დიდი მნიშვნელობა.

რამსეიმ აასრულა დანაპირები — ინგლისელები მსოფლიო ჩემპიონები გახდნენ. იმავე ხალამოს, როდესაც ჩემპიონატის დასრულებასთან ერთად სასტუმრო „როიალ გარდენში“ დიდი მიღება გაიმართა, საპატიო სტუმრებს შორის იყო ქალბატონი ჩარლტონი — ბედნიერი -დედა.

მსოფლიოს ორი ჩემპიონის — ჯეკი და ბობი ჩარლტონების უმცროსი ძმა გორდონი ამ დროს სამშობლოდან შორს იყო. იგი, მეზღვაური, ინდოეთის ოკეანეში მიცურავდა. მოხდა ისე, რომ სწორედ ფინალური მატჩის რადიოტრანსლაციის

დროს გორდონს კაპიტანმა რაღაც საქმე დაავალა. გორდონი ნერვიულობდა და კაპიტანზე ბუზღუნებდა. ამ დროს გემზე ხმა გაისმა „გავიმარჯვეთო“! სალამოს ვახშამის დროს თავი გამოიჩინეს გემის მზარეულებმა. მათ მეზღვაურებს მიართვეს წვენი, რომელსაც „სტაილსი“ ერქვა, შემწვარი თევზი „მური“ და კომპოტი „ჩარლტონი“.

მსოფლიო ჩემპიონობის მოპოვება რამსეისა და ჩარლტონის უდიდესი ტრიუმფი იყო. და აი კიდევ ერთი სიხარული — ბობი აღიარეს ევროპის № I ფეხბურთელად 1966 წლისათვის, მას „ოქროს ბურთი“ გადაეცა.

1967 წელს „მანჩესტერ იუნაიტედი“, რომლის კაპიტანი და სულისჩამდგმელი ჩარლტონია, ინგლისის ჩემპიონი გახდა. ამას მოჰყვა ტრიუმფი ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასზე, როდესაც ფინალში „ბასბის ბიჭებმა“ სასტიკად სძლიეს „ბენფიკას“. ინგლისის გუნდი პირველად გახდა ჩემპიონთა თასის მფლობელი.

ისე ნუ ვიფიქრებთ, რომ ფეხბურთს ბოლო წლებში რობერტ ჩარლტონისათვის მხოლოდ ვარდები მოჰქონდა. „მანჩესტერ იუნაიტედი“, რომელიც საკონტინენტთაშორისო თასის ფავორიტად ითვლებოდა, დამარცხდა „ესტუდიანტესთან“ (არგენტინა). და განა ინგლისელებისათვის, მსოფლიო ჩემპიონებისათვის, მარცხი არ იყო მესამე ადგილი ევროპის პირველობაზე?

1970 წელმა ინგლისელებს მეხიკოში დიდი მარცხი მოუტანა. მათ დათმეს მსოფლიო ჩემპიონობა. ჩარლტონმა ნაკრებში 106 მატჩი ითამაშა და, ამრიგად, ბილ რაიტს წაართვა მსოფლიოს რეკორდსმენობა, თუმცა ოქროს მედლების დაკარგვა დიდი ტრავმა იყო. ამიერიდან ინგლისელებს რევანშისათვის უნდა ეზრუნათ.

მიმომხილველები მოელოდნენ, რომ 1969 წლისთვის „ოქროს ბურთი“ ერთ-ერთ იტალიელს მიეკუთვნებოდა. აქ, რა თქმა უნდა, იმას როდი ჰქონდა მნიშვნელობა, რომ ეს საფეხბურთო ჯილდო ამ ქვეყნის წარმომადგენლებს არასოდეს მიუღიათ. იტალიის ნაკრებმა და საკლუბო გუნდებმა

რივერა

უკანასკნელ წლებში არაერთი ტრიუმფი იზეიმეს. „მილანმა“ და „ინტერნაციონალემ“ „იუვენტუსმა“ და „ფიორენტინამ“ ჩინებული გამარჯვებები მოიპოვეს და იტალიის ფეხბურთს დაკარგული პოპულარობა დაუბრუნეს.

მაინც რომელ იტალიელს შეეძლო მიედო „ოქროს ბურთი?“ პირველ რიგში ლუიჯი რივასა და ჯანი რივერას ასახელებდნენ. ლუიჯი რივამ „კალიარის“ შემადგენლობაში დიდი სახელი მოიხვეჭა და მსოფ-

ლიოს ერთ-ერთ საუკეთესო თავდამსხმელი გახდა. რაც შეეხება რივერას, იგი ხომ ჯერ კიდევ 1963 წელს იყო „ოქროს

ბურთის“ ერთ-ერთი პრეტენდენტი. როდესაც 1963 წელს ლონდონის „უემბლის“ სტადიონზე „მილანმა“ ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასის ფინალში ლისაბონის „ბენფიკას“ სძლია — 2:1, ფეხბურთის სპეციალისტებმა ერთხმად აღნიშნეს 20 წლის რივერას საოცარი ოსტატობა. 1968 წელს „მილანმა“, რომლის კაპიტანიც რივერა იყო, ამსტერდამში „ჰამბურგერ შპორტფერაინს“ სძლია (2:0) და ევროპის ქვეყნების თასების მფლობელთა თასი დაისაკუთრა. იმავე წელს იტალიის ნაკრებმა, რომელიც მოედანზე რივერამ გამოიყვანა, ევროპის ჩემპიონობა მოიპოვა. 1969 წელს „მილანი“ კვლავ გავიდა ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასის ფინალში და ამჯერად „აიაქსს“ (ჰოლანდია) სძლია — 4:1. მისმა კაპიტანმა რივერამ მართლაც რომ ბრწყინვალედ ითამაშა.

1969 წლისათვის „ოქროს ბურთი“ სწორედ რივერას დარჩა, რომელმაც რივას რამდენიმე ქულით გაასწრო, დანარჩენი პრეტენდენტები კი შორს ჩამოიტოვა.

ჯანი რივერა დაიბადა 1943 წელს, ვალე სან ბარტოლომეოში ქ. ალესანდრიას მახლობლად, რკინიგზელის ოჯახში. ბავშვობაში აღმოჩნდა ფეხბურთის გუნდში, რომელიც ერთ-ერთ ეკლესიასთან ჩამოყალიბდა. ჯანის პირველი მწვრთნელი ახალგაზრდა მღვდელი იყო. მალე ტერეზიო რივერამ (მომავალი „ვარსკვლავის“ მამამ) ბავშვი ქ. ალესანდრიის სტადიონზე წაიყვანა და ნამდვილი ფეხბურთი ანახა. ჯანის სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა.

14 წლის ჯანი მამამ „უნიონე სპორტივო ალესანდრიას“ ხელმძღვანელებს მიჰგვარა. „ალესანდრია“ იტალიის ჩემპიონატის პირველ ლიგაში გამოდიოდა. მისი ემისრები პიემო-

ნტის ქალაქებსა თუ სოფლებში დადიოდნენ და ნიჭიერ ბავშვებს ეძებდნენ. ეს გასაგებიც იყო. ამ პატარა ქალაქის კლუბს, რომელიც ისედაც მძიმე ტვირთად აწვა მუნიციპალიტეტს, არ ჰქონდა საშუალება, რომ იტალიური ფეხბურთის „გრანდების“ — „მილანის“, „ინტერნაციონალეს“, „იუვენტუსისა“ და სხვათა მსგავსად განთქმული უცხოელი „ვარსკვლავები“ ეყიდა. რჩებოდა გუნდის გაძლიერების ერთი საშუალება — საკუთარი, იტალიელი ახალგაზრდების ძებნა და დაწინაურება.

„ალესანდრიას“ ჰაბუკ ფეხბურთელთა მწვრთნელმა ერნესტო კორნარომ ახედ-დახედა ყმაწვილს და თავი გააქნია. ჯანი მეტად სუსტი აგებულებისა იყო და გამხდარიც. მაგრამ როდესაც რივერას ბურთი მისცეს და სხვადასხვა ილეთების შესრულება მოსთხოვეს, „ალესანდრიას“ მწვრთნელები ძალზე კმაყოფილნი დარჩნენ. ეს კიდევ არაფერი. იმავე დღეს ჯანიმ ჰაბუკთა საწვრთნელ მატჩში მიიღო მონაწილეობა. რივერამ ტექნიკასთან ერთად საოცარი გამჭრიახობაც უჩვენა მწვრთნელებს. ცხადი იყო, იგი თავის ტოლებს აშკარად აღემატებოდა. „ალესანდრიას“ უფროსმა მწვრთნელმა ფრანკო პედრონიმ იგი დაუყოვნებლივ ჩარიცხა გუნდში. ჰაბუკი ფეხბურთელები უფროსებთან ერთად მონაწილეობდნენ იტალიის ჩემპიონატში მათთვის სპეციალურად დაწესებულ ჯილდოზე. ჩვენი სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეს იყო დუბლიორთა შეჯიბრება.

მალე რივერას თამაში ერთმა განთქმულმა სპეციალისტმაც ნახა. ეს იყო უაღრესად პოპულარული თავდამსხმელი, ომამდელი იტალიელი „ტიფოზების“ კერპი სილვიო პიოლა. მას შემდეგ, რაც ასაკის გამო თამაშს თავი დაანება, პიოლა პროფესიონალი მწვრთნელი გახდა. და აი მოხდა ისე, რომ

იგი „ალესანდრიას“ ჭაბუკების ერთ-ერთ მატჩს დაესწრო. თამაშის დაწყებიდან სულ რამდენიმე წუთი გავიდა, ჰიოლა კი თითქოს „გამოირთო“. იგი მხოლოდ და მხოლოდ რივერას აღევნებდა თვალყურს. ყოფილი „ვარსკვლავი“ ვერ მალავდა აღფრთოვანებას. „ეს ფანტასტიკურია. ეს ბავშვი ბურთით ყველაფერს აკეთებს, რასაც კი მოისურვებს, ამაზე ნიჭიერი ფეხბურთელი არასოდეს მინახავს. ეს ერთ-ერთი უდიდესი ფეხბურთელია, მარტო იტალიაში კი არა, მთელ მსოფლიოში. რა თქმა უნდა, მისი კარიერა უბრწყინვალესი იქნება“.

„ალესანდრიას“ მწვრთნელებმა როდი გაიზიარეს ჰიოლას ესოდენი აღფრთოვანება, თუმცა თვითონაც კარგად ხედავდნენ, როგორ ნიჭიერ ყმაწვილთან ჰქონდათ საქმე. რივერა თითქოს საფეხბურთო დირიჟორად დაიბადაო. მახვილგონიერი ფეხბურთელი იყო, ჩინებულად წარმართავდა პარტნიორების თამაშს: ხან „სიჩქარეს ჩართავდა“ და ცეცხლოვან იერიშს წამოიწყებდა. ხან ტემპს „აგდებდა“. როცა სჯჭირო იყო, რივერა ეონგლიორულად ატარებდა ბურთს, ნაირნაირ ილეთებს ფლობდა. ეს ბურთის ზედმეტი „თრევა“ როდი იყო. რივერა პარტნიორებს საშუალებას აძლევდა ძალები მოეკრიბათ ახალი იერიშების წინ. არა მარტო ჭაბუკები, არამედ „ალესანდრიას“ ძირითადი შემადგენლობის ფეხბურთელებიც რივერას დიდ პატივს სცემდნენ და „სკიაფინოს“ უწოდებდნენ.

და აი, 1958 წლის სეზონის ერთ-ერთი მატჩის წინ მწვრთნელმა ფრანკო პედრონიმ გადაწყვიტა 15 წლის ჭაბუკი ძირითად შემადგენლობაში გამოეყვანა. მეტოქე მეტისმეტად მრისხანე იყო — იტალიის მრავალგზის ჩემპიონი „ინტერნა-

ციონალე“. ამ მატჩის შემდეგ, რომელიც ფრედ (1:1) დამთავრდა, მიმომხილველებმა ერთხმად აღნიშნეს რივერას დიდი ტალანტი. ცხადი გახდა, რომ პროვინციული „ალესანდრია“ ვერ შეძლებდა მის შენარჩუნებას — რივერას რომელიმე დიდი კლუბი გადაიბირებდა.

ჩაახან რივერას მაინც გაყიდვა მოელოდა, მწვრთნელმა ფრანკო პედრონიმ გადაწყვიტა თავისი ყოფილი მასწავლებლის ჯიპო ვიანის გული მოეგო. ვიანი იმ ხანებში „მილანს“ ხელმძღვანელობდა, მის განკარგულებაში იყო ამ კლუბის პრეზიდენტის, ცნობილ მრეწველ ანდრეა რიცოლის მილიონები. პედრონიმ ვიანის შეატყობინა, რომ მოხარული იქნებოდა სწორედ „მილანისათვის“ დაეთმო მეტად ნიჭიერი ჭაბუკი. გარიგება შედგა. რივერა ჯერ 16 წლისაც არ იყო. მასში „მილანმა“ გადაიხადა უჩვეულოდ დიდი თანხა — 120 მილიონი ლირა. სწორედ მაშინ დაერქვა ჯანი რივერას „რავაცო დ,ორო“ („ოქროს ბიჭი“). ეს სახელი მას დღემდე შემორჩა.

მიმომხილველები მიიჩნევდნენ, რომ „მილანმა“ მეტად მარჯვე სავაჭრო ოპერაცია ჩაატარა. „ამ ჭაბუკს შეუძლია დაჩრდილოს ომამდელი „ვარსკვლავები“ ჯუზეპე მეაცა, სილვიო პიოლა და ჯიოვანი ფერარი, სწორედ ისინი, ვინც იტალიას 1938 წელს მსოფლიოს ჩემპიონობა მოუტანა“.

„მილანში“ რივერას საერთაშორისო კლასის რამდენიმე „ვარსკვლავი“ დახვდა. აქ თამაშობდნენ „შვედ ბარონად“ წოდებული ნილს ლიდჰოლმი, რომელმაც სულ რამდენიმე თვის წინათ მსოფლიოს ჩემპიონატში ისახელა თავი, პოპულარული ურუგვაელი სკიაფინო, რომელსაც ახალგაზრდა პარტნიორები მოწიწებით უწოდებდნენ „დონ ხუან ალბე-

რტოს“. სკიაფინო ევროპას ჯერ კიდევ 1954 წელს მოეწვინა, როდესაც ურუგვაის ნაკრებმა მსოფლიო ჩემპიონატში მიიღო მონაწილეობა შვეიცარიაში. სკიაფინო, რომელმაც გულშემატკივრები მოხიბლა, უპირველეს ყოვლისა, თავისი დიდი არტისტიზმით, სამშობლოში აღარ დაბრუნებულა. მან იტალიაში დაიწყო თამაში და რამდენიმე კლუბიც გამოიცვალა. ლიდჰოლმი და სკიაფინო იმ ხანად „მილანში“ გამთამაშებელთა ფუნქციებს ასრულებდნენ, წინ, „ცეცხლის ხაზზე“ კი ახალგაზრდა ბრაზილიელი მაცოლა იყო, რომელსაც ახლა უფრო ხოზე ალტაფინის უწოდებდნენ. დაცვაში გამოირჩეოდნენ ვუნდის კაპიტანი, „რკინისებურ მცველად“ წოდებული მალდინი და 20 წლის სალვადორე.

როგორც ხედავთ, „მილანს“ არ აკლდა „ვარსკვლავები“, მაგრამ ვიანი მაინც უკმაყოფილო იყო გუნდის შედეგებით. სკიაფინო და ლიდჰოლმი, ხანში შესვლასთან დაკავშირებით, აშკარად „უფრთხილდებოდნენ ფეხებს“. ამიტომ ვიანის ახალგაზრდა ლოდეტისა და ტრაპატონის იმედი ჰქონდა, რომელთაც თანდათანობით უნდა შეეცვალათ ვეტერანები. სახელოვანი მეკარე ლორენცო ბუფონი ამ ხანებში „ინტერში“ გადავიდა. მას კი ღირსეული შემცვლელი არა ჰყავდა. მეკარეები ბელი და ვეკი ოსტატობის დონით აშკარად ჩამოუვარდებოდნენ თავიანთ წინამორბედს. ერთი სიტყვით, „მილანს“ რეკონსტრუქცია მოელოდა.

„მილანის“ ფეხბურთელები თამაშიდან თავისუფალ დროს ქალაქის ახლოს, საწვრთნელ ბაზაზე ატარებდნენ, რივერა ბევრს კითხულობდა. მან ინგლისური ენა ისწავლა და თანდათან მუსიკითაც დაინტერესდა — ფირფიტების შეგროვება დაიწყო.

1959-60 წლების სეზონს მიეკუთვნება რივერას საერთაშორისო დებიუტი. იტალიის ახალგაზრდულ ნაკრებს („სკუადრა ნაციონალე დეი ჯიოვანი“) ესპანელ ახალგაზრდებთან შეხვედრა მოელოდა. ადრე მათი შეხვედრა მადრიდში ფრედ—0:0 დამთავრდა და აი, იტალიის ნაკრების ხელმძღვანელობამ გუნდი გადაახალისა — მასში რივერა და ტრაპატონიცი შეიყვანა: ჯანის დებიუტი ჩინებული გამოდგა — მან პირველივე წუთზე გაიტანა გოლი „ეს თითქოს სიზმარში მოხდა. ესპანელებმა თამაში დაიწყეს და მყისვე დაჰკარგეს ბურთი. „ტრაპმა“ (ასე ეძახიან მეგობრები ტრაპატონის) შენიშნა, რომ თავისუფალი ვიყავი და ზუსტი გადაცემით კართან გამიყვანა. ერთი ესპანელი მოვატყუე და ზუსტად დავარტყი. ეს გოლი არასოდეს დამავიწყდება“, იტალიელებმა გაიმარჯვეს ანგარიშით 3:0.

1960 წელს რივერამ იტალიის ნაკრების შემადგენლობაში რომის ოლიმპიურ თამაშებში მიიღო მონაწილეობა. როდესაც ეს თამაშები დამთავრდა, სპორტულმა პრესამ მეტად მაღალი აზრი გამოთქვა ახალგაზრდა ფეხბურთელის ოსტატობაზე. აღნიშნავდნენ მის გამჭრიახობასა და დახვეწილ ტექნიკას, მიუთითებდნენ ნაკლზეც — არასაკმარის ფიზიკურ მომზადებაზე. რივერამ იცოდა, რომ მიმომხილველები მართალნი იყვნენ — იგი მართლაც სასტიკად გადაიქანცა, თითქოს მთლიანად გამოეღია ძალა.

და აი, დაიწყო 1960-61 წლების სეზონი, როდესაც „მილანის“ მწვრთნელებმა ვიანიმ და როკომ გუნდის გაახალგაზრდალება განიზარახეს. „შვედი ბარონი“ ნილს ლიდჰოლმი, რომელმაც „მილანის“ შემადგენლობაში სამჯერ მოიპოვა იტალიის ჩემპიონობა, უკვე 38 წლისა იყო. იგი უკანასკნელი

იყო „გრე-ნო-ლის“ (გრენი-ნორდალი-ლიდჰოლმი) პოპულარული სამეულიდან, რომელიც ჯერ კიდევ განაგრძობდა თამაშს. იგი კარგად გრძნობდა, რომ საცაა ფეხბურთი უნდა მიეტოვებინა. 35 წლის სკიაფინოც იგივე აზრისა იყო. მან განცხადებით მიმართა მწვრთნელებს „მილანიდან“ გაეთავისუფლებინათ, საერთოდ უნდოდა ფეხბურთის მიტოვება, მაგრამ შემდეგ უსმინა „რომას“ ხელმძღვანელებს და ამ გუნდში გადავიდა. „რომას“ არა ჰქონდა იტალიის ჩემპიონატში საპრიზო ადგილზე გამოსვლის პრეტენზია, აქ თამაში გაცილებით უფრო ადვილი იყო, ვიდრე „მილანში“.

მამ ასე, სკიაფინომ გუნდი დატოვა. ლიდჰოლმი ისევ „მილანში“ იყო, მაგრამ აღარ შეეძლო გამთამაშებლის ფუნქციების შესრულება. იგი ძირითად შემადგენლობაში ხანდახან გამოჩნდებოდა ხოლმე. მის შემცვლელად მწვრთნელებმა რივერა მიიჩნიეს. ახალგაზრდა ფეხბურთელი გრძნობდა, რომ „მილანში“ თამაში გაცილებით ძნელი იყო, ვიდრე პროვინციულ „ალესანდრიაში“. ამიტომ იგი დიდი მონდომებით ვარჯიშობდა, რათა გუნდის ღირსეული წევრი გამხდარიყო.

ამ სეზონში „მილანი“ იტალიის უმდიდრესი კლუბის, ტურინის „იუვენტუსის“ ყველაზე სახიფათო მეტოქე იყო. „იუვენტუსმა“, რომელსაც ავტოკონცეონ „ფიატის“ პატრონი მფარველობდა, თავის რიგებში არაერთ განთქმულ „ვარსკვლავს“ მოუყარა თავი. მას ჰყავდა თავდამსხმელთა სამეული, რომელიც მსოფლიოში ყველაზე უფრო ძვირად ფასობდა: იტალიის ნაკრების კაპიტანი ჯანპიერო ბონიპერტი, განთქმული უელსელი ცენტრფორვარდი ჯონ ჩარლზი და ყოფილი არგენტინელი, სახელოვანი ომარ სივორი. „იუვენ-

ტუსი“ იტალიის ჩემპიონი გახდა. თავის პირველ სეზონში რივერამ 34 მატჩიდან 30-ში მიიღო მონაწილეობა და 6 გოლი გაიტანა.

მომდევნო სეზონში „მილანის“ ხელმძღვანელობამ მიიჩნია, რომ გუნდის გაუძლიერებლად შეუძლებელი იქნებოდა ჩემპიონობისათვის ბრძოლა. „მილანი“ დატოვეს ვერნაცამ და მარასკიმ (შემდეგ იგი წარმატებით გამოდიოდა „ფიორენტინაში“), მათ მაგივრად მიიღეს სწრაფი მარჯვენა გარემარბი დანოვა და, რაც მთავარია, შესანიშნავი სნაიპერი, ინგლისელი ჯიმი გრივსი. ინგლისელი ფეხბურთელები საერთოდ იშვიათად ტოვებენ სამშობლოს, მაგრამ „მილანის“ პატრონმა, მულტიმილიონერმა ანდრე რიციოლიმ ისეთი თანხა აღუთქვა „ჩელსის“, რომ დიდხანს აღარ უფიქრიათ. მწვრთნელები მიიჩნევდნენ, რომ რივერა-ალტაფინი-გრივსის ტრიოს უნდა დაეჩრდილა „იუვენტუსის“ ცენტრალური სამეული. 1961-62 წლების სეზონში „მილანი“ მართლაც იტალიის ჩემპიონი გახდა. რივერამ უკვე საყოველთაო პოპულარობა მოიპოვა და იტალიის ნაკრებშიც კი შეიყვანეს. იგი შესანიშნავად „ჰკვებავდა“ ბურთებით ალტაფინისა და გრივსს—ამ ორ საუცხოო „გოლეადორს“. გრივსი მაინც არ შემორჩა „მილანს“. მან მიიჩნია, რომ ამ გუნდის სპორტული რეჟიმი მისთვის აუტანელი იყო. „მე „მილანში“ ისე ვგრძნობ თავს, როგორც ციხეში“. მან სამშობლოში წერილი გააგზავნა და „შველა“ ითხოვა. რა გაეწყობოდა, „მილანმა“ იგი ლონდონის „ტოტენჰემ ჰოტსპურს“ მიჰყიდა, ამასთან 100 ათასი გირვანქა სტერლინგი გადაახდევინა, 1 გირვანქა სტერლინგით მეტი, ვიდრე თავის დროზე „ჩელსიმ“ მიიღო. გრივსის ნაცვლად „მილანში“ განთქმული ბრაზილიელი დინო სანი ჩაირიცხა, ის დინო

სანი, რომელიც 1958 წელს წარმატებით მონაწილეობდა მსოფლიო ჩემპიონატში, შემდეგ კი ევროპაში დარჩა.

იტალიის ჩემპიონობის მოპოვება რივერას პირველი დიდი წარმატება იყო. მან ამ სეზონის 27 კალენდარულ მატჩში მიიღო მონაწილეობა და 10 გოლი გაიტანა.

იტალიის ნაკრები მსოფლიოს მორიგი ჩემპიონატისათვის ემზადებოდა. მას პაოლო მაცა და ჯიოვანი ფერარი წვრთნიდნენ. ჩილიში გამგზავრების წინ საკონტროლო მატჩი გაიმართა საფრანგეთის ნაკრებთან ფლორენციაში. კანდიდატებს შორის რივერაც იყო. მაგრამ ფრანგებთან შეხვედრაში მას მონაწილეობა არ მიუღია, სათადარიგო მოთამაშეთა შორის იყო. თავდასხმის ხუთეული ასეთნაირად გამოიყურებოდა: ფრთებზე თამაშობდნენ მორა და სახელოვანი ტანმოვარჯიშე ფრანკო მენიკელის ძმა, ჯან პაოლო მენიკელი, ცენტრალური სამეული კი მთლიანად „იმპორტული“ იყო. აქ გამოდიოდნენ ბრაზილიელი ალტაფინი, არგენტინელები მასხიო და სივორი. ზოგმა მიმომხილველმა აზრი გამოთქვა, რომ მწვრთნელებმა განზრახ არ გამოიყვანეს მოედანზე რივერა. საქმე ისაა, რომ თამაშზე სპეციალურად იყო ჩამოსული გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის გუნდის ხელმძღვანელი, „ბებერ მელად“ წოდებული ზეპ ჰერბერგერი. ამიტომ მას მხოლოდ ის ფეხბურთელები აჩვენეს, რომელთაც ისედაც კარგად იცნობდა.

რამდენიმე დღის შემდეგ კიდევ ერთი საკონტროლო მატჩი იყო დანიშნული ბელგიის ნაკრებთან. ბრიუსელის „ჰეისელის“ სტადიონზე რივერამ იცოდა, რომ ამ დღეს ეროვნულ ნაკრებში დებიუტი ექნებოდა. მაცამ და ფერარიმ მიმართეს დაცვით სისტემა „კატენაჩიოს“, რომელსაც

ისინი ჩილის მსოფლიო ჩემპიონატისათვის ამზადდნენ. რივერა მოედანზე მე-8 ნომრით გამოვიდა. მარჯვენა ფრთაზე უნდა ეთამაშა ჯორჯიო ფერინის, რივერას ძველ პარტნიორს ოლიმპიურ ნაკრებში. სინამდვილეში ფერინი გარემარბის ფუნქციებს როდი ასრულებდა, არამედ ტიპიური მოიერიშე ნახევარმცველი იყო. აი „კატენაჩიოს“ სქემა: სალვადორე სტოპერის ფუნქციებს ასრულებდა, მალდინი კი, რომელიც ეროვნული ნაკრების კაპიტანი გახდა, მწმენდელი იყო. განაპირა მცველებად თამაშობდნენ ლოზი „რომადან“ და რობოტი „ფიორენტინადან“. „მილანის“ ორ ნახევარმცველს ფერინისა და რადიჩეს მოედნის შუაგულის დაპატრონება ევალებოდა. მათ ეხმარებოდა ე. წ. „ნახევართავდამსხმელი“ რივერა, რომელიც სიღრმიდან წარმართავდა იერიშებს. წინა, „ცეცხლის ხაზზე“ სამი თავდამსხმელი იყო: ალტაფინი, სივორი და მენიკელი: 4-3-3 ახალი ტაქტიკური სისტემა გახლდათ, რომელსაც ბელგიელებმა ვერაფერი გაუგეს. მატჩი იტალიელების გამარჯვებით დამთავრდა, ანგარიშით 3:1. ორი გოლი გაიტანა ალტაფინიმ, ერთი — მენიკელმა. რივერა საუცხოოდ თამაშობდა და ალტაფინის გოლების თანავეტორი გახდა. იტალიელები, რომლებმაც ყველა საკონტროლო მატჩი მოიგეს, დიდი იმედებით აღსავსენი გაემგზავრნენ ჩილიში.

მსოფლიო ჩემპიონატის წინა დღეებში სპორტული მიმოხილველები მეტად მაღალ შეფასებას აძლევდნენ იტალიის „სკუადრა აძურას“, მწვრთნელები შენატროდნენ მას. იტალიელების გუნდის შემადგენლობაში ხომ არაერთი „ვარსკვლავი“ იყო. სინამდვილეში კი გუნდის მორალური დონე მაღალი არ აღმოჩნდა. ფეხბურთელები ერთმანეთს ებუზღუ-

ნებოდნენ, მწვრთნელთა მითითებებს ყურადღებას არ აქცევდნენ. თავი იჩინა ზოგიერთი მოთამაშის თავშეუყავებლობამ და უხეშობამ.

პირველი მატჩი იტალიელებს გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ძლიერ გუნდთან ჰქონდათ. რივერა ამ კოლექტივს არ იცნობდა, მაგრამ მოხდა ისე, რომ მის წინააღმდეგ გერმანელებმა გამოიყვანეს ჰორსტ შიმანიაკი, რომელსაც რივერა ადრეც შეხვდა. „შიმი“ (ასე უწოდებდნენ ფეხბურთელთა წრეებში შიმანიაკს) იტალიის პირველი ლიგის კლუბ „კატანიაში“ გამოდიოდა. შიმანიაკის გარდა გერმანელთა ნაკრებში „მილანის“ მცველი კარლ-ჰაინც შნელინგერიც თამაშობდა, რომელიც, ცხადია, ჩინებულად იცნობდა იტალიელების მანერას. „სკუადრა აძურა“ ხომ ძირითადად „მილანის“ ფეხბურთელთაგან შედგებოდა!

პირველი მატჩი რივერამ უფერულად ჩაატარა. ვერ იქნა და ვერ დააღწია თავი შიმანიაკს, რომელიც მას ჩრდილივით დასდევდა. რა არ იღონა რივერამ, ხან მარჯვნივ გადავიდა, ხან მარცხნივ, მაგრამ ყოველთვის მის წინაშე ახოვანი შიმანიაკი აღიმართებოდა ხოლმე. ეტყობოდა გერმანელთა გუნდის ხელმძღვანელობამ კარგად იცოდა, რომ რივერას უყურადღებოდ მიტოვება არ შეიძლებოდა. მატჩი ფრედ—0:0 დამთავრდა. ახლა იტალიელთა ბედ-იღბალი მეორე შეხვედრაზე იყო დამოკიდებული. მათი მეტოქეები მასპინძლები, ჩილიელები იყვნენ.

იტალიელთა მწვრთნელებმა თამაშის წინ ბევრი ითათბირეს და ბოლოს გადაწყვიტეს რივერა მრავალნაცადი მასხიოთი შეეცვალათ. არგენტინის ნაკრების ყოფილი მოთამაშე ჩილიელებს ჩინებულად იცნობდა. რივერა ჯერ ძალიან ნაწ-

ყენი დარჩა, მაგრამ მოედანზე მალე ისეთი ამბები დატრიალდა, რომ ბოლოს ახალგაზრდა ფეხბურთელს დასანანი ბევრი აღარაფერი დარჩა. მოედანზე მომხდარ ამბებს ფეხბურთთან საერთო არაფერი ჰქონდათ. ეს იყო გაუთავებელი უხეშობა, ნამდვილი მუშტი-კრივი. ინგლისელმა მსაჯმა ასტონმა მეტოქენი ვერ დააშოშმინა და ბოლოს ორ იტალიელს (ფერინისა და დავიდს) მოედანი დაატოვებინა. ჩილიელებმა მოიგეს ანგარიშით 2:0. იტალიის გუნდი მსოფლიო ჩემპიონატის მიღმა დარჩა, თუმცა მას კიდევ ერთი მატჩი რჩებოდა ჩასატარებელი. ჩილისა და იტალიის ფედერაციებს შორის „საფეხბურთო ომი“ დაიწყო. უკანასკნელ მატჩში შვეიცარიელებთან, რომელიც „სკუადრა აძურამ“ მოიგო (3:0), რივერა კვლავ გამოვიდა მოედანზე. მსოფლიო ჩემპიონატიდან იგი მეტად განაწყენებული დაბრუნდა. მიმომხილველები ხომ ბევრად მეტს ელოდნენ როგორც მისგან, ისე იტალიის ნაკრებისაგანაც.

იტალიელი „ტიფოზი“ მალე გამოდის მოთმინებიდან, მაგრამ ასევე მალე მშვიდდება და აი დაიწყო 1962-63 წლების ეროვნული ჩემპიონატი, ჩილის ტრაგედია კი უკვე აღარავის ახსოვდა. ეროვნულ ჩემპიონატთან ერთად „მილანს“ მეორე ფრონტზეც მოელოდა ბრძოლა — ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასზე. ამ შეჯიბრებაში მას ერთხელ უკვე ჰქონდა დიდი წარმატება — 1958 წელს „მილანი“ ფინალამდე მივიდა, სადაც მადრიდის „რეალთან“ წააგო.

ახლა „რეალი“ უკვე გაცილებით უარესად თამაშობდა. უფრო საშიში იყო ეუსებიოს გუნდი „ბენფიკა“, რომელიც იმ ხანებში თასს ფლობდა, მაგრამ „მილანი“ ხომ შესამჩნევად მომძლავრდა და თასის დასაკუთრებას იმედოვნებდა!

იხგლისის ჩემპიონი „იფსვიჩი თაუნი“, რომელსაც ალფ რამსეი წვრთნიდა, თურქეთის უძლიერესი კლუბი „გალატა-სარაი“, შოტლანდიის „დანდი“ — აი, როგორი გუნდები დაამარცხა მილანმა სანამ ფინალამდე მოვიდოდა. ფინალურმატჩში, რომელიც ნეიტრალურ მოედანზე, ლონდონის „უემბლიზე“ დაინიშნა, იტალიელებს „ბენფიკასთან“ შეხვედრა ელოდათ.

მაგრამ სანამ ეს უმძაფრესი შეხვედრა გაიმართებოდა, რივერამ ერთ-ერთი საუკეთესომატჩი ჩაატარა თავისი კარიერის მანძილზე. 1963 წლის 12 მაისს მილანის „სან-სიროს“ სტადიონზე ერთმანეთს შეხვდნენ მსოფლიოს ორგზის ჩემპიონები ბრაზილიელები და „სკუადრა აძურა“. შეუდარებელი პელეს გუნდს იტალიელთა მწვრთნელმა ედმონდო ფაბრიმ გაახალგაზრდავებული კოლექტივი დაუპირისპირა. მასში აღარ იყვნენ უცხოეთში ნაყიდი ვარსკვლავები სივორი, მასხიო, ანჯელილო, ალტაფინი. ერთადერთი „ორიუნდი“ (უცხოეთში დაბადებული იტალიელი) ანჯელო სორმანი თამაშის მეორე ნახევარში ახალგაზრდა სანდრო მაეოლამ შეცვალა.

პელეს მეურვეობა მწვრთნელმა ფაბრიმ შეუპოვარ ტრაპატონის დაავალა. „ტრაპი“ განუხრელად ანორციელებდა მწვრთნელის მითითებას და „შავ მარგალიტს“ ერთი ნაბიჯითაც არ სცილდებოდა. ასეთი ტაქტიკა პელეს არაფრად ექაშნიკა. როდესაც სწარფ და უაღრესად ენერგიულ მეტოქესთან ვერაფერს გახდა, პელემ მოედნის დატოვება არჩია. ეს პირველი ტაიმის 25-ე წუთზე მოხდა და ბრაზილიელთათვის დასასრულის დასაწყისს ნიშნავდა. ახალგაზრდა იტალიელი ფეხბურთელები ამ დღეს მართლაც რომ საუცხოოდ თამაშო-

ბდნენ. რივერა, მაცოლა, ბულგარელი, კორსო, მენიკელი, სალვადორე, ტრაპატონი არათუ ჩამოუყვარდებოდნენ რაიმეთი მსოფლიო ჩემპიონებს, არამედ აშკარად სჯობნიდნენ. ბრაზილიელთა მრავალნაცადი მეკარე ჟილმარი ცუდ დღეში ჩავარდა. მისმა საუცხოო ოსტატობამ მსოფლიო ჩემპიონები სასტიკი დამარცხებისაგან როდი იხსნა — 0:3.

გავიდა ათი დღეც და „უემბლის“ 100-ათასიანი სტადიონი მრავალრიცხოვანმა მაყურებელმა აავსო. ინგლისელთა გარდა, ამ დღეს, ცხადია, ლონდონში ბევრი იტალიელი და პორტუგალიელი გულშემატკივარიც ჩამოვიდა. ჯერ თითქოს უპირატესობა „ბენფიკას“ მხარეზე იყო. ტრაპატონი, რომელმაც „სან-სიროს“ სტადიონზე „ჩაკეტა“ პელე, ახლავერაფერს უხერხებდა ეუსებოის. დიდხანს წინ „ბენფიკა“ იყო, ერთადერთი გატანილი გოლის წყალობით. მაშინ იტალიელებმა ეუსებო პარაგვაელ ბენიტეზს „ჩააბარეს“ და ტრაპატონი შეტევაზე გადაისროლეს. მეორე ნახევარში რივერა საგრძნობლად გათამამდა და ბრწყინვალედ გამოავლინა მთელი თავისი ტაქტიკური ოსტატობა. მის მიერ წამოწყებულ კომბინაციებს „ბენფიკას“ მცველები ხშირად ვერაფერს უგებდნენ. მიმომხილველთა სიტყვით, ამ დღეს რივერა თამაშობდა, როგორც „ახალგაზრდა ღმერთი“. მისი იდეალური გადაცემების შედეგად ალტაფინიმ „ბენფიკას“ კარში ორი გოლი გაახვია და თასი „მილანს“ დაჩა. ამრიგად „მილანმა“ პირველად მოიპოვა ეს უაღრესად პოპულარული ჭილდო. მატჩის გმირად ერთსულოვნად აღიარეს ჯანი რივერა. „მე მეტოქეებთან ვერაფერს გავხდებოდი, გვერდით ისეთი საუცხოო „დირიჟორი“ რომ არ მყოლოდა, როგორიც რივერაა“ — გულახდლილად აღიარა ხოსე ალტაფინიმ.

რივერას მხოლოდ ეს ორი შეხვედრა რომ ჩაეტარებინა ბრაზილელებთან და „ბენფიკასთან“, მაინც სამუდამოდ დარჩებოდა იტალიის ფეხბურთის ისტორიაში.

ჩემპიონთა თასის მოპოვება „მილანის“ დიდი ტრიუმფი იყო. მაგრამ, როგორც ეს ხშირად ხდება, აღზევებას დაცემა მოჰყვა. მომდევნო სეზონში გუნდს „ციებ-ცხელება“ დაეწყო. ეს კლუბის ხელმძღვანელობასაც შეეცყო. „მილანის“ პრეზიდენტი ანდრეა რიციოლი გადადგა, მწვრთნელმა ნერეო როკომ მას მიბაძა და ახლა „ტორინოს“ ჩაუდგა სათავეში. იგი არგენტინელმა ლუის კარნილიამ შეცვალა, რომელიც კარგა ხანია ევროპაში ცხოვრობდა და ესპანეთისა და იტალიის სხვადასხვა კლუბებს ხელმძღვანელობდა. პრეზიდენტი გახდა მილიონერი ფელიჩერ რივა.

რივერა ჯარში გაიწვიეს. იგი ახლა ბოლონიას მახლობლად განლაგებულ ნაწილში იყო. ამასთან ფეხბურთელს საშუალება ეძლეოდა სათანადოდ ევარჯიშა კიდევ. მას „მილანი“ არ მიუტოვებია. ყოველ პარასკევს კლუბს უბრუნდებოდა, რათა კვირაობით ეროვნული ჩემპიონატის თამაშში მიეღო მონაწილეობა.

როგორც მოსალოდნელი იყო, „მილანმა“ ვერ შეძლო ჩემპიონთა თასის მომდევნო გათამაშებაში წარმატებით გამოსვლა. მან მეოთხედფინალამდე მიაღწია, სადაც მრისხანე მეტოქეს — მადრიდის „რეალს“ შეხვდა. კარნილია ოდესღაც თვით წვრთნითა ამ გუნდს, ჩინებულად იცოდა მისი ძალა (თუმცა, რა თქმა უნდა, 50-იანი წლების დასასრულის „რეალი“ უკეთ თამაშობდა), მაგრამ მაინც ვერ შეძლო მარცხის აცილება. მატჩი მადრიდში „მილანის“ სასტიკი დამარცხებით 1:4 დამთავრდა. საქმეს ვერ უშველა „სან-სიროს“ სტადიონზე

აღებულმა რევანშმა — 2:0 და „მილანი“ გამოეთიშა გამამაშებას.

ეს დამარცხება კარნილიას ძვირად დაუჯდა. მას გუნდის დატოვება მოუხდა. მწვრთნელად დაინიშნა ნილს ლიდჰოლმი, რომელსაც გუნდი არ მიუტოვებია და ბოლო ხანებში „მილანის“ ჭაბუკებს ავარჯიშებდა. პრეზიდენტი ფელიჩე რივა შეცვალა კიდევ ერთმა მილიონერმა — ლუიჯი კარარომ.

მარტო „მილანს“ როდი ჰქონდა ხანგრძლივი კრიზისი. საკმაოდ უფერულად თამაშობდა ეროვნული ნაკრებიც. რივერას და კიდევ რამდენიმე წამყვან მოთამაშეს არ მოსწონდათ დაცვითი სისტემა „კატენაჩიო“, რომელსაც მწვრთნელი ედმონდო ფაბრი ნერგავდა. მას შემდეგ, რაც „სკუადრა აძურას“ შეხვედრა ვარშავაში პოლონეთის ნაკრებთან ფრედ — 0:0 დამთავრდა, რივერამ და პიკიმ პრესაში წერილიც კი გამოაქვეყნეს, სადაც სხვაგვარი ტაქტიკის არჩევას მოითხოვდნენ. ფაბრიმ, როგორც იტყვიან, „ყურიც კი არ გაიბარტყუნა“.

ნაკრების ხელმძღვანელობის მიერ დაშვებულ მძიმე შეცდომებს სათანადო შედეგებიც მოჰყვა. მართალია, იტალიელებმა შეძლეს მსოფლიოს VIII ჩემპიონატის ფინალში გასვლა, მაგრამ, როგორც შემდეგ გამოირკვა, ერჩივნათ საერთოდ სხვებისათვის დაეთმოთ ინგლისის საგზურები. ის, რაც 1966 წლის ზაფხულში ინგლისში მოხდა, იტალიის ფეხბურთის არნახული ტრაგედია იყო.

უკვე პირველმა მატჩმა ჩილიელებთან ცხადი გახადა, რომ იტალიელებისაგან ამ ჩემპიონატში კარგი არაფერი იყო მოსალოდნელი. მართალია, მათ მოიგეს ანგარიშით 2:0 (გოლები გაიტანეს მაცოლამ და ბარისონმა), მაგრამ, ჯერ ერთი,

მეტოქე აშკარად სუსტად თამაშობდა, და მეორეც, იტალიელები ფრიად პასიურად გამოიყურებოდნენ, სუსტად თამაშობდა რივერა, როგორც ეს მატჩის შემდეგ მწვრთნელმა ფაბრიმაც აღნიშნა. ამას ორი დამარცხება მოჰყვა, თანაბარი ანგარიშით 0:1. როდესაც იტალიელებმა საბჭოთა ნაკრებთან წააგეს, იხტიბარს არ იტეხდნენ. მათ ხომ კიდევ ერთი მატჩი რჩებოდათ — კორეელებთან, რომლის მოგების შემთხვევაში მეოთხედფინალში გადიოდნენ. ამ შეხვედრის წაგების შემდეგ კი ყოველგვარი ილუზია გაიფანტა და „სკუადრა აძურა“ იტალიაში შერცხვენილი დაბრუნდა.

ინგლისში განცდილ სასტიკ მარცხს იტალიის ფეხბურთის ფედერაციამ მკვეთრი ზომებით უპასუხა. რა თქმა უნდა, გუნდის სათავეში ფაბრის დარჩენაზე ლაპარაკიც კი აღარ შეიძლებოდა. იგი ფერუჩიო ვალკარეჯიმ შეცვალა. აიკრძალა უცხოელი „ვარსკვლავების“ იმპორტი, გზა გაეხსნა ნიჭიერ ახალგაზრდობას. ამ სწორი პოლიტიკის ნაყოფი იყო 1968 წელს ევროპის ჩემპიონობის მოპოვება. მართალია, თამაში იტალიაში მიმდინარეობდა, მასპინძლებს, ცოტა არ იყოს, სპორტულმა ბედმაც გაუღიმა, მაგრამ „სკუადრა აძურა“ მაინც შეუღარებლად უკეთესი იყო, ვიდრე ინგლისში.

გავიდა ხანი და „მილანიც“ დაუბრუნდა ევროპის უძლიერესი საკლუბო გუნდების რიცხვს. მის აღზევებაში გარკვეული როლი შეასრულა „ტორინოდან“ დაბრუნებულმა მწვრთნელმა ნერეო როკომ. 1968 წელს „მილანი“ ევროპის ქვეყნების თასების მფლობელთა თასს დაეუფლა. ამავე წელს ზან იტალიის ჩემპიონობაც დაიბრუნა, ხოლო მომდევნო სეზონში, როგორც წესი და რიგია, ჩემპიონთა თასის ფინა-

ლშიც მიიღო მონაწილეობა. ჰივერა ბრწყინვალედ თამაშობდა, გუნდის ღირსეული კაპიტანი იყო.

თუ 1964 წელს ძველი „მილანის“ მზე მადრიდის „სანტიაგო-ბერნაბეუს“ სტადიონზე ჩაესვენა, ახლა განახლებულმა გუნდმა სწორედ ამავე მოედანზე მოიგო ჩემპიონთა თასის ფინალური მატჩი ამსტერდამის „აიაქსთან“-4:1. სამი ბურთი ჯაიტანა პრატიმ, ერთი — სორმანიმ, მაგრამ მატჩის ნამდვილი გმირი მაინც „ოქროს ზიჟი“ — ჯანი რივერა იყო.

პერე მიულერი

გერდ (გერჰარდტ) მიულერი უკვე რამდენიმე წელია არა მარტო ევროპის, არამედ მსოფლიოს ერთ-ერთ უძლიერეს თავდამსხმელად ითვლება. იგი წარმატებით გამოდის ორ გუნდში: მიუნხენის „ბაიერნსა“ და გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ნაკრებში.

მიულერმა ყურადღება მიიქცია 18 წლის ასაკში მოყვარულთა გუნდ „ნორდლინგენში“. ერთი წლის შემდეგ იგი ცნობილ კლუბ „ბაიერნში“ ჩაირიცხა, რომელსაც ყოველთვის ჰქონდა გერმანიის ჩემპიონობის პრეტენზია. „ბაიერნში“ მიულერი ბედმა შეახვედრა გამოჩენილ იუგოსლავიელ მწვრთნელ ზლატკო ჩაიკოვსკის. 50-იანი წლების დასაწყისში ჩაიკოვსკი თვით იყო სახელოვანი ფეხბურთელი. მან თავი ისახლა ჰელსინკის ოლიმპიურ თამაშებში

მიულერი

და რამდენიმე სეზონის

განმავლობაში ევროპის საუკეთესო ნახევარმცველთა შორის ითვლებოდა. ფეხბურთელის კარიერის დასრულების შემდეგ ჩაიკოვსკიმ დაამთავრა კელნში არსებული მწვრთნელთა სკოლა და გფრ-ში დარჩა სამუშაოდ. ჩაიკოვსკის, როგორც მწვრთნელის ძირითადი წარმატებები „ბაიერნთანაა“ დაკავშირებული. აქ მან ჩინებული ოსტატების მთელი ჯგუფი აღწარმოა. „ისეთ კლუბს, როგორიც „ბაიერნია“, სჭირდება ელევანტური მოთამაშეები, ნამდვილი „ვარსკვლავები“ — დაამახსოვრდა მიულერს მწვრთნელის სიტყვები. ჩაიკოვსკის ჭირივით ეჯავრებოდა უხეში, მკვეთრი მანერით მოთამაშე ფეხბურთელები, რომლებიც მეტოქეებზე ნადირობდნენ. მწვრთნელს განსაკუთრებით „გაუმართლა“ სამმა ახალგაზრდამ: მეკარე მაიერმა, რომელიც შემდეგ კარგა ხანს იცავდა ეროვნული ნაკრების კარს, დიდებულმა ნახევარმცველმა ბეკენბაუერმა და მიულერმა.

ჩაიკოვსკის ახალგაზრდული გუნდი ძალიან დაწინაურდა ბუნდესლიგაში. მიულერი წლიდან წლამდე აუმჯობესებდა თამაშს. არა, იგი მაინცდამაინც არ გამოირჩეოდა მაღალი ტექნიკით, ამ მხრივ ბევრს ჩამოუვარდებოდა. ახალგაზრდას ღრმად ბრწყინვალე ფიზიკური მონაცემები ჰქონდა (174 სმ, 75 კგ), მაგრამ იგი გოლის დიდებული ალლოთი იყო დაჯილდოვებული. უტყუარი ინტუიცია მას საშუალებას აძლევდა საჭიროების დროს ყოველთვის კარის სიახლოვეს ყოფილიყო. ამან კი მიულერი შესანიშნავი სნაიპერი გახადა: „ბაიერნის“ მიერ გატანილი გოლების დიდი ნაწილი მიულერის პირად ანგარიშზე მოდიოდა.

მიულერს განსაკუთრებით დაამახსოვრდა 1969-70 წლების ეროვნული ჩემპიონატი. ამ შეჯიბრებაზე მან 34 თამაშში 38 (!)

ბურთი გაიტანა. შევადაროთ ეს შედეგი სხვა ცნობილი ევროპელი სნაიპერების შედეგებს. ამ სეზონში ლუქსემბურგელმა დევილემ 22 თამაშში 31 გოლი გაიტანა, ბულგარელმა ჟეკოვმა — 30 თამაშში 31 ბურთი, ბელგიაში მოთამაშე გერმანელმა ემერიხმა 30 თამაშში — 29, ფრანგმა რეველიმ — 34 თამაშში 28 ბურთი. ავტორიტეტულმა კომისიამ ტრადიციული ჯილდო ევროპის ქვეყნების ჩემპიონატების საუკეთესო სნაიპერისათვის — „ოქროს ბუცი“ — სწორედ გერდ მიულერს მიანიჭა.

დიდებულად ითამაშა გ. მიულერმა მსოფლიოს 1970 წლის ჩემპიონატში, რომელიც მექსიკაში გაიმართა. აქ გფრ-ის ნაკრები რეალურად აცხადებდა პრეტენზიას საპრიზო ადგილზე. ჩინებული მეკარეები მაიერი და ვოლტერი, მეტად შეუპოვარი დაცვა ვეტერანების შნელინგერის, ვებერისა და შულცის, ახალი ტალანტის ფოგთისის შემადგენლობით, პირველხარისხოვანი ნახევარმცველები ბეკენბაუერი და ოვერათი, თავდამსხმელები ლიბუდა, გრაბოვსკი, ლიორი, მიულერი, ჰელდი და ზეელერი — ასეთი გუნდი ბევრ მიმომხილველს სამართლიანად მიაჩნდა ბრაზილიელების ძირითად მეტოქედ. ვეტერანი ზეელერი მექსიკაში შესანიშნავად, საოცარი ენერგიით თამაშობდა. ბეკენბაუერი მაღალი ხელოვნებით მოქმედებდა როგორც საკუთარი კარის სიახლოვეს, ისე მეტოქის ნახევარზეც, ხოლო მიულერს გოლი გოლზე გააქონდა. ჩემპიონატის დაწყებამდე ზოგმა მიმომხილველმა მეტისმეტად გააზვიადა მისი უსიამოვნება უვე ზეელერთან. ამ ორ თავდამსხმელს მართლაც არ ჰქონდა კარგი ურთიერთობა. „ბუნდესლიგის“ საუკეთესო სნაიპერის წოდებისათვის ბრძოლაში ისინი არაერთგზის შეკინკლავებულან. ზოგმა ისიც კი დაწერა,

თუ მიუღერი ნაკრებში შეიყვანეს, ზეელერი მსოფლიო ჩემპიონატში არ გამოვაო. მაგრამ ეს ასე არ მომხდარა. ზეელერმა. რომელიც 1970 წლისათვის უკვე საკმაოდ ხანდაზმული იყო, „ამპლუა“ შეიცვალა. მეტოქის კარის მისადგომებიდან მან მოედნის ცენტრში დაიხია, რეალურად ეხმარებოდა ნახევარდაცვას, საჭიროების შემთხვევაში კი წინ გადიოდა, „შუბის წვერზე“ ახლა მიუღერი თამაშობდა. საბოლოო ანგარიშით მან მსოფლიო ჩემპიონატის ფინალურ მატჩებში 10 ბურთი გაიტანა და უპირველესი სნაიპერი გახდა. გფრ-ის ნაკრებს მესამე ადგილი დარჩა. თუმცა ბევრი მიმომხილველის აზრით, მათ იტალიელებზე უფრო მეტად ერგებოდა ვერცხლის მედლები.

როდესაც 1970 წელი მიიწურა, მიუღერი ბევრმა მიმომხილველმა მიიჩნია „ოქროს ბურთის“ ერთ-ერთ. ძირითად პრეტენდენტად. იგი ხომ წინა წელს ასეთივე კონკურსში მესამე ადგილზე გამოვიდა. ზოგი ფიქრობდა, რომ შესაძლოა მიუღერისათვის სხვა ვინმეს გადაესწრო, ვთქვათ, ინგლისის ნაკრების კაპიტან ბობი მურს ან შესანიშნავ იტალიელ სნაიპერ ლუიჯი რივას.

როდესაც საქმე ხმის დათვლამდე მივიდა, აღმოჩნდა, რომ გერმანელმა ფეხბურთელმა ყველა მეტოქეს აჯობა. მან 77 ქულა მოაგროვა, ბობი მურმა „(ვესტ ჰემი)“ — 69, ლუიჯი რივამ („კალიარი“) — 65. მომდევნო ადგილებზე აღმოჩნდნენ ფრანც ბეკენბაუერი („ბაიერნი“) — 32, ვოლფგანგ ოვერატი („კელნი“) — 28, დრაგან ჯაიჩი („ცრვენა ზეზდა“) — 24, იოჰან კრუიფი („აიაქსი“), გორდონ ბენქსი („სტოკ-სიტი“), სანდრო მაცოლა („ინტერნაციონალე“) — რვა-რვა ქულა და ა. შ. მიუღერის გამარჯვება სავსებით დამსახურებული იყო. ეს

ჯერჯერობით ერთადერთი შემთხვევაა ევროპის ფეხბურთის ისტორიაში, როდესაც ერთი სეზონის განმავლობაში „ოქროს ბუციცა“ და „ოქროს ბურთიც“ ერთსა და იმავე ფეხბურთელს დარჩა.

მიუღერი ჟურნალისტების საყოველთაო ყურადღების ქვეშ მოექცა: ინტერვიუს ინტერვიუ მოსდევდა. ერთ-ერთ მათგანს ჩვენც ვთავაზობთ მკითხველებს. პრალის ჟურნალმა „გოლმა“ ასეთი წესი შემოიღო. მისი მკითხველები უამრავ რამეს ეკითხებიან რომელიმე სპორტსმენს. შემდეგ რედაქციის წარმომადგენელი ნახულობს კიდეც ამ პირს, პასუხებს იღებს და აქვეყნებს. მაშ ასე, ზოგიერთი საინტერესო ადგილი იმ საუბრიდან, რომელიც „გოლის“ მკითხველებსა და გერდ მიუღერს შორის გაიმართა.

გვითხარით, თუ შეიძლება, ზოგი რამ თქვენს საფეხბურთო ნაკლოვანებებზე? ანდა რა მიგაჩნიათ თქვენს მთავარ ღირსებად?

ნაკლად ის მიმაჩნია, რომ ოცი-ოცდახუთი მეტრიდან ვერ ეურტყამ კარში ისე, როგორც მინდა. ძირითადი ღირსება ისაა, რომ უფრო ახლო მანძილიდან საგოლე სიტუაციების დიდ ნაწილს გვარიანად ვიყენებ.

გაიტანთ თუ არა 1000 გოლს? ეს დიდი მოვლენა იქნებოდა ფეხბურთის სამყაროში.

ამდენი ბურთის გატანა ძალიან საეჭვოა. ეტყობა, ფეხბურთის სამყარო საერთოდ არ აღნიშნავს ასეთ მოვლენას.

ყოფილა თუ არა შემთხვევა, როდესაც 11-მეტრიანი საჯარიმო დარტყმა ვერ გამოიყენეთ?

დიახ, დიახ, იყო. ჩემი გუნდი „ბაიერნი“ „ბრაუნშვაიგს“ ხედებოდა და გამარჯვებაც უზრუნველყოფილი გეჭონდა. ანგა-

ჩიში იყო — 4:1. ამ დროს დაინიშნა 11-მეტრიანი საჯარიმო „ბრაუნშვაიგის“ კარში, რომლის შესრულებაც მე მომენდო. ამჯერად მეკარე გამოვიდა გამარჯვებული — აილო ბურთი.

რა არის თქვენთვის ფეხბურთი? სიყვარულის საგანი თუ პროფესია?

პატარა ბიჭი ვიყავი, როდესაც ფეხბურთი მეტისმეტად შემეყვარდა. შემდეგში, როდესაც წამოვიზარდე, იგი ჩემი ყოველდღიური საქმიანობა, პროფესია გახდა. მაგრამ ეს ისეთი პროფესიაა, რომელიც ყველაფერზე უფრო მეტად მიყვარს.

გითამაშიათ თუ არა ჩეხოსლოვაკიელი ფეხბურთელების წინააღმდეგ? რომელ მათგანს იცნობთ?

რამდენიმე წლის წინათ, ევროპის ქვეყნების თასების მფლობელთა თასის გათამაშებისას, შევხვდით „პრეშოვს“. თქვენს ფეხბურთელებიდან რამდენიმეს ვიცნობ და დიდ პატივსაც ვცემ. პირველი ადგილი მასოპუსტს უნდა მივაკუთვნოთ, მეორე — პოპლუხარს. წლეულს მოსკოვში (მიუღერი გულისხმობს იაშინის გამოსათხოვარ მატჩს. სადაც იგი მონაწილეობდა — გ. გ.) კარგად გავიცანი ვიქტორი, ჩინებულის მეკარე, რომელიც დიდი პრობლემების წინაშე აყენებს თქვენს თავდამსხმელებს.

რამდენ ბუცს ხმარობთ სეზონში?

ერთს. ხდება ისეც, რომ ერთი ბუცი ზოგჯერ ორ-სამ სეზონსაც კი მიძლევს.

ვინ მიგაჩნიათ მსოფლიოს 1970 წლის ჩემპიონატის საუკეთესო ფეხბურთელად და რატომ?

ძნელი სათქმელია. მექსიკაში თითქმის ყველა გუნდს ყა-

კდა ღირსეული ლიდერი. თითოეულ პოზიციაზე რამდენიმე ღირსეული კანდიდატურა იყო.

უცხოეთში რომ მოგიხდეთ გადასახლება, რომელ კლუბში ისურვებდით თამაშს?

ესეც ძნელი სათქმელია. ევროპაში ბევრი ჩინებული კლუბია. შესაძლოა, ამსტერდამის „აიაქსი“ ამომერჩია, შეიძლება როტერდამის „ფეიენოორდი“.

ვინაა, თქვენი აზრით, უძლიერესი თავდამსხმელი ევროპაში?

რივა. იტალიის პირველი ლიგის. კლუბ „კალიარიდან“. წისი თამაში რამდენჯერმე მინახავს და მეტისმეტად მომწონს.

გყავთ თუ არა საფეხბურთო იდეალი, რომლის მიბაძვასაც ცდილობთ?

ასეთი ერთი მყავს. ბავშვობის ასაკიდან. ესაა მსოფლიოს 1954 წლის ჩემპიონის, გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ნაკრებისა და „ნიურნბერგის“ თავდამსხმელი მაქს მორლოკი.

თამბაქოს ხომ არ ეწევით? ღვინოს ან ლუდს ხომ არ სვამთ?

არ ვეწევი. არც არასოდეს ვეწეოდი, ღვინოს თითქმის არ ვსვამ. აი ლუდის დაღევა კი მიყვარს, ერთი კათხისა.

როგორ უნდა მოიქცე, რომ გამარჯვებული გამოხვიდე მკვეთრად მოთამაშე მცველის წინააღმდეგ?

აქ ერთი „წამალი“ არსებობს, უფრო მარჯვედ უნდა ითამაშო, ვიდრე მეტოქემ.

ხომ არ გეშინიათ უხეში მცველებისა?

არ მეშინოდა, არც მეშინია, არც არასოდეს შემეშინდება.

ისე კი საჭიროა, დიდი ყურადღებით იყო ასეთი უხეში მცველების წინააღმდეგ.

რომელი ფეხით არტყამთ უკეთესად, მარჯვენით თუ მარცხენით?

რომლითაც მომიხდება, იმით ვარტყამ. ისე კი მარჯვენა ფეხით უფრო ძლიერი დარტყმა გამომდის.

არაერთხელ მომხდარა, რომ გადამწყვეტი ბურთი სწორედ თამაშის უკანასკნელ წუთებში გაგიტანიათ. რითი ხსნით ამ მოვლენას?

იმით, რომ ბოლომდე ვიბრძვი და ამასთან ძალებსაც არ ეკარგავ. მცველი დიდი ყურადღებით გეთამაშება, მაგრამ სა-
დღაც იღლება. აი, ამ დროს უნდა გქონდეს შემონახული ენერ-
გია.

თქვენ სპეციალურად ვარჯიშობთ დარტყმაში?

დიახ, სპეციალურად ვვარჯიშობ. ყოველდღიურად მარტო კარში დარტყმას 30-45 წუთს ვანდომებ.

როგორ ფიქრობთ, კვლავაც გაიტანთ გოლებს?

მე ხომ წინასწარმეტყველი არა ვარ, ვინ იცის. სნაიპერები ძალიან არიან დამოკიდებულნი გუნდის სათამაშო სისტემაზე, ჩვენ ვთამაშობდით ოთხი თავდამსხმელის სისტემით — ორი გარემარბითა და ორი ცენტრალური თავდამსხმელით. აქედან ერთი, უვე ზეელერი უკან იყო დაწეული. იმ გუნდს, რომელსაც სურს მოიგოს, აუცილებლად უნდა ჰყავდეს ზეელერის ტიპის მოთამაშე. ჩემნაირ მოთამაშეს შეუძლია მხოლოდ გოლი გაიტანოს. ზეელერს შეუძლია მატჩი მოიგოს, მე კი ეს არ შემიძლია. 11 მიუღერი ვერავის დაამარცხებს.

სპორტის რომელი სახეობა გიყვართ, ცხადია, ფეხბურთის გარდა?

მაგიდის ჩოგბურთი. მექსიკაში მსოფლიო ჩემპიონატის დროს ჩვენი ნაკრების ფეხბურთელებმა შეჯიბრება მოვაწყეთ — ყველას მოვუგე.

ცენტრალური თავდამსხმელის როლის გარდა, კიდევ რა ფუნქციების შესრულება შეგიძლიათ?

ცხადია, ჩემგან არც კარგი „ლიბერო“ გამოვა, არც სტოპერი. ეტყობა, ვერც გამთამაშებლის ფუნქციების შესრულებას შევძლებ. ისე კი, ვარჯიშისას ზოგჯერ მიყვარს კარში ჩადგომა.

გვითხარით, რომელი მეკარე მიგაჩნიათ უძლიერესად ევროპაში და მსოფლიოში?

ყოველგვარი ყოყმანის გარეშე ასეთად ვასახელებ გორდონ ბენქსს ინგლისის ნაკრებისა და „სტოკ სიტიდან“.

ხომ არ გეშინიათ ფეხი მოიტეხოთ, როგორც ეს იტალიელ ლუიჯი რივას მოუვიდა?

მე ფეხის მოტეხაზე არა ვფიქრობ. ვფიქრობ იმაზე, როგორ გავიტანო გოლი მეტოქის კარში.

რას გააკეთებთ, როდესაც ფეხბურთს თავს დაანებებთ?

მე 25 წლისა ვარ (გერდ მიულერი დაიბადა 1945 წლის ნოემბერში). ვფიქრობ „ბუნდესლიგაში“ კიდევ 7-8 წელი ვითამაშო. შემდეგ „ბუნდესლიგას“ თავს დავანებებ. გადავალ უფრო დაბალ ლიგაში, სადაც ორ-სამ სეზონს გავატარებ. შემდეგ ვნახოთ...

რას ფიქრობთ მსოფლიოს 1974 წლის ჩემპიონატზე?

ჩემის აზრით, აქ ევროპულმა გუნდებმა უნდა იზეიმონ გამარჯვება. მე ვფიქრობ, ნახევარფინალში გავლენ გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის, ინგლისის, იტალიისა და პორტუგალიის გუნდები.

მიუღერი მსოფლიოს მხოლოდ ერთ ჩემპიონატში მონაწილეობდა. იგი თავისთვის მეტად მნიშვნელოვნად მიიჩნევს კიდევ ერთ ასეთ შეჯიბრებას, რომელიც 1974 წელს გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში ჩატარდება. აქ გერმანელები პირდაპირ, შესარჩევი შეჯიბრების გარეშე დაუშვებს, როგორც მასპინძლები. როდესაც მიუღერი აცხადებდა, რომ მექსიკაში ვერაფერს გახდებოდა ზეელერის, ბეკენბაუერისა და ოვერატის გარეშე, იგი უდავოდ მართალი იყო. ახლა ზეელერი უკვე გამოეთხოვა ფეხბურთს. ეტყობა, აღარც ოვერატს მოუწევს მსოფლიოს ჩემპიონატში თამაში. როგორ შეეგუებიან ერთმანეთს მიუღერი და მისი ახალი პარტნიორები? აი, საკითხი, რომელიც ახლა მიუღერსაც აფიქრებს და მის მწვრთნელ ჰელმუტ შიონსაც.

ბევრ ევროპულ კლუბს სურს ხელთ იგდოს იოჰან კრუიფი. ეს გასაგებია. მაღალი კლასის თავდამსხმელების რიცხვი სულ უფრო მცირდება (ეს არ ითქმის მცველებსა და ნახევარმცველებზე), რაც შეეხება უმაღლესი კლასის ფორვარდებს, ისინი ხომ, როგორც იტყვიან, თითებზე ჩამოითვლებიან. კრუიფის სახელი კი დღითიდღე იზრდება. როდესაც ცნობილ ევროპელ მიმომხილველთა დიდმა უმრავლესობამ იგი 1971 წლის სეზონისათვის „ოქროს ბურთის“ ლაურეატად ცნო, ეს ყველა ქვეყანაში სავსებით ბუნებრივად იქნა აღიარებული. მართლაც და „ოქროს ბურთის“ არც ერთ აღრიხედელ კავალერს არ მიუღია ამდენი ხმა—116. ზოგჯერ ეს ჯილდო ხანდაზმულ ფეხბურთელებს გადაეცემოდათ ხოლმე, მრავალი წარმატებითი სეზონის შემდეგ, ასე ვთქვათ „პენსიაზე გასვლის“ წინ. ახალი ლაურეატი კი ამ დროს არც კი იყო 25 წლისა (იგი დაიბადა 1947 წლის 25 აპრილს).

ღიახ, ბევრს სურს ხელთ იგდოს კრუიფი, მაგრამ მტკიცე უარს იღებს. „აიაქსში“ დავიბადე, აქვე მინდა მოვკვდე — აი ფეხბურთელის პასუხი. რას ნიშნავს „აიაქსში“ დავიბადე? — ამას განმარტავს „ფრანს-ფუტბოლის“ მიმომხილველი რეტეკერი. თურმე ნუ იტყვი, კრუიფი მართლაც ამსტერდამის ამ ცნობილი კლუბის მეზობლად, სულ რამდენიმე მეტრით დაშორებულ სახლში დაიბადა. სამი-ოთხი წლის ბიჭუნას სწორედ „აიაქსის“ სტადიონზე ასეირნებდნენ, ცოტა წამო-

იზარდა თუ არა, საერთოდ არ სცილდებოდა ამ კლუბის ფეხბურთელებს.

10 წლის კრუიფი „აიაქსის“ ბიჭუნების გუნდში ჩაირიცხა. ამ კლუბს ახალგაზრდებისათვის ასეთი დაყოფა აქვს: საუკეთესო ბიჭუნებს ჰაბუკთა კოლექტივში რიცხავენ, საუკეთესო ჰაბუკებს — ახალგაზრდათა გუნდში. მაგრამ ჰაბუკი კრუიფი უკვე ისე ჩინებულად თამაშობდა, რომ, ასე ვთქვათ, „გადაახტუნეს“ და პირდაპირ ოსტატთა გუნდში ჩაირიცხეს. მაშინ იგი 17 წლისა იყო. (ამ დროიდან მოყოლებული კრუიფი ოთხჯერ გახდა „აიაქსის“ შემადგენლობაში ჰოლანდიის ჩემპიონი, ორასამდე გოლი გაატანა, ზედიზედ სამჯერ ცნეს ჰოლანდიის № 1 ფეხბურთელად. ჰოლანდიის ნაკრებში იგი 18 წლის ასაკიდან გამოდის. როდესაც იგი რაიმე მიზეზის გამო არ თამაშობს „აიაქსში“ ან ჰოლანდიის ნაკრებში, მიმომხილველები მიიჩნევენ, რომ ამ გუნდების საქმე წასულია.

ჰოლანდიის ეროვნულ ნაკრებს, კარგა ხანია, არა ჰქონია რაიმე წარმატება. მას ვარდებით არავინ ეგებება, დარტყმით კი ყველა ურტყამს. ამიტომაც ჰოლანდიელ გულშემატკივრის თავმოყვარეობა, ცოტა არ იყოს, შელახულია და თავისებურ კომპენსაციას ეძებს. ეს კომპენსაცია მოინახა. უკანასკნელ წლებში დიდი წარმატებები მოიპოვეს წამყვანმა კლუბებმა, ამსტერდამის „აიაქსმა“ და როტერდამის „ფეიენოორდმა“ სადაც ნაკრების ყველა ძირითადი მოთამაშეა თავმოყრილი. ისე კი გასაკვირია, როდესაც ეს ფეხბურთელები ნაკრებში გამოდიან, ვერაფერს ხდებიან, თუნდაც უმნიშვნელო ძალის მეტოქეებს ეთამაშებოდნენ. აი, როდესაც კლუბში თამაშობენ, მაშინ საქმე სულ სხვანაირად მიდის. 1969 წელს ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასზე „აიაქსმა“ ფინალამდე მიაღწია,

სადაც „მილანთან“ წააგო. ესეც გარკვეული წარმატება იყო. 1970 წელს „ფეიენოორდი“ საერთოდ დაეუფლა ჩემპიონთა თასს. 1971 წელს უკვე „აიაქსი“ შეეცადა ამ ზღუდის დაძლევას. კრუიფი ისეთნაირად თამაშობდა, რომ მეტოქეთა მწვრთნელებს თავსატეხი გაუხდათ. ის რა გუნდი იქნებოდა, რომ კრუიფის თამაში (თუნდაც კინოფირზე) არაერთგზის არ ენახა... „აიაქსი“ — „კრუიფია“ — აცხადებდნენ სპეციალისტები და მრავალმხრივ ამზადებდნენ მცველებს. თითქოს წინასწარ იყო შესწავლილი „აიაქსის“ ბომბარდირის ყოველი ნაბიჯი, მისი თითოეული შესაძლებელი მანევრი, მაგრამ იწყებოდა თუ არა მატჩი, კრუიფი თავისი რაფინირებული თამაშით, ნაირნაირი ტაქტიკური ილეთებით აბნევდა მეტოქეებს. დიდი სისწრაფე, ბრწყინვალე ტექნიკა, გოლის ალლო... მწვრთნელები გაკვირვებით იქნევდნენ თავს, მცველები წელებზე ფეხს იდგამდნენ, მაგრამ...

„აიაქსი“ წინ მიიწევდა. ჯერ იყო და მან გზიდან ჩამოიცილა ალბანეთის ჩემპიონი ტირანის „ნენდური“ (2:2, 2:0), შემდეგ კი იგივე ბედი ეწია „ფკ ბაზელსაც“ (3:0, 2:1): მეოთხედფინალურ მატჩს „სელტიკთან“ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. შოტლანდიელები თვით ცდილობდნენ დაუფლებოდნენ თასს. „გლაზგოელ ერერად“ წოდებული ჯოკ სტეინი ოპტიმისტურად იყო განწყობილი. „კრუიფი? რა ვუყოთ, მერე; ჩემს გუნდს მასზე უფრო ბრწყინვალე ვარსკვლავებიც უნახავს“. სინამდვილეში. საქმე რომ მატჩამდე მივიდა, კრუიფმა და მისმა განუყრელმა პარტნიორმა პიტ კეიზერმა მძიმე მდგომარეობაში ჩააყენეს „სელტიკის“ დაცვა. ტანმაღალ, ძალისმიერი მანერით მოთამაშე შოტლანდიელ-მცველებს, ცოტა არ იყოს, სისწრაფე აკლდათ: მათ სწორედ თვალდახელს-შუა უძერე-

ბოდნენ ხან კრუიფი და ხან კეიზერი 3:0 — ეს ანგარიში საკმაოდ ობიექტურად ასახავდა ძალების შეფარდებას მოედანზე. 0:1! გლაზგოში უკვე ბევრს აღარაფერს ნიშნავდა.

ნახევარფინალში „აიაქსს“ მადრიდის „ატლეტიკოსთან“ მოელოდა შეხვედრა. პირველი მატჩი მადრიდში გაიმართა. გამოირკვა, რომ ესპანელები სისწრაფით არათუ ჩამოუვარდებოდნენ სტუმრებს, არამედ კიდევაც სჯობნიდნენ მათ. „ეს არ იყო კრუიფის საუკეთესო მატჩი“ — განაცხადა თამაშის შემდეგ „აიაქსის“ მწვრთნელმა მიკელსმა, თუმცა წაგება არც ისე სასტიკი იყო (0:1): მატჩ-რევანშის წინ ჰოლანდიელებმა სათანადო ზომები მიიღეს. რას იფიქრებდნენ ესპანელები, რომ მიკელსი თითქმის ძირფესვიანად შეცვლიდა გუნდს. იმ მოთამაშეთაგან, რომლებიც მადრიდში გამოვიდნენ, მწვრთნელმა „დაასვენა“ ვეტერანები ბელსი, ვან დუვენბოდე, გროოტი, მიურენი, ნუნინგა, დანიელსონი, პრონკი. 7 მოთამაშე გამოიცვალა! — ამის წარმოდგენაც კი ძნელი იყო. მაგრამ გუშინდელი „დუბლიორები“, გამოუცდელი ახალგაზრდები თავიანთ მოედანზე ისეთი შემართებით თამაშობდნენ, რომ „ატლეტიკოს“ ნაჩები დაცვისაგან აღარაფერი დატოვეს. 3:0 — ასეთი იყო დამაჯერებელი რევანში.

ჩემპიონთა თასის ფინალში „აიაქსს“ საკმაოდ მოულოდნელი მეტოქე შეხვდა. ეს იყო საბერძნეთის „პანათინაიკოსი“, რომელსაც აქამდე არ ჰქონია რაიმე თვალსაჩინო წარმატება. როდესაც ბერძნებმა გზიდან ჩამოიცილეს ლუქსემბურგის „უანერი“ (2:1, 5:0), ეს არავის გაკვირვებია. მაგრამ მალე ამას მოჰყვა ბრატისლავის „სლოვანის“ დამარცხება (3:0), (1:2), შემდეგ კი დიდი სენსაცია — წარმატება ლივერპულის „ევერტონთან“ (1:1, 0:0). აქ საქმე გადაწყვიტა იმ ერთადერთმა გოლმა, რომელიც „პანათინაიკოსმა“ სტუმრად გაიტანა. სწორედ

მან გაიყვანა საბერძნეთის ჩემპიონი ნახევარფინალში. აქ თითქოს ყველაფერი გადაწყვეტილი იყო. „პანათინაიკოსმა“ წააგო ბელგრადში „ცრვენა ზვეზდასთან“ 1:4. ვინ იფიქრებდა, რომ ათენში სტუმართა კარში სამი მშრალი ბურთი აღმოჩნდებოდა! ისევ ის ერთი ბურთი აღმოჩნდა გადამწყვეტი, რომელიც ბერძნებმა სტუმრად გაიტანეს. დიახ, ამ ბურთმა მათ ფინალისაკენ გაუკაფეს გზა.

1971 წლის 2 მაისი, ლონდონი, „უემბლი“, 100 ათასი მაყურებელი, ინგლისელი მსაჯი ტეილორი. ერთმანეთის წინაშე წარსდგნენ „აიაქსი“ და „პანათინაიკოსი“. გუნდები თამაშობდნენ ასეთი შემადგენლობით: „აიაქსი“ — სტუი — ნევსკენსი, ვასოვიჩი, სუუბრიე, ჰულსპოფი — რიინდერსი (46-ე წუთიდან — ბლანკენბურგი) მიურენი, სვარტი, (46-ე წუთიდან — ჰაანი) — ვან დიიკი, კრუიფი, კეიზერი; „პანათინაიკოსი“ — იკონომოპულოსი, — ტომარასი, ვლახოსი, ეფილ ელეფთერაკისი, კაპსისი — კამარასი — სოუპრისი, ღომაზოსი — გრამოსი, ანტონიადისი, ფილაკურისი.

მიშელი საკმაოდ კარგად იცნობდა „პანათინაიკოსის“ თამაშს. ეს სწრაფი გუნდი იყო, კარგი ტექნიკით, თუმცა საკმაოდ პრიმიტიული ტაქტიკით. ბერძნები თავდასხმაში მთავარიმედს ახოვან, ორმეტრიან ანტონიადისზე ამყარებდნენ. რაც შეეხება „აიაქსს“, მის შემადგენლობაში რამდენიმე ცნობილი ოსტატი იყო. ვეტერანი ბელსი წარმატებით შეცვალა ახალგაზრდა მეკარემ სტუიმ. მარჯვენა მცველი ნევსკენსი, სწრაფი, პოზიციის საუცხოო გრძნობით, ძალიან მალე დაწინაურდა პოლანდიის ნაკრებში, დაცვის ცენტრში ჩინებულად თამაშობდნენ 25 წლის სუუბრიე და 31 წლის ვასოვიჩი. ვასოვიჩი ოდესღაც იუგოსლავიის ნაკრების ერთ-ერთი წამყვანი ფეხბურთელი იყო..

სვარტს, რომელიც რამდენიმე წლის წინათ ჩინებული ნახევარ-მცველი იყო, ახლა აშკარად უჭირდა თამაში, ამიტომ მიშელმა იგი მეორე ტაიმში შეცვალა კიდეც. მწვრთნელი მთავარ იმედს მაინც სწრაფ და მანევრულ თავდასხმაზე ამყარებდა.

თამაშის წინ „პანათინაიკოსის“ მწვრთნელმა პუშკაშმა საგანგებო მითითება მისცა თავის მცველებს, ერთი ნაბიჯითაც არ მოცილებოდნენ კრუიფს. ამას, რა თქმა უნდა, ჰქონდა კიდეც საფუძველი. კრუიფი უკვე მესამედ მონაწილეობდა ჩემპიონთა თასის გათამაშებაში (თვით „აიაქსი“ კი მეშვიდედ). ამ ტურნირებში იგი 23 გოლის ავტორი გახდა. კრუიფის დატოვება პერსონალური „დარაჯის“ გარეშე მართლაც შეუძლებელი იყო. მაგრამ ახლა სხვანაირად იდგა საკითხი. დაიჭერდა კი მას ასეთი დარაჯი?

ფინალურ მატჩში ბერძნებმა იმდენი მოახერხეს, რომ კრუიფმა ვერ შეძლო „თავისი ბურთის“ გატანა. მაგრამ განა საქმე ამ ბურთში იყო? კეიზერი და ვან დიიკი, რომელთაც „ყურადღება აკლდათ“, სრულიად თავისუფლად დანავარდობდნენ: მთავარი კი ის იყო, რომ კრუიფიც ვერ ჩაეკეტეს. მან რამდენადმე უკან დაიხია და დიდებული გადაცემებით ამარაგებდა მეტოქეებს. ფაქტიურად მთელი მატჩი „ერთ კარში“ თამაშს უფრო ჰგავდა. ვან დიიკმა უკვე მეხუთე წუთზე გახსნა ანგარიში, უკანასკნელი „წერტილი“ კი 87-ე წუთზე ჰაანმა „დაუსვა“

— 2:0. ორივე გოლის თანაავტორი კრუიფი იყო, მატჩის ნამდვილი გმირი. „აიაქსი“ პირველად დაეუფლა ჩემპიონთა თასს.

საყოველთაო აღიარებამ მართლაც რომ ფრთები შეასხა იოჰან კრუიფს, რომელსაც „მფრინავ ჰოლანდიელს“ ეძახიან. იგი თავგამოდებით ვარჯიშობს, ხევწს ტექნიკას, იუმჯობესებს ფიზიკურ კონდიციას. შედარებით სუსტი აღნაგობისა და მცი-

კრუიფმა ჩამოიტოვა შეტოქეები

რე წონის ფეხბურთელს ახსოვს, რომ საჭიროა დიდი ღროის
 ღათმობა ფიზიკური მომზადებისათვის. ყოველდღიური. შე-
 უპოვარი შრომის გარეშე ხომ ძნელია ფორმის შენარჩუნება.
 კრუიფს ისიც ახსოვს, რომ კაბუტობაში მისი აღნაგობა ზოგი-
 ერთ მწვრთნელს იმასაც კი ალაპარაკებდა, რომ „აიქსის“
 „იმედის მომცემი“ თავდამსხმელიდან საბოლოო ანგარიშში
 არაფერი გამოვიდოდა. კრუიფი სიმაღლის გამო (181 სმ) კიდეც

უფრო გამხდარი ჩანდა. ეს მწვრთნელები მოტყუვდნენ. დღევანდელი კრუიფი — ეს გახლავთ ექსტრა-კლასის თავდამსხმელი, რომელსაც ნებისმიერი ქვეყნის ნაკრების ხელმძღვანელობა რომ შეიძლებოდეს, დიდი სიამოვნებით მიიწვევდა.

კრუიფი არტისტულად ფლობს ბურთს. მისი მოძრაობა თავისუფალი და მომხიბლავია. საჭიროების შემთხვევაში, კრუიფი მიჭრის, როგორც მორბენალი, მისი მანევრები მოულოდნელია. „მფრინავი ჰოლანდიელი“ დიდებულად „გადართავს ხოლმე სიჩქარეს“. რაც შეეხება თავით თამაშს, ამ სფეროში კრუიფი არავის ჩამოუვარდება.

რაა კრუიფი—ბომბარდირი თუ ორგანიზატორი?! ერთიცა და მეორეც. ძალიან ხშირად იგი მეტოქის კარის სიახლოვეს თამაშობს და უამრავი გოლი გააქვს. ბერლინის „დოიჩეს შპორტეხს“ მიმომხილველი რ. ჰემპელი მის შესახებ წერს, რომ კრუიფს „ზუსტი გადაცემების თითქმის გენიალური ნიჭი და ნებისმიერი მდგომარეობიდან კარში არტისტული დარტყმები აქვს“. როდესაც საჭიროა, კრუიფი უკან იწევს და ჩინებული ორგანიზატორიც ხდება. უფრო მეტიც საჭიროების შემთხვევაში იგი კიდევ უფრო უკან თამაშობს როგორც... ზცველი.

მაშ ასე, კრუიფისათვის ნამდვილად ბედნიერი იყო 1971 წელი. მან „აიაქსთან“ ერთად ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასი მოიპოვა, წლის ბოლოს კი „ოქროს ბურთის“ ლაურეატი გახდა. მაგრამ ყოველივე ამასთან ერთად კრუიფს არც თავისი მეორე გუნდი — ჰოლანდიის ნაკრები ავიწყდება, სწორად ის ნაკრები, რომლის წარუმატებლობაზე ჩვენ უკვე ვილაპარაკეთ. „ოქროს ბურთის“ ლაურეატს სურს ეს გუნდიც ისეთივე წარმატებებს აღწევდეს, როგორც „აიაქსი“.

ნაკრებს კი იმის მიხედვით აფასებენ, როგორ თამაშობს იგი მსოფლიოს პირველობის ფინალში. კრუიფი ფიქრობს, რომ მათ, შესაძლოა, ეს ცუდი ტრადიცია 1974 წლისათვის დაარღვიონ, რაშიაც ილბლბანმა წილისყრამაც უნდა შეუწყოს ხელი. მართლაც და ძალიან „სასიამოვნო“ პარტნიორები არიან ბელგია, ისლანდია და ნორვეგია. ბელგიელები მსოფლიოს უკანასკნელ ჩემპიონატშიც მონაწილეობდნენ და ევროპის პირველობის ფინალშიც. თუმცა ჰოლანდიელები წარმატებით იბრძვიან მათ წინააღმდეგ. რაც შეეხებათ ნორვეგიელებსა და ისლანდიელებს, კრუიფსა და მის პარტნიორებს არ უნდა გაუჭირდეთ მათთან ბრძოლა.

კრუიფი კარგა ხანს აპირებს თამაშს. მეტად თავმდაბალია და წითლდება, როდესაც ჟურნალისტები რაიმე ჯილდოს ანიჭებენ. ისე კი, საყოველთაო აზრით, იგი უდავოდ იმსახურებს ყველა ამ ჯილდოს.

1973 წელს კრუიფმა გატეხა სიტყვა — იგი „ბარსელონაში“ გადავიდა.

;

ს ა რ ო ვ ი

სიტენლი მეტიუზი	3
ალფრედო დი სტეფანო	24
რაიმონ კოპა	42
ლევ იაშინი	62
ეუსებიო	85
რობერტ ჩარლტონი	106
ჯანი რივერა	136
გერდ მიულერი	155
იოჰან კრუიფი	165

რედაქტორი—დ. იუკურიძე
მხატვარი ტ. შეყილაძე
მხატვრული რედაქტორი—გ. წერეთელი
ტექნიკური რედაქტორი—ჯ. რთველიშვილი
კორექტორი—მ. უფლისაშვილი
გამომშვები გ. ბენიძე

გადაეცა წარმოებას 27/IV-74 წ. ხელმოწერილია და...
საბეჭდად 5/III-75 წ. საბეჭდი ქალაქი № 3.
ზომა 70×108¹/₃₂, პირ. ნაბეჭდი თაბახი 7,7
საალრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 6,3
უე 07570 ტირაჟი 20.000 შეკვ. № 7182

ფასი 20 კაპ.

გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“,
თბილისი, მარჯანიშვილის, 5

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს
გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა და წიგნით
ვაჭრობის საქმეთა სახელმწიფო, კომიტეტის
სტამბა № 5,

ქ. ქუთაისი, ი. ჭავჭავაძის პროსპექტი, 11

Типография № 5 Государственного комитета
Совета Министров Грузинской ССР по делам
издательств, полиграфии и книжной торговли.
г. Кутаиси, пр. И. Чавчавадзе 11.

ГИВИ ДАВИДОВИЧ ГАМРЕКЕЛИ

Золотой мяч

(на грузинском языке)

Издательство «Сабчота Сакартвелო»

Тбилиси, Марджанишвили, 5

1 9 7 5